

دارای رتبه علمی تخصصی
از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

مدیر مسئول و صاحب امتیاز:
دکتر رضا فراشبندی

سر دبیر:
دکتر رضا غلامیان

شاپا الکترونیکی:
شاپا الکترونیکی:

ISSN: 2980-891X

نشانی دفتر مجله: بوشهر، خیابان
شهید نواب صفوی، کوچه شهید نواب
صفوی ۲۰، پلاک ۱۴

وبسایت:

www.esbam.ir

ایمیل:

esbam.journal@gmail.com

فصلنامه

رویکرد فلسفه در مدارس و سازمان ها

دوره و شماره

دوره ۱، شماره ۱، تابستان ۱۴۰۱

بررسی رابطه تعهد به ارزش های دینی با نگرش به زندگی در بین دانش آموزان

مدارس متوسطه شهرستان دشتی

منیژه شاکری^۱، فلکناز آتشی^۲، راضیه خسروانی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۸

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه تعهد به ارزش های دینی با نگرش به زندگی در بین دانش آموزان مدارس متوسطه شهرستان دشتی بود. روش پژوهش حاضر توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش حاضر را ۳۵۰۸ نفر از دانش آموزان مدارس متوسطه شهرستان دشتی تشکیل می دادند. حجم نمونه این پژوهش شامل ۳۴۶ نفر بود که از طریق نمونه گیری خوشه ای چندمرحله ای بدست آمد. ابزار جمع آوری داده ها در این تحقیق پرسشنامه های تعهد به ارزش های دینی خدایاری فرد و همکاران (۱۳۹۲) و نگرش به زندگی باتیستا (۱۹۷۳) بود. یافته ها نشان داد که تعهد به ارزش های دینی با نگرش به زندگی دانش آموزان مدارس متوسطه شهرستان دشتی رابطه ی مثبت و معناداری وجود دارد به این معنا که هر چقدر تعهد به ارزش های دینی دانش آموزان بیشتر تر باشد، نگرش به زندگی آن ها نیز بیشتر می شود. نتیجه گیری کلی پژوهش نشان داد که با تقویت تعهد به ارزش های دینی در بین دانش آموزان می توان به افزایش نگرش به زندگی آنان در مدارس کمک فراوانی نمود.

واژه های کلیدی: تعهد به ارزش های دینی، نگرش به زندگی، دانش آموزان.

۱- کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران manijehshakeri9@gmail.com

۲- استادیار گروه علوم تربیتی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران (نویسنده مسئول) falaknazatashi1347@gmail.com

۳- کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران

مقدمه

اهمیت دوره متوسطه پس از دوره ابتدایی نمایان می شود. این مقطع، دوره تعلیمات عمومی به شمار می رود؛ دوره ای که انتقال از کودکی را به اواخر دوره نوجوانی و شروع جوانی، به عهده دارد. دوره متوسطه، از لحاظ مبانی فلسفی، زیستی، روانی و اجتماعی دوره بسیار مهمی است. دوره ای که آموزش عمومی را به آموزش عالی پیوند می دهد و گروه کثیری را برای ورود به جامعه و بازار کار مهیا می کند؛ از این رو هر نوع نارسائی و خلل در این دوره مستقیماً بر عملکرد و کیفیت هر دو حلقه آموزش، عمومی و عالی، تأثیر بسزائی خواهد داشت (قهرمان، ۱۳۹۵). دوره متوسطه از دوره های مهم، حساس و مؤثر در زندگی فردی و اجتماعی دانش آموزان است. دوره ای است که به سبب وضع زیستی، اجتماعی و روانی دانش آموزان آن با سایر دوره های تحصیلی مشترکات و تمایزاتی دارد و دارای طیف وسیعی است که دوران نوجوانی را در بر می گیرد و در انتهای طیف به دنیای جوانی می رسد (آقامحمدیان، ۱۳۹۸). در دوره متوسطه، قسمت اعظم استعداد های اختصاصی نوجوان و جوان بروز می کند، قدرت یادگیری آنان به حد اعلای خود می رسد، کنجکاوی آنان جهت معینی می یابد و مسائل جدید زندگی نظیر انتخاب رشته، انتخاب حرفه و شغل، اداره خانواده و گرایش به مرام و مسلک، ذهن آنان را به خود مشغول می دارد و به مرحله ادراک ارزش های اجتماعی، اقتصادی و معنوی می رسند؛ از این رو این دوره در نظام های تعلیم و تربیت کشورهای مختلف جهان اهمیت زیادی دارد (آموزگار، ۱۳۹۲). از طرفی تعهد به ارزش های دینی عملاً به عنوان یک سیستم ارزشی به حرکت های انسان جهت داده، هدفمند نموده و به سوی اعتلای روانی، انسانی و تکامل رهنمون می سازد. پایبندی به ارزشهای دینی به عنوان یک سیستم ارزشی باعث وحدت بخشیدن به حیات دانش آموزان می شود. بالاترین سیستم ارزشی که به انسان وحدت یکپارچگی می دهد سیستم ارزشی دینی است. این سیستم ارزشی روی تمام وجوه زندگی دانش آموزان انگشت گذاشته و همه چیز را شامل شده که نهایتاً زمینه لازم را جهت یک شخصیت و زندگی سالم آماده می کند (قهرمان، ۱۳۹۵). دانش آموزان، هر چه از ارزش های دینی بیشتری برخوردار باشد و مقید به انجام دادن اعمال مذهبی گردد به همان میزان، به اخلاق و رضایت شغلی مناسب تری خواهند داشت و این اعتقادات، در صورت بروز مشکل روانی از جمله افسردگی، در بهبود فرد، نقش به سزایی می تواند داشته باشد. البته منظور از تعهد به ارزش های دینی، اعتقاد راسخ به دین در عمل به فرایض آن در همه ی ابعاد احکام، اعتقاد و اخلاق است و الا چه بسا افرادی که ظاهری دینی دارند اما از حقایق دین، هیچ اطلاعی ندارند (صالحی، ۱۳۹۶). از طرفی تعهد به ارزش های دینی از دیگر شاخص های مهمی که در بین دانش آموزان نقش مهم و اساسی دارد. تعهد به ارزش های دینی مجموعه اقدامات، رفتارها، باورها و نگرش هایی است که در ارتباط با اصول دین، فروع دین و اخلاقیات مرتبط با مذهب عنوان می شود. از سوی دیگر تعهد به ارزش های دینی به مجموعه ای از جهان بینی و ایدئولوژی اطلاق می شود که استفاده آنها می تواند شیوه زندگی فرد را تعیین کند (رضاخانی مقدم، ۱۳۹۶). بدون تردید تعهد به ارزش های دینی، انسان را در مقابل هجوم اضطراب، تردید و ناامیدی نیرومند و آماده می سازد. ارزش هر فرد مذهبی به میزان رشد آگاهی و بصیرت و دانایی وی بستگی دارد، و تا زمانی که شناخت اصولی از مذهب شکل نگرفته باشد، نمی تواند نقش تعیین کننده ای در زندگی رو به رشد فرد داشته باشد و این عقل و استدلال و بصیرت است که ارزش و چگونگی هیجان و احساسات مذهبی را تعیین نموده، به آن معنی و مفهوم داده و رشد یافته و عمیق می سازد (شیخ علیزاده، ۱۴۰۱).

از دیگر سو تعهد به ارزش های دینی ارتباط نزدیکی با نگرش به زندگی^۱ دانش آموزان دارد. نگرش به زندگی یک جنبه مهم از زندگی عاطفی و احساسی ما را تشکیل می دهد. ما نسبت به افراد و اندیشه ها نظرهای خاصی داریم که ناشی از اطلاع ما از آنها، احساس ما نسبت به آنها و تمایل ما به انجام عملی در مورد آنهاست. این گونه نظرها غالباً تعیین کننده شیوه برخورد ما

با آن اشیاء افراد یا اندیشه هاست. از آنجایی که نگرش افراد نسبت به زندگی دارای اهمیت زیادی می باشد و در واقع نگرش زمینه ساز انجام فعالیت و نحوه ی انجام فعالیت می باشد پس در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تأثیر مستقیم داشته و یکی از عوامل مهم در رضایت تحصیلی دانش آموزان می باشد (کارآمد، ۱۳۹۷). به لحاظ اهمیتی که نگرش ها در زندگی افراد دارند، برخی از صاحب نظران تا آنجا پیش می روند که موضوع اصلی روانشناسی اجتماعی را نگرش می دانند و آن را علم مطالعه نگرش های افراد تعریف می کنند. آگاه بودن از نگرش های افراد می تواند دارای اهمیت زیادی باشد. اگر نگرش های دانش آموزان را بدانیم می توانیم رفتار آنها را پیش بینی کنیم و بر رفتار آنها کنترل داشته باشیم و این موضوع دارای اهمیت بسیاری می باشد زیرا از یک طرف درک رفتار اجتماعی را میسر می نماید و از طرف دیگر امکان تغییر دادن نگرش های افراد با طبع تغییر رفتار آنها می شود (حیدری، ۱۳۹۳).

همچنین با بررسی پژوهش ها در داخل و خارج در راستای موضوع مشخص شد که تاکنون پژوهشی جامع در مورد مقایسه ذهنیت فلسفی معلمان صورت نگرفته است و صرفاً موضوعاتی نسبتاً نزدیک در این حوزه انجام شده از جمله اینکه: ولایتی (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی رابطه نگرش به برنامه های دینی رسانه ها و هویت دینی مخاطبان (مطالعه موردی مخاطبان تلویزیون ۱۳۹۲) پرداخت. نتایج نشان داد که رابطه مستقیم و همبستگی مثبت بین دو متغیر نگرش به برنامه های دینی و هویت دینی آنان است. شیبا^۱ (۲۰۲۱) در پژوهشی به بررسی رابطه هویت مذهبی با رفتار اجتماعی و نگرش به زندگی در بین دانش آموزان چین پرداخت. نتایج نشان داد که بین هویت مذهبی با رفتار اجتماعی و نگرش به زندگی در بین دانش آموزان چین رابطه وجود دارد. زو^۲ (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی رابطه ارزش های دینی و مذهبی با عملکرد تحصیلی و معنای زندگی دانش آموزان پرداخت. نتایج نشان داد که بین ارزش های دینی و مذهبی با عملکرد تحصیلی و معنای زندگی دانش آموزان رابطه وجود دارد. ورمیر^۳ (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی رابطه نگرش های دینی با تاب آوری و معنای زندگی دانش آموزان پرداخت. نتایج پژوهش نشان داد که بین نگرش های دینی با تاب آوری و معنای زندگی دانش آموزان رابطه وجود دارد. منچو^۴ (۲۰۱۵) در پژوهشی به بررسی رابطه نگرش مذهبی با رضایت تحصیلی و نگرش به زندگی در دانش آموزان پرداخت. نتایج نشان داد که نگرش مذهبی با رضایت تحصیلی و نگرش به زندگی در دانش آموزان رابطه وجود دارد. هو^۵ (۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی رابطه ارزش دینی، نشاط و احساس و اخلاق گرایی با نگرش به زندگی دانش آموزان پرداخت. نتایج نشان داد که بین ارزش دینی، نشاط و احساس و اخلاق گرایی با نگرش به زندگی دانش آموزان رابطه وجود دارد. حیاتی^۶ (۲۰۱۲) در پژوهشی به بررسی رابطه نگرش دینی بر نقش انگیزش درونی، رضایت تحصیلی با نگرش به زندگی دانش آموزان پرداخت. نتایج نشان داد که نگرش دینی بر نقش انگیزش درونی، رضایت تحصیلی با نگرش به زندگی دانش آموزان رابطه وجود دارد.

در بحث اهمیت و ضرورت پژوهش می بایست بیان نمود که یکی از نیازهای درونی انسان که او را با ذات بی کرانه حق مرتبط می سازد ارزش های دینی است. آدمی در تنگناهای جسم و جسمانیت در این دنیای فانی لحظاتی را تجربه می کند که خود را

1- Xia

2- Xu

3- Vermeir

4- Mincu

5- Hou

6- Hayati

تنهای تنها می یابد و احساس نیاز به یافتن تکیه گاهی برتر از بقای انسانی در وجودش نمایان می گردد و اینجاست که دست عنایت دوست دریچه ای را فراروی انسان سرگشته و حیرت زده خاکی قرار می دهد تا بدان واسطه از مرز جسمانی گذشته و لحظه ای در فضای والای روحانی غرق در وجود معبود گشته و نیاز درونی خود را برآورده می سازد. باورهای دینی همیشه باورهای مشترک جماعت معینی هستند که از گروه خویش به آن باورها و عمل کردن به مناسک همراه با آنها به خود می بالد. این باورها نه اینکه به عنوان امری فردی توسط همه اعضای جماعت پذیرفته شده باشند، بلکه در حکم امری متعلق به تمامیت گروه تلقی می شوند و جزیی از وحدت گروه را تشکیل می دهند. بنابراین آشنایی با ارزش های دینی و نحوه ی پرورش آن برای تحقق نگرش به زندگی دانش آموزان مؤثر می باشد (محمدی، ۱۳۹۹). بنابر آنچه بالا گفته شد سؤال اصلی در این تحقیق به این صورت مطرح است که آیا بین تعهد به ارزش های دینی با نگرش به زندگی در بین دانش آموزان مدارس متوسطه شهرستان دشتی رابطه وجود دارد؟

روش پژوهش

روش پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی می باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی دانش آموزان مدارس متوسطه شهرستان دشتی در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بود. بر اساس آمار رسمی اداره آموزش و پرورش شهرستان دشتی، تعداد دانش آموزان مدارس متوسطه شهرستان دشتی برابر با ۳۵۰۸ نفر بود. در این تحقیق با استفاده از فرمول برآورد حجم نمونه کوکران با حجم جامعه آماری ۳۵۰۸ نفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد با احتمال خطای ۵ درصد، حجم نمونه برابر ۳۴۶ نفر محاسبه شد. در این تحقیق با توجه به وسعت و پراکندگی جامعه آماری از روش نمونه گیری خوشه ای استفاده شد، به این صورت که از بین ۳۶ مدرسه متوسطه شهرستان دشتی تعداد ۶ مدرسه به صورت تصادفی انتخاب و از هر مدرسه به صورت تقریبی ۵۷ الی ۵۸ دانش آموز انتخاب و پس از توضیحات لازم پرسشنامه ها جهت تکمیل در اختیار آن ها قرار گرفت.

پرسشنامه تعهد به ارزش های دینی خدایاری فرد و همکاران (۱۳۹۲): پرسشنامه سنجش تعهد به ارزش های دینی توسط خدایاری فرد و همکاران تهیه شده است. این پرسشنامه شامل ۴۰ سؤال و ۴ خرده مقیاس (باور دینی ۱-۴-۷-۱۱-۱۴-۱۷-۲۱-۲۴-۲۷-۳۱-۳۴-۳۷، عواطف دینی ۳-۶-۹-۱۳-۱۶-۱۹-۲۳-۲۶-۲۹-۳۳-۳۶-۳۹، رفتار دینی ۲-۵-۸-۱۲-۱۵-۱۸-۲۲-۲۵-۲۸-۳۲-۳۵-۳۸ و وانمود اجتماعی ۱۰-۲۰-۳۰-۴۰) می باشد. سوالات این پرسشنامه بر مبنای طیف لیکرت شش درجه ای نمره گذاری می شود که نمرات آزمودنی به هر سؤال بر روی یک مقیاس شش درجه ای لیکرت از همیشه = ۵ تا هرگز = ۰ مشخص می شود. دامنه نمرات این پرسشنامه بین ۴۰ تا ۲۰۰ در نوسان می باشد. شایان توضیح است که نمره بالا در هر یک از خرده مقیاسها به معنای بالاتر بودن گرایشهای دینداری گزارش شده است. به عبارتی هر چه نمره کل آزمودنی در این مقیاس بالاتر باشد، نشان دهنده میزان نگرش و باورهای بالای وی در خصوص اعتقادات دینی و مذهبی می باشد. پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضرایب آلفای کرونباخ ۰/۸۵ گزارش شد. روایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضرایب همبستگی هر سوال با نمره کل محاسبه گردید و نشان داد که همه سوالات با نمره کل همبستگی معنی داری دارند.

پرسشنامه نگرش به زندگی باتیستا (۱۹۷۳): پرسشنامه نگرش به زندگی توسط باتیستا (۱۹۷۳) طراحی شده است. پرسشنامه نگرش به زندگی دارای ۲۸ سوال و در یک مقیاس لیکرت ۵ درجه ای میزان موافقت یا مخالفت خود را با هر یک از آنها اعلام کند. پایایی پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضرایب آلفای کرونباخ ۰/۸۶ بدست آمد. روایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضرایب همبستگی هر سوال با نمره کل محاسبه گردید و نشان داد که همه سوالات با نمره کل همبستگی معنی داری دارند.

یافته ها

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول ۱ و ۲ به بحث و بررسی آمار توصیفی مربوط به تعهد به ارزش های دینی و مولفه های آن و نگرش به زندگی و جدول ۳ پیرامون نرمال بودن داده ها و در ادامه در جدول ۴ به تحلیل فرضیه پژوهش پرداخته شد.

جدول ۱ شاخص های آمار توصیفی مربوط به تعهد به ارزش های دینی و مولفه های آن

متغیر	آماره ها	میانگین	انحراف استاندارد
باور دینی		۱۹/۳۲	۱/۵۲
عواطف دینی		۱۹/۴۷	۲/۰۹
رفتار دینی		۱۹/۶	۱/۱۷
و انمود اجتماعی		۱۹/۶۸	۱/۳۲
تعهد به ارزش های دینی		۷۸/۰۷	۶/۱

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود میانگین نمره مولفه ی اعتقادات دینی ۷/۲۲ و انحراف استاندارد آن ۱/۵۳، میانگین نمره عواطف و احساسات دینی ۱۰/۲۸ و انحراف استاندارد آن ۱/۹۱، میانگین نمره انجام رفتارهای دینی ۸/۳۷ و انحراف استاندارد آن ۱/۸۴ می باشد. میانگین نمره هویت دینی ۲۵/۸۷ و انحراف استاندارد آن ۵/۲۸ می باشد.

جدول ۲ شاخص های آمار توصیفی مربوط به نگرش به زندگی

متغیر	آماره ها	میانگین	انحراف استاندارد
نگرش به زندگی		۶/۹۵	۱/۰۲

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود میانگین نمره مولفه ی نگرش به زندگی ۶/۹۵ و انحراف استاندارد آن ۱/۰۲ می باشد.

برای استفاده از آزمون های پارامتریک ضریب همبستگی پیرسون ابتدا فرض نرمال بودن متغیرها با استفاده از آزمون کولموگروف اسمیرونف انجام می شود که نتایج آن در جدول زیر آمده است.

جدول ۳ نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنف برای فرض توزیع نرمال

متغیرها	آماره	سطح معناداری
تعهد به ارزش های دینی	۰/۰۴۵	۰/۲
نگرش به زندگی	۰/۰۵۱	۰/۱۱۲

نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنف در جدول ۳ نشان می دهد که سطح معناداری برای متغیرهای این تحقیق بیشتر از ۰/۰۵ است، بنابراین آماره کولموگروف- اسمیرنف در خصوص متغیرها در سطح ۰/۰۵ خطا معنی دار نبوده و بر این اساس توزیع متغیرها نرمال می باشد.

جدول ۴ همبستگی بین تعهد به ارزش های دینی با نگرش به زندگی

متغیرها	نگرش به زندگی	
	ضریب همبستگی	سطح معنی داری
تعهد به ارزش های دینی	۰/۳۴۱	۰/۰۰۰۱

نتایج ضریب همبستگی پیرسون مندرج در جدول ۴ بیانگر رابطه مثبت و معناداری بین تعهد به ارزش های دینی و نگرش به زندگی می باشد به این معنا که هر چقدر تعهد به ارزش های دینی در دانش آموزان بالاتر باشد، نگرش آنان به زندگی مثبت تر می شود. این رابطه در سطح ($P < 0/0001$) معنادار می باشد.

بحث و نتیجه گیری

مطالعه حاضر به دنبال بررسی رابطه تعهد به ارزش های دینی با نگرش به زندگی در بین دانش آموزان مدارس متوسطه شهرستان دشتی بود. جهت پاسخگویی به فرضیه نتایج ضریب همبستگی پیرسون محاسبه شد که نتایج نشان داد که رابطه مثبت و معناداری بین تعهد به ارزش های دینی و نگرش به زندگی وجود دارد به این معنا که هر چقدر تعهد به ارزش های دینی در دانش آموزان بالاتر باشد، نگرش آنان به زندگی مثبت تر می شود. این رابطه در سطح ($P < 0/0001$) معنادار می باشد. مشابه با این یافته ها در تحقیقات قنبری برزبان (۱۳۹۴)، تاجیک اسماعیلی (۱۳۹۴)، زو (۲۰۲۰)، ورمیر (۲۰۱۸)، هو (۲۰۱۴) و حیاتی (۲۰۱۲) به دست آمده است. بررسی و تبیین فرضیه فوق نشان می دهد که تعهد به ارزش های دینی از دیگر شاخص های مهمی که در بین دانش آموزان نقش مهم و اساسی دارد. تعهد به ارزش های دینی مجموعه اقدامات، رفتارها، باورها و نگرش هایی است که در ارتباط با اصول دین، فروع دین و اخلاقیات مرتبط با مذهب عنوان می شود. از سوی دیگر تعهد به ارزش های دینی به مجموعه ای از جهان بینی و ایدئولوژی اطلاق می شود که استفاده آنها می تواند شیوه زندگی فرد را تعیین کند.

بدون تردید تعهد به ارزش های دینی، انسان را در مقابل هجوم اضطراب، تردید و ناامیدی نیرومند و آماده می سازد. ارزش هر فرد مذهبی به میزان رشد آگاهی و بصیرت و دانایی وی بستگی دارد، و تا زمانی که شناخت اصولی از مذهب شکل نگرفته باشد، نمی تواند نقش تعیین کننده ای در زندگی رو به رشد فرد داشته باشد و این عقل و استدلال و بصیرت است که ارزش و چگونگی هیجان و احساسات مذهبی را تعیین نموده، به آن معنی و مفهوم داده و رشد یافته و عمیق می سازد. از سویی نگرش یک جنبه مهم از زندگی عاطفی و احساسی ما را تشکیل می دهد. ما نسبت به افراد و اندیشه ها نظرهای خاصی داریم که ناشی از اطلاع ما از آنها، احساس ما نسبت به آنها و تمایل ما به انجام عملی در مورد آنهاست که این گونه نظرها غالباً تعیین کننده شیوه برخورد ما با آن افراد یا اندیشه هاست. از آنجایی که نگرش افراد نسبت به مسایل دارای اهمیت زیادی می باشد و در واقع نگرش زمینه ساز انجام فعالیت و نحوه ی انجام فعالیت می باشد پس در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تأثیر مستقیم داشته و یکی از عوامل مهم در رضایت تحصیلی دانش آموزان می باشد. بحث مربوط به نگرش ها و چگونگی شکل گیری آنها، عناصر تشکیل دهنده آنها و تغییر نگرش ها از جمله مباحث مهم و جالب روان شناسی اجتماعی است. نگرش ها نقش مهمی در زندگی، اندیشه ها و رفتارهای فردی و اجتماعی ما دارند. افراد نسبت به موضوعات مختلف و دیگران دیدگاه های خاصی دارند که این دیدگاه ناشی از اطلاع آنها، احساس نسبت به آنها و تمایل به انجام عمل در مورد آنهاست و همین دیدگاه در اغلب موارد تعیین کننده ی شیوه برخورد با آن اشیاء یا موضوعات و یا افراد است. از این در بحث پیشنهادات پژوهش می بایست بیان نمود که یک محیط مطلوب و آرام می تواند بر بهبود تعهد به ارزش های دینی و نگرش به زندگی دانش آموزان تأثیر بسزایی داشته باشد بنابراین، یکی از دغدغه های مدارس باید فراهم آوردن محیطی شاداب و امن برای دانش آموزان باشد. همچنین مدارس بهتر است رفتارهای مثبت دانش آموزان را در حوزه تعهد به ارزش های دینی بیشتر و منطقی تر مورد تشویق و تمجید قرار دهند.

References

- Agha Mohammadian, Hamid Reza, Hosseini, Seyed Mehran. (2018). Psychology of Puberty and Adolescence, Mashhad, Ferdowsi University Publications. [in persian]
- Amouzgar, Mohammad Hasan. (2012). Islamic ethics and education, Tehran: Parents' Association and Teachers' Publishing. [in persian]
- Barbarian, Zahra. (1400). The role and position of the social, family and spiritual values system among high school students, the first national conference of applied ideas in educational sciences, psychology and cultural studies, Bushehr. [in persian]
- Gharmani, Jafar. (2015). Investigating the relationship between identity styles and religious attitudes with mental health in secondary school female students, World Conference on Psychology and Educational Sciences, Law and Social Sciences at the beginning of the third millennium, Shiraz. [in persian]
- Ghanbari Barzian, Ali., Hemmati, Reza. (2014). Religious Identity in Iranian Society: A Systematic Review of Studies (1380-1392), Applied Sociology, Volume 26, Number 3.
- Heydari, Abbas. (2013). Investigating the relationship between Internet addiction and identity styles among undergraduate students of Payam Noor Abarkoh University, Master's thesis of Shahid Chamran University of Ahvaz. [in persian]
- Hou, W. K., & Ng, S. M. (2014). Emotion-focused positive rumination and relationship satisfaction as the underlying mechanisms between resilience and psychiatric symptoms. *Personality and individual differences*, 71, 159-164.

- Hayati, K., & Caniago, I. (2012). Islamic work ethic: The role of intrinsic motivation, job satisfaction, organizational commitment and job performance. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 65, 1102-1106. [in persian]
- Karamadzadeh, Hossein, Rizvani, Sayeda Zeinab. (2017). Desirable lifestyle with an attitude towards Islamic sources, 4th International Congress of Culture and Religious Thought, Qom. [in persian]
- Mohammadi, Ali. (2019). Comparison of personal and social identity strengthening of teachers, 8th International Conference on Psychology, Counseling and Educational Sciences. [in persian]
- Mincu, C. L. (2015). The impact of personal resources on organizational attitudes: Job satisfaction and trust in organization. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 187, 685-689.
- Rezakhani Moghadam, Hamed, Babazadeh, Tawheed, Jobjar, Fatemeh, Aghazadeh, Zainab, Al Taha, Saeeda, Habibi, Aqeel. (2016). Investigating the components of religious attitude and its relationship with social capital in the patients who refer to health care centers in Koch, Isfahan. [in persian]
- Sheikh Alizadeh, Siavash, Mohammadi, Parisa. (2022). The relationship between religious attitude and self-efficacy and general health among the students of Shahid Madani University of Azerbaijan, the fourth national conference of professional researches in psychology and counseling with a teacher's perspective approach, Minab. [in persian]
- Salehi, Muslim, Panahi, Ahmed. (2016). Investigating the mediating role of job satisfaction in the relationship between religious attitude and resilience of elementary school teachers in Euclid city, Master's thesis of Islamic Azad University, Maroodasht branch. [in persian]
- Tajik Ismaili, Azizaleh, Tajik Ismaili, Sumiya. (2014). Attitude towards globalization and religious identity of students, *Journal of Media Studies*, Volume 10, Number 28. [in persian]
- Velayati, Azam, Sadeghi, Mehrdad. (2015). Investigating the relationship between the attitude towards the religious programs of the media and the religious identity of the audience (a case study of television audience-2013), the first international conference on socio-cultural studies and religious research, Rasht. [in persian]
- Vermeir, P., Blot, S., Degroote, S., Vandijck, D., Mariman, A., Vanacker, T., & Vogelaers, D. (2018). Communication satisfaction and job satisfaction among critical care nurses and their impact on burnout and intention to leave: A questionnaire study. *Intensive and Critical Care Nursing*, 48, 21-27.
- Xia, W., Guo, X., Luo, J., Ye, H., Chen, Y., Chen, S., & Xia, W. (2021). Religious identity, between-group effects and prosocial behavior: Evidence from a field experiment in China. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 91, 101665.
- Xu, C., Gong, X., Fu, W., Xu, Y., Xu, H., Chen, W., & Li, M. (2020). The role of career adaptability and resilience in mental health problems in Chinese adolescents. *Children and Youth Services Review*, 104893.

Investigating the relationship between commitment to religious values and attitude towards life among secondary school students in Dashti city

Manijeh Shakeri¹, *Falakn Azatashi², Razieh Khosravani³

Type of article: Research

Date Received: 2022-08-30

Date Accepted: 2022-10-09

Abstract

The purpose of this research was to investigate the relationship between commitment to religious values and attitude to life among secondary school students in Dashti city. The present research method was descriptive-correlation. The statistical population of the present study consisted of 3508 students of Dashti secondary schools. The sample size of this research included 346 people, which was obtained through multi-stage cluster sampling. The data collection tool in this research was the questionnaires of commitment to religious values by Khodayari Fard et al. (2012) and attitude towards life by Batista (1973). The results showed that there is a positive and significant relationship between the commitment to religious values and the attitude towards life of the students of Dashti secondary schools in the sense that the greater the commitment to the religious values of the students, the greater their attitude towards life. will be The general conclusion of the research showed that by strengthening the commitment to religious values among students, it is possible to increase their attitude towards life in schools.

Keywords: Commitment to religious values, attitude to life, students.

1.MA of Department of Curriculum planning, Boushehr Branch, Islamic Azad University, Boushehr, Iran

2.Assistant Professor, Department of Educational Science, Boushehr Branch, Islamic Azad University, Boushehr, Iran.(Correspondence) falaknazatashi1347@gmail.com

3.MA of Department of Curriculum planning, Boushehr Branch, Islamic Azad University, Boushehr, Iran

مبانی فلسفی فضای مجازی و پیام موردی بیماری کرونا ویروس؛ مطالعه کیفی

* حیدر اسماعیل پور^۱، علی محمد احمدی قراچه^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۸

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

فضای مجازی یکی از پدیده های مهم زندگی امروزه بشر است که به خوبی فلسفه آن در تمام اوقات تربیت، سنین کودکی، نوجوانی و بزرگسالی، جنسیت مذکر و مونث و نیز ابعاد گوناگون زندگی دینی، آموزشی، فرهنگی، اقتصادی و ... را تحت تأثیر قرار داده است. با توجه به تغییر و تحولات و گسترش محدوده و دامنه اطلاعات، تهیه چهارچوب مشخص و تعیین حدود و مرزهای منظم فکری جهت پرورش متریبان متناسب ضرورتی است که باید بدان توجه شود. هدف این پژوهش پرداختن به مبانی وجودی فضای مجازی، نحوه کسب معرفت و ایجاد ارتباط در این فضا و نیز ارزش و هنجار موجود در آن می باشد. این پژوهش با روش توصیفی- تحلیلی انجام شده و یافته های تحقیق نشانگر آن است که نحوه دریافت اطلاعات و سرعت آن به گونه ای متفاوت از دوران گذشته می باشد. نمونه بیماری واگیردار جهانی کرونا و دریافت پیام متناسب با ساختار فلسفی وجودی، ارزش شناسانه و نیز معرفت به آن تاثیراتی مهم و اساسی را در آموزش و نیز نحوه تعاملات و ارتباطات متریبی با محیط اطراف خود دارد.

واژه های کلیدی: فضای مجازی، مبانی فلسفی، کرونا، ارتباط.

۱- استادیار گروه علوم تربیتی (فلسفه و تربیت اسلامی)، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول) haydar592001@yahoo.com

۲- استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران amag2004@pnu.ac.ir

مقدمه

هر چند دیدگاه های متفاوت زیادی در مورد فضای مجازی در سیستم های اطلاعاتی وجود دارد، چنین نظریه هایی معمولاً در قالب ثابت مبتنی بر مبانی فلسفی ارایه نشده اند. پژوهش در مورد شبکه های اجتماعی یک موضوع خیلی موفقیت آمیزی در سال های اخیر بوده است. یک پژوهش تاکید بر بازبینی تمرکز و توجه به رسانه اجتماعی در تکنولوژی دارد. برای فهم رفتار کاربر رسانه اجتماعی، فلسفه فراهم کننده مبانی اساسی تری از جامعه شناسی است. تکنولوژی گسترده بوده و رویداد اساسی در زمان کنونی است. شکل دیجیتال و ارتباط از راه دور که اکنون با شکل گیری ساختارهای اجتماعی همراه شده، زندگی روزانه را بیشتر از زمینه های زیست شناسانه و اکولوژیکی تحت تاثیر قرار داده است. ماهیت تکنولوژی خنثی نیست تا در برابر امور انسانی مانند فرهنگ، غیر فعال باشد، بلکه بین تکنولوژی و محصول فکر غالباً دو راه ارتباطی وجود دارد. تکنولوژی دانش خود را دارد و مبتنی بر بنیادهای فلسفی زمان و تغییرات در آنها می باشد. یکی از رویدادهای تکنولوژیکی، فهم فضای سایبرنتیک است که ارتباط نزدیکی با تکنولوژی دارد (مصباحی، ۱۳۹۸، ص ۱). پژوهش فلسفی ارایه شده و رویکرد به فرهنگ فضای مجازی، چنان که با پژوهش ساندرز، لویز و ترنهییل^۱ مطابقت دارد (شاملی و همکاران، ۲۰۱۶، ص ۶). به منظور اندازه گیری فرهنگ امنیت فضای مجازی، یک فلسفه پوزیتیویسم ممکن است هنگامی مورد استفاده قرار گیرد که یک روش شناسی ساختارمندی برای فرهنگ پژوهش کردن امنیت فضای مجازی از روش کمی مبتنی بر اطلاعات کمی استفاده کند. بر اساس دیدگاه ویلایر هدف پژوهش پوزیتیویستی بدست آوردن نتیجه پژوهشی است که قابل اطمینان، مداوم، غیر متعصبانه و جایگزین از طریق مطالعات پژوهشی دیگر به منظور نشان دادن واقعیت است. با این حال، اگر گروه هدف و مصاحبه ها به عنوان بخشی از روش ترکیبی برای ارزیابی فرهنگ فضای مجازی مورد استفاده قرار گیرند، یک نفر باید به این نکته اعتقاد داشته باشد که فلسفه به یک جهت گیری معرفت شناسانه تفسیرگرا گسترش می یابد که نقدهایی بر روش های کمی می تواند ربط داشته باشد، مانند اعتماد به ابزارهایی که ارتباط بین زندگی هر روزه و پژوهش را پنهان می کنند. و مردم و نهاد های اجتماعی را از دنیای طبیعی تشخیص دهند (ویجا، ۲۰۱۶). به ویژه ما باید اهمیت این موضوع از دیدگاه دین شناسی را مورد بحث قرار دهیم: «ارتباطات برای تمام ابعاد زندگی از دیدگاه نظری و عملی مسیحیت دارای ارزش و اعتبار است؛ مطابق با آموزه های مسیحیت، انسان با تصور دوست داشتن و جنبه ارتباطی با خداند (تصور خدا) آفریده شده است. بنابراین ارتباطات برای فهم و درک آنچه برای انسان وجود دارد و با انسان شناسی الهی پیوند داشته باشد، نقشی حیاتی و بنیادین دارد (میدسون، ۲۰۲۰). پژوهشگران داخلی از جمله، ضرغامی (۱۳۸۹)، اکبری (۱۳۹۰)، زندوانیان (۱۳۹۲)، امیر انتخابی (۳۹۷)، مصباحی جمشید (۱۳۹۸) با توجه به عرصه مهم و اساسی آموزشی، اجتماعی و... فضای مجازی در ابعاد گوناگون مربوط به انسان تحقیقاتی را انجام داده اند. بر این اساس با توجه به اهمیت اساسی فلسفی در شکل گیری مفاهیم آموزشی و پرورشی مبنی بر « فضای مجازی» به کاربران و متریبیان و نبود تحقیقات مشابه، در این مقاله به بررسی مبانی فلسفی و نقش تربیتی آن پرداخته می پردازد.

مبانی نظری پژوهش:

لغت « سایبر^۱ » از کلمه « کوبرنان^۲ » گرفته شده و به معنای « فرماندار » و « مدیر » می باشد. ریشه های آغازین مطرح شدن فضای مجازی توسط ویلیام گیبسون در سال ۱۹۸۲ صورت گرفت که وی فضای مجازی را یک فضای تخیلی که از اتصال رایانه ها پدید آمده است، معرفی کرد (ضرغامی، ۱۳۸۹). در سال ۱۹۸۴ یک ریاضیدان و فیلسوف آمریکایی ان واینر برای اولین بار کلمه سایبرنتیک به معنای مطالعه نظری ارتباط و فرایند کنترل در سیستم های کامپیوتری، الکترونیکی، بیولوژیکی، مکانیکی مخصوصاً مقایسه این فرایندها در نوروفیزیولوژی و زبان شناسی می باشد (نینج، ۲۰۱۷، ص ۷۸۳). فضای مجازی یک جایگاه و مکان اساسی فراتر از محدودیت ها می باشد که می تواند به آسانی به عنوان قلمرو بین المللی شناخته شود (محبوبور، ۲۰۰۹، ص ۴) دسترسی به اینترنت از طریق طیف گسترده ای از روش های ارتباطی و بازیابی اطلاعات در دسترس کاربران است. روش های دسترسی محبوب ایمیل، منبجر کننده نامه، گروه های خبری، اتاق گفتگو و شبکه جهانی ما است (همان ص ۵). بازگشت به سایبرنتیک مهم است زیرا آن خودش را به عنوان یک علم اطلاعات و ارتباطات تعریف می کند. اصطلاح « سایبرنتیک » برخی اوقات به عنوان یک مترادفی برای اینترنت استفاده می شود، اما واقعاً اصطلاحی جامع تر است. تاکید می شود که اصطلاح سایبرنتیک می تواند به عنوان یک مکان تلقی گردد. فضای مجازی گیبسون مرتبط با دنیای واقعی می باشد و به دایتگر فضای مجازی اجازه می دهد تا با جهان ارتباط داشته باشد. مفهوم گیبسون شامل یک ارتباط دهن کامپیوتری است که چشم را خیال می دهد، درباره ماتریکس اطلاعات تغییر می کند تا اطلاعاتی به دست آورد (بایاس، ۱۹۹۵). فضای مجازی فضای مهمی است که مانند فضای واقعی برای تجارت و کسب و کار، سیاست، و ارتباط برای تغییر اهداف دیگران اهمیت پیدا می کند. اما در پاسخ به این سوال که فضای مجازی چیست؟ به نظر می رسد که پاسخ به این سوال ما را به دنیای متافیزیکی نزدیک کند و آن همه جا و هیچ جا است، به گونه ای که ما باید بیرسیم فضای مجازی چیست؟ پاسخ کاربردی به این سوال امکان دارد. به طور کارکردی، فضای مجازی یک مکان و جایگاه است. جایگاه و مکانی که پیام ها و صفحات وب برای هر کسی در دنیایی که می بیند فرستاده می شود. تاریخ آموزش از راه دور به سال ۱۸۳۰ بر می گردد که با توسعه و گسترش همراه بوده است. تغییرات سریع در تکنولوژی ادامه پیدا کرد تا روش های سنتی در آموزش از راه دور تعریف شد. در سال ۱۹۶۰-۱۹۷۰ چندین تعریف مهم پیرامون آموزش از راه دور بوسیله دوهمن (۱۹۶۷)، پیترز (۱۹۷۳)، مور (۱۹۷۳) و هولمبرگ (۱۹۷۷) بنیاد مطالعه تیوریک این رشته را شکل داد (چین آیلینگ، ۲۰۰۱). در طول تاریخ طولانی مدتی که از قرن ۱۹ شروع شده است، انقلاب آموزش از راه دور می تواند به چهار مرحله، به عنوان نمونه چهار نسل تقسیم شود (تیلور، ۲۰۰۱). مدل ارتباطی در حد گسترده ای به عنوان اولین نسل آموزش از راه دور می باشد. دومین نسل، مدل چند رسانه ای که مشمول وقف توسعه یافته و در حد بالایی از پیشرفت استفاده از منابع آموزش - یادگیری می باشد. مدل سوم تلگرامی و مدل چهارم یادگیری قابل انعطاف می باشد. اینترنت به عنوان یک نماد برای فضای واقعی، حاوی تمام انواع اطلاعات و نشانه های رسانه های قبلی است که بدون توجه به چگونگی و مکان، به کار گرفته می شدند (جوهانا، ۲۰۱۱، ص ۷). از طریق پرتابل اینترنت می توانیم الان ایمیل، و گفتگوی با مردم در زمان واقعی داشته باشیم، تلویزیون بینیم، به رادیو گوش دهیم، ویدیوها را توجه کنیم، اطلاعات پیرامون چیزها و موقعیت ها که معمولاً در دنیای واقعی می بینیم، تجربه داشته باشیم. بنابراین، اینترنت و طیف وسیعی از کاربردهای آن بیشتر از یک رسانه غالب است: « اینترنت یک وسیله ارتباطی روزانه ما است » (کاستل، ۲۰۱۰، ص ۶).

1- Cyber

2- Kubernan

روش پژوهش:

در این پژوهش از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است و با مبنا قرار دادن چند مساله نظری به عنوان پایه پژوهش، به تحلیل فلسفی تربیت دینی در فضای مجازی و مسایلی که با آن روبه رو است پرداخته شده است. این پژوهش از حیث هدف، کاربردی است و جامعه تحلیلی شامل کلیه اسناد و پایگاه های اطلاعاتی موجود می باشد.

یافته های پژوهش:

مبانی هستی شناسی:

از زاویه فلسفه در (IT)، هستی شناسی علامت قابل توجه، تعریف رسمی مبتنی بر طبقات، ارتباطات و اشخاص می باشد. اساساً هستی شناسی ها، وسایلی هستند که روش های فهم زبان طبیعی را فراهم می کنند (مارین، ۲۰۱۷، ص ۶). اینترنت یک بخش مهمی از بخش اجتماعی در زمان های معاصر است و بر این اساس زندگی ما را تحت تاثیر قرار داده است. به گونه ای که اینترنت بسیار در دسترس بوده و در جامعه جریان دارد، می دانیم که درباره ارتباطات و جامعه پذیری است. ولمن^۱ در این بین اولین نظریه پردازانی بوده و این موضوع را تایید کرده: « شما نمی دانید. آینده نوشته بر پایه کارکرد گروه های کوچک نیست. این قابل درک است که شبکه های کامپیوتر، انواع سبک های اجتماعی را که مردم غالباً زندگی می کنند و در آن به کار مشغولند را تایید می کند. به علاوه، مردم تنها به صورت آنلاین با یکدیگر در ارتباط نیستند، بلکه ابزار ارتباطی کامپیوتری آنها ارتباط کاملی با یکدیگر دارند: تلفن، فاکس و حتی نوشته ها (میدسون، ۲۰۲۰، ص ۱۱). میدسون روش های فضای دیجیتالی که به کاربران اجازه می دهد تا در شبکه های ارتباطی وارد شوند را بیهوده می داند. ما به طور واضح این خصوصیت را در روش ها و فعالیت های معاصر می بینیم، جایی که خانواده ها و دوستان آنها به طور قابل توجهی جدا و پراکنده باشند، شاید حتی به طور جهانی یا مشغولیت کاری یا همان گونه که اخیراً ملاحظه می کنیم، به عنوان نتیجه همه گیری کرونا و ویروس، در محدودیت قرار داشتن و تکنولوژی که در دسترس قرار دارد، به مردم اجازه می دهد که چنین ارتباطاتی را داشته باشند. تکنولوژی های دیجیتال در نهایت آخرین تکرار روش هایی است که انسان غالباً از آخرین تکنولوژی هایی که ارتباطات را قوی می کند استفاده می کند. ممکن است از طریق نوشته ها، تلگرام یا تلفن باشد. دیوید لیون معتقد است « تکنولوژی های اینترنت » برای به کارگیری محتوای جدید تعامل اجتماعی با یکدیگر تعامل دارند. هر چند مردم بتوانند زیاده تر و زیاده تر به روش های ناقصی با یکدیگر ارتباط داشته باشند (هاگ، ۲۰۱۹).

مبانی معرفت شناسی

فضای مجازی مطابق دیدگاه ادنان^۲ (۲۰۱۰) یک دنیای غیرواقعی است که اطلاعات مداوم از طریق یا بین کامپیوترها انتقال داده می شود (عثمان، ۲۰۱۴، ص ۴). بر اساس دیدگاه پفانبرگر^۳ (۲۰۰۰)، به سادگی به فضای حیاتی بر می گردد که سیستم های کامپیوتر به ایجاد آن کمک می کند و تکنولوژی کامپیوتر دنیا را کشف نموده است. دیکشنری مک گراو پیرامون محاسبه و ارتباطات (۲۰۰۳) به طور خلاصه فضای مجازی را به عنوان واقعیت دیجیتالی تعریف کرده که شامل وب سایت ها و دنیای حیاتی و مهم می باشد (سامسون، ۲۰۱۴، ص ۵). از تعریف و توضیح فضای مجازی مشخص است که فضای مجازی یک ابزار تکنولوژی کامپیوتری موجود در جهان می باشد. فضای مجازی به طور مداومی در حال گسترش با شمار زیادی از

1- Barry Wellman

2- Adnan

3- Pfaffenberger

کاربران در نقاط مختلف جذابیت ایجاد کرده است. کورچماروس، ایبارا، لانگهینرچسن، رولینگ، بوید و لنهارت (۲۰۱۳) رشد گسترده کاربران فضای مجازی را با اشاره به این تحقیقات زاینده معرفت کاربران که ۹۵ درصد از نوجوانان ایالات متحده سن ۱۷-۱۲ سال از اینترنت استفاده می کنند، ۵۴ درصد از پیام های متن گروهی بنیادهای روزانه را تایید کرده اند. این مبتنی بر نتیجه مطالعه آن ۶۱۵ نوجوان بوده است. کومر نیز به طریق مشابه بر شمار کلی کاربران اینترنت در هند در ۱۴ میلیون تا سال ۲۰۱۳ اشاره کرده است. و در مجموع از مکانی به مکان دیگر ۱۶۴ میلیون شبکه ارتباطی در فضای مجازی بوده اند. این موقعیت در دیگر کشورهای دیگر آسایی مانند مالزی، اندونزی، سنگاپور، ژاپن، پاکستان و چین نیز وضعیتی مشابه دارد. فضای مجازی در دنیای رمانتیک توسط ویلیام گیسون^۲ به «غیرواقعی بودن ارتباط دو طرفه» مشهور شده بود (جانا مارگوریت، ۲۰۱۲). در زمینه معرفت شناسی فلسفی مطابق با رویکرد جدید فلسفی باید یادآوری کنیم که در دنیای جدید مانند زمان های قدیم که از شیوه های نوشتاری و غیرارتباطی مجازی، سنگنوشته، نوشتار کاغذی و... استفاده می شد، امروزه نیز به فعالیت های شاخه های مختلف به شیوه جدید پرداخته می شود: «فوق العاده ترین فعالیت های فضای مجازی تأکیدشان بر تجارت سایبری، نشر سایبری، آگهی سایبری، یادگیری سایبری، جامعه شناسی سایبری، بازی سایبری، سرگرمی سایبری، روزنامه نگاری سایبری، سیاست سایبری، پزشکی سایبری، گردشگری سایبری و... مواردی است که بدان پرداخته می شود (سامسون، ۲۰۱۴). یادگیری درون خطی (آنلاین) و یادگیری الکترونیک تعدادی اصطلاح اند که برای توضیح مفهوم یادگیری و آموزش مجازی مورد استفاده قرار می گیرند. یادگیری درون خطی مطابق با دیدگاه چپو چپو و چنگ (۲۰۰۷) به یادگیری صورت گرفته در مقابل اینترنت، اینترنت یا اکسترانت می باشد. مطالعات صورت گرفته پیرامون معرفت و شناخت حاصل از فضای مجازی نشان دهنده آن است که در جریان تعلیم و تربیت، شیوه های جدید به خوبی در دوره های متفاوت تحصیلی تأثیر داشته است. «مطالعه صورت گرفته توسط زهادیر، یانگ و لیتراس (۲۰۱۳)۴ درباره تأثیرات سیستم رسانه اجتماعی درباره یادگیرنده سایبر نشان می هد که آنها می توانند توزیع دانش و مشغولیت دانش آموزان در دوره تدریس را موثرتر از نوع چهره به چهره سنتی تسهیل نمایند (سامسون، ۲۰۱۴، ص ۷). بنابراین فضای سایبرنتیک فراهم کننده ابزارهای متنوع کسب دانش و نشر و توزیع برای حداکثر تمام طبقات مردم در همه سطوح می باشند. وسایل یادگیری مبتنی بر الکترونیکی برای دانش آموزان در سطوح آموزشی متفاوت پیش دبستانی، ابتدایی، متوسطه و دبیرستان وجود دارد (سامسون، ۲۰۱۴، ص ۸). فضای مجازی یک فضای اساسی جدیدی یعد از سه فضای مهم سنتی- فیزیکی، اجتماعی و فضای اندیشه نمودن^۵ است. فلسفه سایبر تلاقی فلسفه و علوم رایانه است و با موضوعات جدید، مدل ها، روش ها و موضوعات جدید پیرامون پنج موضوع مرتبط است: (۱) ذهن ها؛ (۲) آژانس (۳) واقعیت؛ (۴) ارتباطات؛ و (۵) اخلاق (مور، ۲۰۰۲)، (مور، ۲۰۰۳). فلسفه اطلاعات^۶، به عنوان نظریه تئولوژیکی اطلاعات با در نظر گرفتن محتوای اطلاعات علائم و اصطلاحات منطقی، یکی از زیر مجموعه های مهم فلسفه سایبر است که با تمرکز بر "موضوعات مفهومی در تقاطع علوم کامپیوتر، علوم اطلاعات، فناوری اطلاعات و فلسفه" مطرح می شود (همان، ص ۲۳). فلسفه اطلاعات از رهیافت های فلسفی برای هدایت، استفاده و قضاوت در مورد اصول اطلاعات پشتیبانی می کند. علم سایبر برای اولین بار در دهه ۱۹۹۰ ارائه شد و برای بحث در مورد برنامه ها و خدمات برای اهداف علمی در فناوری اطلاعات و ارتباطات توسعه یافت. علم سایبر بر "پدیده های ناشی از فضاهای " CPST" متمرکز است و تلاش می کند مجموعه ای از دانش راجع به فضای مجازی ایجاد کند، در اینجا با اشاره به

1- Korchmaros, Ybarra, Langhinrichsen-Rolling, Boyd and Lenhart

2- William Gibson

3- Chiu, Chiu and Chang

4- Zhuhadir, Yang and Lytras

5- PST

6- PI

رویکردهای علمی و عملی مربوط به سایبر هر دو فلسفه سایبر و علم سایبر در مورد این تعاریف بر اساس اطلاعات و شبکه سازی با توسعه سایبر نیز، فلسفه سایبر و علوم سایبری تعاریف جدیدی دارند. فلسفه سایبر از مسائل عمومی و اساسی سایبر و نهاد های دارای سایبر در فضاها **CPST**، دانش، ارزش ها، عقل، ذهن و غیره تشکیل شده است. علم سایبر شامل دانش سیستماتیک سایبر و اشخاص فعال شده در فضای مجازی در قالب توضیحات و پیش بینی های قابل آزمایش است.

سرمایه اجتماعی بورديو

سرمایه اجتماعی به عنوان تراکم منابعی است که با مالکیت شبکه های چندگانه ارتباطی شناختی ارتباط پیدا می کند و یا به عبارت دیگر عضویت در گروه می باشد. این سرمایه هر کدام از اعضا را بوسیله بازگشت نمودن به سرمایه جمعی خودی به پیشرفت می رساند. یک اصطلاحی که «تعهد» نامیده می شود (بورديو، ۱۹۹۷). از منظر فرهنگ فضای مجازی، محیط سازماندهی شده به یک زمینه ملی و بین المللی از قبیل ارتباط جهانی اینترنت و وسایل بی شمار تکنولوژی دیگری قابل تبدیل شدن است. بنابراین فرهنگ فضای مجازی می تواند به عنوان سطوح متفاوت بالا تا پایین دیده شود. جان بنت با اشاره به مبانی انسان شناسی مسیحی اعتقاد به ارتباط دادن آموزه های دینی و فضای مجازی دارد: «برای برقراری ارتباط بین دین و شبکه وب با هدف اندیشیدن در مورد این که چگونه دین را در دوره اینترنت به کار بگیریم، یادآوری می کند که اینترنت و فضای مجازی معمولاً بدترین ها را برای مردم بوجود آورده اند و آوردن دستورات مسیح به فضای مجازی ممکن است کمک کند تا برخی از تمایلات بد متوقف شود (میدسون، ۲۰۲۰). ۱- فرهنگ امنیت مجازی فردی ۲- فرهنگ امنیت مجازی سازمانی ۳- فرهنگ امنیت مجازی ملی ۴- فرهنگ امنیت مجازی بین المللی. شروع آن با امنیت فضای مجازی بین المللی است که شامل تمام ابزارها و مردمی است که به طور جهانی با یکدیگر ارتباط دارند. امنیت و رشد یک زیر بنای انتقادی با فرهنگ فضای مجازی افزایش پیدا می کند تا «محیط مجازی را حفظ کند تا به طور کافی اثرگذاری، ابداع، موفقیت اقتصادی را هنگام فراهم نمودن فضای سالم، امن فراهم کند. از جنبه سازمانی، زیر بنای انتقادی سازمانی در یک چنین موضوعی مانند ریسک و خطر فضای مجازی باید مدیریت شود. از دیدگاه فردی اگر کاربری از فضای مجازی استفاده نماید، تمام ابزار کاربران (وسایل خانگی، ابزارها) که مرتبط با فضای مجازی بوده است و نیز اطلاعات شخصی کاربران موجود و سهیم در فضای مجازی باید مورد حمایت و پشتیبانی فرار گیرد (ویگا، ۲۰۱۶، ص ۵). تاکید امنیت فضای مجازی حمایت نمودن از بنیادهای (IT) (سخت افزار، نرم افزار، شبکه ها)، اطلاعات و مردم می باشد. مطابق با دیدگاه بالتزان «تکنولوژی اطلاعات در درون خود تا زمانی که مردم ندانند چگونه به طور مناسب استفاده کنند و مدیریت نمایند، مفید نمی باشد. فضای مجازی دلالت بر یک یادگیری مشارکتی می باشد که دلالت بر موضوعات علمی برای یادگیری غیر خطی دارد. پذیرش روش شبکه ای به عنوان یک ابزار رسانه ای متنوع تربیتی در طول دهه ای گذشته در حد زیادی تسریع شده است (اربايوق، ۲۰۰۶). آزاد شدن آشکار دسترسی به اطلاعات و انباشت دانش، نوید فناوری ارتباطات مدرن است- اینترنت، شبکه جهانی وب و ارتباطات راه دور دیجیتالی موبایل، این فرصت را برای دستیابی به برخی از اهداف آموزش لیبرال، یادگیری آزاد مادام العمر، اعلام می دارد (آیفون، ۲۰۱۷). این مفهوم رایج است که دانش معتبر، و قابل دستیابی و نامحدودی وجود دارد. و این که آنچه انتقال داده می شود به تنهایی توزیع می شود و احتمال و امکان استعاری به طور واضحی از طریق تفکر و اندیشه صورت می گیرد (آیفون، ۲۰۱۷ ص ۳). به لحاظ معرفت شناسی در دسترس بودن اطلاعات/ ابزارهای زیاد درون خطی بدان معناست که انتخاب محصولات مناسب از «ذخیره دانش» غیر ممکن است. در نتیجه ما تمایل داریم که به صورت محدودی دقت خود را صرف دیدن چیزهایی کنیم که مود علاقه ما می باشد و آنها را قبول داریم. عادت اساسی فضای مجازی، ایجاد خیال تاره ای

است: که ما « آگاه » هستیم هنگامی که خیال کرده ایم، این که ما « فعالیت کرده ایم » زمانی که درخواست های درون خطی را نشان داده ایم و این که می توانیم یک تفاوتی را ایجاد کنیم کمی واقعاً تغییر می کند (ص ۳). به جای درگیر نمودن خود در هر فعالیتی، « مشغولیت واقعی»، زندگی در فضای مجازی ما را مشغول می دارد. ما در سایه کار « مشغول » می باشیم (ایلیچ، ۱۹۸۱). درک و فهم ساختارهای اقتصادی، سیاسی و شخصی فضای مجازی و استعاره های ما برای دانش آن را در بر می گیرد، ممکن است به افزایش یافتن کاربران کمک کند. اطلاعات درباره آنچه که پیشنهاد می شود و این که چگونه پذیرفته می شود باید به سهولت آزادانه در دسترس قرار بگیرد. مدیریت ابداع اطلاعات در فضای مجازی مهم می باشد. این بیشتر به طور تصادفی انجام می شود، و روش اتفاقی در ارایه شدن است و وابسته به دقت و تعصب چندی است. استعاره معرفت شناسی کاربردی با اصطلاح « فضای مجازی»، وردی سیستماتیک می باشد، اما فرصت نامحدودی دارد که دانش را گسترش دهد. اما «فضا» همچنین یک «فضایی» است که «جرایم فضای مجازی» جنبه دیگری را تشکیل می دهد. کودکان و نوجوانان مخصوصاً باید به گونه ای تربیت شوند تا به نوع رفتار سالمی در فضای مجازی فعالیت کنند و خودشان را در فرایندی مورد حمایت قرار دهند. بسیاری از ما از رسانه اجتماعی به عنوان یک طرحی جهت بیان احساسات خود، بهبود مباحثه ها یا شاخه شدن می باشد. همان گونه که بسیاری از مردم می خواهند اولین کسانی باشند که در موضوعی سهیم شوند، برخی اوقات این را نادیده می گیرند که آیا اطلاعاتی که ارایه داده اند از خودشان بوده یا به گونه ای دیگر است. استفاده از اینترنت محدود به افراد بالغ نیست بلکه این دوره تکنولوژی و چند رسانه ای، دانش فضای مجازی است که برای بچه ها نیز مهم می باشد. هر چند اینترنت امکان و منافع بزرگی برای هر کسی دارد، استفاده گسترده از اینترنت ممکن است مضر باشد به گونه ای که به منجر به خطرات فضای مجازی به عنوان مثال اعتیاد فضای مجازی، اعتیاد بازی و قمار بازی، سکس مجازی نوشته درباره مسایل جنسی و افشای اطلاعات شخصی شود. همچنین رشد دنیای فضای مجازی، به عنوان زمان کامل فضای مجازی، ممکن است تأثیری منفی بر کاربران اینترنت داشته باشد، چنین موضوعاتی بنابراین باید در دوران ابتدایی باشد به گونه ای که تأثیرات اساسی و مهمی در همان دوران ابتدایی نداشته باشد. در این زمینه، کاربرد امنیت فضای مجازی در بین کاربران اینترنت خیلی مهم است. امنیت فضای مجازی لازم و ضروری است. زیرا جرایم اینترنتی می تواند در هر جایی صرف نظر از اشخاص، سازمان ها و مکان ها اتفاق بیفتد. تعریف امنیت فضای مجازی، حمایت شدن در برابر استفاده جنایی و غیر خودی اطلاعات الکترونیکی است یا اندازه گیری هایی است که جهت کسب و به دست آوردن این موضوع صورت می گیرد.

ارزش شناسی و فضای مجازی

رویکرد ارزش شناسی به عنوان بنیادی روش شناسانه برای مطالعه مسایل ادبیات رسانه، اجازه می دهد تا ترکیب و ترتیب ارزش هایی را بدهند که نه تنها یک سمت و سو و جهتی را به فعالیت متریبان معرفی می کنند، بلکه همچنین تعامل او با جهان و اشخاص را نشان می دهد. خود تعیین گری دانش آموزان به تغییرات کیفی در نگرش شک شخصیت در زندگی خودشان دارد. جهت گیری یک آینده ای را پیشنهاد می کند و برای کسب معنا و اختیار نمودن هدف اساسی است و همچنین شیوه هایی را برای دستاورد بعدی فراهم می کند (آیدا، ۲۰۱۴). ارزش شناسی فرایند علمی دلالت بر ملاحظه نتایج ادبیات رسانه ای و کیفیت رسنه مطابق با نقد رسانه، دانش رسانه، استفاده رسانه، و طرح رسانه دارند. ماهیت کیفی رسانه باید قابلیت تحلیل، ارزشیابی، و تفسیر یک رسانه یا پدیده را داشته باشد. انسان شناسی فضای مجازی نه تنها بر گسترش پژوهش قبلی بر فرهنگ مجازی و فضای مجازی نه تنها به فضای بیانی در جایی که کاربران می توانند استعداد خلاقانه خود را شکوفا کنند، بلکه همچنین به عنوان یک فضای منطقی و عقلانی است که رفتار کاربران و تأثیرات آن بر ساختار شبکه به طور سازماندهی شده ای به وسیله یک گونه اصول و قوانینی به طور جهانی ارزشمند است (جوهانا، ۲۰۱۱ص ۸). ارزش شناسی ادبیات رسانه ای شامل یک روش هدفدار ادامه یابنده برای نقد رشد سافته رسانه بوسیله رشد ذهنیت دانش آموزان است. فضای مجازی به

عنوان یک فضای مقدس از امکانات بی نهایت بررسی می شود که در آن بشریت در تلاقی دیجیتال، خیال و شعور دوباره تعریف می شود. در بررسی نمادگرایی مذهبی فیلم به عنوان یک افسانه خلقت مدرن و ریشه های آن در کیهان شناسی شامل، هوش مصنوعی در فیلم که به عنوان سیستم های اطلاعاتی انسان نما بسیار پیچیده به تصویر کشیده شده است به عنوان طرحی برای یک حالت پیشرفته هوشیاری که دنیای علم، معنویت و خارق العاده است. "آگاهی تخیلی" به عنوان اصلی ترین وسیله ای که ممکن است اتفاق بیفتد ارائه خواهد شد (اولیویا، ۲۰۱۸). تعریف اخلاق اطلاعات شامل ارتباط با ابعاد اخلاقی و برخورد اخلاقی است که در تعامل بین موجودات انسانی و اطلاعات بوجود می آید (آفرینش، سازماندهی، توزیع و مصرف)، تکنولوژی های اطلاعات و ارتباطات (ICT) و سیستم های اطلاعات می باشد (تونی کاربود، ۲۰۰۸، ص ۲). اخلاق فضای مجازی (اخلاق اطلاعات و ارتباطات) از بقیه چیزها تفاوت دارد و نیازمند یک توجه ویژه ای است، زیرا ما از تکنولوژی ها برای ارتباط با «دنیای مجازی» استفاده می کنیم که در داخل شبکه کامپیوتر، یک تلفن نوبی که معمولاً به خوبی شناخته نمی شود به این دلیل که آنها تمام ارزش های اخلاقی را از نهاد های اساسی و مهمی مانند مدرسه، دین و خانواده می گیرند که دنیای واقعی را معرفی نمی کند (وسنا، ۲۰۱۲، ص ۵). برای انسان استفاده اینترنت بستگی به معیار بومی مانند جنبه اقتصادی و اجتماعی و تربیت او دارد. با این دیدگاه، شبکه جهانی تغییرات زندگی بومی کاربران را به دنبال دارد (جوهانا، ۲۰۱۱، ص ۱۰). از آغاز اینترنت یک فضای کاری برای آرزوها، ایده آله، دیدگاه ها و ترس های از تمام انواع بوده است (بوادریلارد، ۱۹۷۸). با هماهنگی و یکی کردن اخلاق فضای مجازی در برنامه درسی مدرسه و دانشگاه، می توانیم به پیشرفت دانش آموزان، معلمان و والدین کمک کنیم تا قالب تصمیم خود را دوباره با توجه به استفاده اینترنت امتحان نمایند و با توجه به این موضوع در استفاده از تکنولوژی رفتار و ملاحظه ای اخلاقی داشته باشند. ارزش شناسی فضای مجازی دارای دو بعد و تاثیر مثبت و منفی بوده که باید در جریان فعالیت های تربیتی به هر دو توجه نمود: «ارتباط دیجیتالی همچنین تهیه کننده، تکثیر محتوای منفی از قبیل اطلاعات نادرست، به عنوان رسانه اجتماعی، تاثیر اطلاعات نادرست را بدتر و تشدید کرده و می تواند استفاده از آن به عنوان ابزار سیاسی برای تسهیل کردن «سلاح» آشفتگی دینی به کار رود (پاترسون^۱، ۲۰۱۸). افزایش شمار توهین به مقدسات یک نشانه افزایش ناهماهنگی دینی، بیشتر تنها به عنوان افزایش استفاده از اطلاعات نادرست برای هدف سیاسی یکی دیگر از نشانه های ارتباط دیجیتالی است (لیندسی^۲، ۲۰۱۸، ص ۷۳). فرهنگ سایبری شامل یک بخش تکنولوژی ها، ابزار و ذهنیت ها، فعالیت ها، نگرش ها و الگوهای تفکر و ارزش های توسعه داده شده همراستا با رشد فضای مجازی است و افراد از مناطق چندی بوده و مکان مشخصی ندارد و همراه با منظر فرهنگ های متفاوت، ارزش های تمام انواع و عادات می باشد که با هم بوده و ارتباط اجتماعی دارند (دیاگو، ۲۰۱۲، ص ۳).

نتیجه گیری

هدف و ادبیات تکنولوژی توانایی بخشیدن به متریبیان است تا ظرفیت های خلاقانه و انتقادی خود را در ارتباط با تکنولوژی گسترش دهند، نه این که تنها به آنها آموزش داده شود که مانند عامل ماشینی باشند. سپس آنها وضوحاً انتخاب خود را می بینند و قضاوت آنها به تکنولوژی قرن بیستم محدود نخواهد شد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که بدون پرداختن به امور فلسفی که حکم مبنا را دارند، نمی توان با مسایل کاربردی تربیت در بسترهای جدید فضای مجازی کرونا نمونه به درستی مواجه شد. اموری مانند تبیین ماهیت تربیت مبتنی بر مبانی فلسفی و مسایل تربیتی در تعامل با فضای مجازی از این قبیل است. از آنجا که فلسفه دینی بستر مباحث تربیت دینی است در این پژوهش هستی شناسی، معرفت شناسی و ارزش شناسی

به عنوان مبانی نظری در نظر گرفته شده است تا تفاوت بنیادی دو نگرش ماخوذ از مبانی فلسفی در دوره مدرن و فضای مجازی به روشنی تبیین شود و با تکیه بر مقوله انسان، معرفت و ارزش ها در ادیان و مکاتب مختلف به لوازم و نتایج این نگرش پرداخته شود. در راستای رسیدن به این هدف، باید توجه فعالان قلمرو تربیتی را به کسب چند مهارت نظری جلب کرد: ابتدا آشنا شدن با مبانی و بنیاد فلسفی و به دست آوردن چيستی و معرفت نسبت به یک اندیشه در مواجهه سالم با محتوای فضای مجازی آیا مفید است. دیگر این که نظام ارزش شناسی حاکم بر فضای مجازی است و بایسته هایی دارد که مهم ترین و چه اشتراک ارزش شناسانه که در دین مسیح نیز اشاره گردید، درک خدای همه جا حاضر و رعایت اخلاق نظارتی در فضای اطلاعاتی است. نتایج تحقیق نشان داد که ورود تربیت دینی به بستر فضای مجازی کارآمدی اثر بخش دارد و می تواند دو عنصر «محبت» به عنوان معیار و «ارتباط» به عنوان وضوح بخش ابعاد عملی تربیت، پاسخگوی موقعیت های متنوع تربیتی باشد. پیشنهاد می شود در راستای تسخیر صحیح رفتارهای تربیتی برای کاربران فضای مجازی در جامعه اسلامی، در عرصه های مختلف دینی، سیاسی، اقتصادی و مهم تر از همه فرهنگی، پژوهش های مستقلی صورت گیرد و با در نظر گرفتن چالش نسبیته گرایي و تکثر موجود در این فضا، فرصت های جدید تربیتی استخراج شده و با برنامه ریزی در اختیار کاربران قرار گیرد.

References

- Aida Kiryakova, Tatyana Olkhovaya, Tatyana Rodionova. (2015). Axiological Foundations of Media Education in Modern University, Worldwide trends in the development of education and academic research, 15 - 18 June 2015.
- Amir Chokhi, Mohammad, Reza Rajabi, Mahnaz. (2017). Investigating the media literacy of North Khorasan students in the information society, Journal of Sociology of Youth Studies, No. 7. [in persian]
- Baudrillard, B. (1978). Kool Killer oder der Aufstand der Zeichen. Berlin: Merve Verlag.
- Bourdieu P(1977). Outline of a theory of practice Nice R, translator. Cambridge:Cambridge University Press;
- Bennett, Jana Marguerite(2012). Aquinas on the Web? Doing Theology in an Internet Age . London & New York : T & T Clark,
- Castells, M. (2010): The Rise of the Network Society. Second Edition with a New Preface. Malden, Oxord u.a.
- Chen Ailing .(2001). The Cyberspace Education Revolution, What Future for MET Institutions? WORLD MARITIME UNIVERSITY
- Cordes, C, Monke, L., & Tafbott, S. (2004). Technology literacy: Four guiding principles for educators and parents.
- DeGaetano, G. (2000). Raising Media Literate Children, Grow Smart BrainsA: Efthimiou, Olivia(2018)A.I., Cyborgs, Shamans and Transcendence Configuring the ISO and the Mythopoeic Sacred in Tron: Legacy, y Journal of Conscious Evolution: Vol. 9 : Iss. 9 ., Available at: <https://digitalcommons.ciis.edu/cejournal/vol9/iss9/3>.
- Emami Rizi, Kobri (2015). "The effect of the use of virtual social networks on the academic progress of students", bi-monthly scientific research magazine of educational strategies in medical sciences, 9 (3), 213-207. [in persian]
- Eman; M. and Noshadi, M. (2010). "Qualitative content analysis", research magazine, third year, second issue, pp. 15-44. [in persian]

- Gómez-Diago (2012)Cyberspace and Cyberculture. In Kosut, M. & Golson, J. Geoffrey (Eds).Encyclopedia of Gender in Media. SAGE reference publication. Hardcover ISBN: 781412990790.
- Huansheng Ning,Senior Member, IEEE, Qingjuan Li, Dawei Wei, Hong Liu,Member, IEEE,and Tao Zhu,Member, IEEE(2017)(Science Cyberlogic Paves the Way From CyberPhilosophy to Cyber , IEEE INTERNET OF THINGS JOURNAL, VOL. 4, NO. 3, JUNE.
- H. Press, “Cyberscience,”Nat. Int. Weekly J. Sci., vol. 362, no. 1, p. 507,1993.
- Huq, A. Z. “Racial(2019) Equity in Algorithmic Criminal Justice.” Duke Law Journal 68 (March 2019): 1043–1134. [Web of Science ®], [Google Scholar].
- J. H. Moor and T. W.(2002). Bynum, “Introduction to cyberphilosophy,”Metaphilosophy, vol. 33, nos. 1–2, pp. 4–10.
- J. H. Moor and T. W. Bynum. (2003.). Cyberphilosophy: The Intersection ofPhilosophy and Computing. Malden, MA, USA: Blackwell.
- Lourdu vesna.J Dr. D. Niveditha. (2012).Ethics in cyberspace- a philosophical approach, International Journal of Advancements in Research & Technology, Volume 1, Issue3, August-2012.
- indsey, Tim.(2018)b.“Retreat from Democracy? The Rise of Islam and the Challenge for Indonesia.”InAustralia & Indonesia: Can We Be Friends?, edited by Jonathan Pearlman, 69–92. Melbourne:Schwartz Publishin.
- McGraw-Hill. (2003). Dictionary of Computing and Communications . New York: McGraw-Hill Co. Inc.
- Mohammad Mahabubur Rahman(2009). ,Cyberspace claiming new dynamism in the jurisprudential philosophy: A substantive analysis of conceptual and institutional innovation, nternational Journal of Law andManagementVol. 51 No. 5.
- Mesbahi Jamshid, Swallow (2018). The issues of religious education in virtual space and how to deal with it, research on Islamic education issues, 28th year, new period, number 8, fall: 87-108. [in persian]
- Pfaffenberger, B. (2000). Dictionary of computer terms. (8th ed). Chicago, Il: Webster’s New World Book.
- Paterson, Thomas. (2018). Weaponisation’of Religious Sentiment in Indonesia’s Cyberspace.”TheStrategist, October 5.<https://www.aspistrategist.org.au/weaponisation-of-religious-sentiment-in-indonesias-cyberspace/>.
- Sprondel, Johanna .(2011). CyberAnthropology –Being human on the internet, P repared for the 1st Berlin Symposium on Internet and Society October 26th to 28th
- Scott Midson .(2020). Rethinking relationships in cyberspace, Volume 26, 2020 - Issue 2-3: Theological Re-imaginings of Human Relationships in Cyberspace
- Samson Olasunkanmi Oluga. (2014) .Overview of Contemporary Cyberspace Activities and the ChallengingCyberspace Crimes/Threats, (IJCSIS) International Journal of Computer Science and Information Security, Vol. 12, No. 3, March

- Toni Carbo, Martha M. Smith .(2008). Global Information Ethics: Intercultural Perspectives On Past And Future Research Journal Of The American Society For Information Science And Technology, 59(7):1111–1123.
- Tiberiu Marian Georgesco. (2017). Ion SMEUREANU.Using Ontologies in Cybersecurity Field, Informatica Economică vol.
- Zandavanian, Ahmed; Heydari, Maryam; Bagheri, Rehane and Fatemeh Attarzadeh .(2012). "Injuries of cyberspace among female students", culture-communication studies, fourth year, twenty-third issue, pp. 195-216. [in persian]
- Zarghami, Saeed .(2010). the relationship between virtual education and educational goals from the perspective of the philosophy of existence, educational and psychological studies of Ferdowsi University of Mashhad, 11th period, number 1, pp. 40-60. [in persian]

Philosophical foundations of virtual space and the case message of the corona virus disease; Qualitative Study

*Heidar Esmailpoor¹, Ali mohammad Ahmadi Gharacheh²

Type of article: Research

Date Received: 2022-08-30

Date Accepted: 2022-10-10

Abstract

Virtual space is one of the most important phenomena of human life today, which, like its philosophy, covers all periods of education, childhood, adolescence and adulthood, male and female gender, as well as various aspects of religious, educational, cultural, economic life, etc. has made an impact. Considering the changes and developments and the expansion of the range and scope of information, preparing a clear framework and determining regular intellectual limits and boundaries for the training of appropriate educators is a necessity that must be taken into account. The purpose of this research is to deal with the fundamentals of virtual space, how to acquire knowledge and create communication in this space, as well as the value and norm in it. This research was done with a descriptive-analytical method and the research findings indicate that the way of receiving information and its speed is different from the past. The example of the global infectious disease of Corona and receiving the message according to the existential, value-based philosophical structure, as well as knowledge about it, have important and fundamental effects on education and the way educators interact and communicate with their surroundings.

Keywords: virtual space, philosophical foundations, corona, communication.

1. Assistant Professor, Department of Educational Sciences (Philosophy and Islamic Education), Faculty of Psychology and Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran. (Correspondence) haydar592001@yahoo.com

2. Assistant Professor, Department of Psychology and Educational Sciences, Payame Noor University (PNU), Tehran, Iran

روانشناسی اسلامی در عصر حاضر: بررسی تاثیر گوش دادن به قرآن کریم بر سلامت روان خانواده ها

هاجر شاه حسینی^۱

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۲۰

چکیده

یکی از اولیای اصلی زندگی بشر سلامت روان و نحوه دست یابی به آن می باشد. مشکلات متعدد در زندگی می تواند باعث بروز ناراحتی ها و ناهنجاری های روانی شود و سلامت روان انسان ها را در زندگی تحت تاثیر قرار دهد. از این رو هدف پژوهش حاضر بررسی تاثیر گوش دادن به قرآن کریم بر سلامت روان خانواده ها می باشد. برای انجام این پژوهش، ۴۰ نفر از خانواده های شهر بوشهر که به روش نمونه گیری اتفاقی انتخاب شده بودند در دو گروه آزمایش و کنترل قرار گرفتند (در هر گروه ۲۰ نفر). برای هر دو گروه، در دو مرحله پیش آزمون و پس آزمون پرسشنامه سلامت عمومی استفاده شد. گروه آزمایش، بعد از پیش آزمون در ۲۰ جلسه (۳۵ دقیقه ای به تلاوت آیات قرآن کریم گوش دادند در حالی که گروه کنترل در معرض تلاوت آیات قرآن کریم قرار نگرفتند. داده ها از طریق روش کوواریانس تحلیل و تجربه شدند. نتایج تحقیق نشان داد که گوش دادن به تلاوت آیات قرآن کریم بر سلامت روان خانواده ها در گروه آزمایش تاثیر مثبت داشته است.

واژه های کلیدی: سلامت روان، قرآن کریم، خانواده ها، روانشناسی اسلامی.

مقدمه

روانشناسی اسلامی یکی از دیدگاه های مبتنی بر دین است که صادقانه تلاش می کند تا عوامل معنوی را در خود جای دهد و اهمیت دین را در زندگی مردم مشخص کند. به دلیل عدم تعریف روشن روانشناسی اسلامی، برخی از روانشناسان مسلمان ترجیح می دهند از واژه اسلام و روانشناسی به جای روانشناسی اسلامی استفاده کنند. کاپلیک و اسکینر (۲۰۱۷) بین روانشناسی اسلامی تمایز قائل شدند (اشاره به روانشناسی توسعه یافته از منابع اسلامی، یعنی نسخه روانشناسی اسلام): و اسلام و روانشناسی (اشاره به جنبش گسترده تری که اسلام را به طور کلی به روانشناسی مرتبط می کند). برای درک ماهیت انسان، روانشناسی اسلامی باید به عنوان نقطه آغاز، اعتقاد به وجود خدا، ماهیت معنوی انسان ها، و تعالیم و راهنمای منابع اسلامی (به عنوان مثال، قرآن، حدیث، و نوشته های متفکران مسلمان قرون وسطایی) را در نظر بگیرد. رویکرد روانشناسی اسلامی متفاوت است، اما می توان آن را به عنوان زیر مجموعه ای از روانشناسی وسیع تر اسلام نیز در نظر گرفت. روانشناسی اسلام به طور معمول با روانشناسی دین مطابقت دارد و در الگوی غربی پایه گذاری شده است. این روانشناسی گسترده اسلام اغلب به دنبال ارزیابی و نقد دانش روانشناختی غرب در پرتو درک اسلامی است (رویکرد "فیلتر") یا مفاهیم روانشناسی غربی را با معادل مفروض آنها در منابع اسلامی مقایسه می کند (رویکرد "مقایسه") (کاپلیک و اسکینر^۱، ۲۰۱۷). به علاوه، محققان متعددی وجود دارند که مفاهیمی را مطرح می کنند که به عنوان اجزای سازنده روانشناسی اسلامی است مانند اتکا و دلبستگی به خداوند (بناب و کوشر^۲، ۲۰۱۱؛ بناب، ماینرو پروکتور^۳، ۲۰۱۳)، خلاص شدن از شر (خلیل^۴، ۲۰۱۴)، عمل صالح (کوشروی و باقری، ۲۰۰۶)، به عنوان مثال، توحید، تقوا، توبه و جهاد النفس. بسیاری محققان دیگر نیز مفاهیم اسلامی مانند روح، قلب، عقل، نفس، احصا، ایرادا و غیره را مورد بررسی قرار داده اند (هاک و کشاورزی^۵، ۲۰۱۴: کشاورزی و خان^۶، ۲۰۱۸: روتمن و کوپل^۷، ۲۰۱۸) گاهی اوقات در مورد چگونگی برابر بودن این ایده ها با مفاهیم غربی (مانند فروید) یا برچسب گذاری آنها به عنوان نوعی نظریه شخصیت اسلامی صحبت می کنند. اسلام خانواده را از مهم ترین و اساسی ترین واحدهای اجتماعی می داند که بنای آن بر الفت و همدلی و همدمی استوار و این بنا محبوب ترین بناها در پیشگاه خداوند است. روابط آن بر مودت و رحمت پایه گذاری شده و گرمی کانون خانواده مورد توجه عمیق اسلام است. خانواده نظامی دارد که از سوی خالق بشر، همانکس که به همه ریزه کاری ها و ظرافت و لطافت حیات او آگاه است و برای بشریت سعادت و نیکبختی می خواهد و در کارش اشتباهی و لغزشی نیست تهیه و تدوین شده است در نتیجه برای انسان بدبختی و تاسف و تاثیری نخواهد بود و موجبات سکون و آرامش واقعی زوجین از هرسو فراهم است (قائمی، ۱۳۷۳). یکی از ویژگی های خانواده مسلمان برخورداری افراد آن از سلامت جسمی و روحی است؛ زیرا همانطور که فرد به ورزش و فعالیت های بدنی برای سلامت جسم نیاز دارد به آرامش و سلامت روان نیز نیاز دارد. سلامت روان به معنای حفظ سلامت روانی برای کیفیت خوب زندگی است (علیپور و محمد بیگی، ۱۳۷۶). سلامت روانی را می توان در آیات قرآن و روایات خاندان پیامبر پیگیری کرد (نصراللهی، ۱۳۸۹). آیات مختلف قرآن کریم به طور مستقیم یا غیر مستقیم به جنبه هایی پرداخته است سلامت روان (حمیدی و همکاران، ۱۳۸۹). به عنوان

1- Kaplick & Skinner

2- Bonab & Koohsar

3- Bonab., Miner, & Proctor

4- Khalil

5- Haque & Keshavarzi

6- Khan & Keshavarzi

7- Rothman & Coyle

مثال قرآن شامل آیات زیادی در مورد آن است دستیابی به آرامش (متقی و همکاران، ۱۳۹۰): خداوند در قرآن می گوید: "آگاه باشید که یاد خدا، دلها را آرام می کند" (آثارودی و همکاران، ۱۳۹۲: رعد، ۲۸). قرآن یک کتاب معجزه الهی است. تلاوت آن می تواند با چارچوب آوایی آن (تجوید) تأثیر مثبتی بر ذهن انسان بگذارد. شفا از طریق قرآن مسئله مهمی است که برای تحقیق به آن توجه کافی نشده است. همچنین، مسلمانان معتقد هستند که قرآن مانند سایر کتاب هایی نیست که منابع آنها ممکن است مبهم باشد. علاوه بر این، در آیات متعددی، قرآن به عنوان "درمان" گفته شده است و همچنین به عنوان شفا دهنده قلب شناخته می شود (و ما از قرآن آنچه شفا و رحمت است را برای کسانی که ایمان دارند نازل می کنیم، اما ستمگران را جز در زیان نمی افزاید)^۱ (اسراء، ۸۲). طبیعت انسان گرایش درونی به هماهنگی و ریتم دارد و نظم و هماهنگی را دوست دارد. قرآن دارای بیان گویا، سبک موزون و آهنگی جذاب است که بر مخاطب تأثیر می گذارد. به طور کلی، قرآن مردم را به آرامش و آرامش دعوت می کند "او کسی است که آرامش را در قلب مومنان نازل کرد او کسی است که آرامش را در دل های مؤمنان نازل کرد تا ایمانی بر ایمانشان بیفزایند؛ لشکریان آسمان ها و زمین از آن خداست، و خداوند دانا و حکیم است"^۲ (فتح، ۴). استرس، بیماری، نبودن امکانات رفاهی، مشکلات اقتصادی و اجتماعی و بسیاری از مشکلات دیگر از جمله شرایطی هستند که میتوانند فشارهای متعددی را برای سلامت روانی خانواده ها بوجود آورند. این فشارها گاه طوری است که زندگی خانواده را مختل و فرد را بی انگیزه کرده طوری که انجام کارهای رومزه را برای او دشوار میسازد. این مشکلات بعضی اوقات باعث ایجاد تنهایی و ناامیدی در افراد خانواده میشود. در چنین شرایطی خانواده با فشارهای روانی مواجهه میشود که عملکرد آنها را تحت تاثیر قرار میدهد. در واقع، مطالعات زیادی در مورد استفاده از تلاوت قرآن برای درمان بیماری های بشری مانند اضطراب، استرس، افسردگی و مشکلات روانی انجام شده است (کمال، محمود و زکریا، ۲۰۱۳: صادقی، ۲۰۱۱). با این حال مطالعاتی درباره تاثیر گوش دادن به قرآن کریم بر سلامت روان خانواده ها صورت نگرفته است از این رو هدف این مطالعه بررسی تأثیرات شنیدن تلاوت قرآن بر خانواده های شهر بوشهر است. بنابراین برای رسیدن به اهداف مطالعه سوال تحقیق زیر مطرح شد: آیا تفاوت معنا داری بین سلامت روان خانواده های بوشهری که در معرض شنیدن قرآن قرار میگیرند و خانواده هایی که در معرض شنیدن تلاوت قرآن نیستند وجود دارد؟

فرضیه تحقیق

بین سلامت روان خانواده هایی که به تلاوت قرآن گوش می دهند و سلامت روان خانواده هایی که در معرض تلاوت قرآن نیستند (گروه کنترل) تفاوت معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر گوش دادن به تلاوت قرآن همراه درک معنی آن به عنوان متغیر مستقل تأثیر بسزایی بر سلامت روان خانواده ها به عنوان متغیر وابسته دارد.

روش و طرح تحقیق

پژوهش حاضر یک پژوهش توصیفی-همبستگی از نوع پیش بینی است. در این نوع تحقیق، پژوهشگر به دنبال مطالعه ای رابطه ای موجود بین دو متغیر یا دو پدیده است. در پژوهش حاضر، پژوهشگر به بررسی رابطه سلامت روان و گوش دادن به قرآن کریم در خانواده های بوشهری پرداخته است.

۱- الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

۲- وَتَنْزِيلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۚ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا

۳- هو الذي انزل السكينة في قلوب المؤمنين ليزدادوا ايمانا مع ايمانهم و لله جنود السموات و الارض و كان الله عليما حكيما

جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر را کلیه خانواده‌های شهر بوشهر تشکیل دادند. نمونه پژوهش نیز به صورت نمونه‌گیری اتفاقی (در دسترس) و از بین خانواده‌های شهر بوشهر انتخاب شدند. حجم نهایی نمونه پژوهش براساس جدول مورگان ۴۰ نفر می‌باشد.

ابزار

پرسشنامه سلامت عمومی (G.H.Q): به منظور آگاهی از وضعیت سلامت روانی خانواده‌ها در یک ماه اخیر، از این پرسشنامه استفاده شد که افکار، احساسات و احساسات آنها را ارزیابی میکند. این پرسشنامه ۲۸ سوالی توسط گلدبرگ و هیلر^۱ (۱۹۷۹) ارائه شد و دارای ۴ مقیاس فرعی و هر مقیاس دارای ۷ سال است. این مقیاس‌ها عبارتند از: مقیاس علائم جسمی، مقیاس علائم اضطراب و مقیاس اختلال خواب، مقیاس عملکرد اجتماعی، مقیاس علائم افسردگی. از ۲۸ مورد پرسشنامه، موارد ۱ تا ۷ مربوط به مقیاس علائم جسمی، موارد ۸ تا ۱۴ مربوط به علائم اضطراب و اختلالات خواب و موارد ۱۵ تا ۲۱ مربوط به ارزیابی علائم عملکرد اجتماعی است. و در نهایت موارد ۲۲ تا ۲۸ برای علائم افسردگی اندازه‌گیری می‌شود. برای جمع‌بندی نمرات، به A نمره ۰، B 1، C 2، D و ۳ داده می‌شود. در هر مقیاس از نمره ۶ به بالا و در مجموع نمره ۲۲ و بالاتر علائم پاتولوژیک (بیماری) را نشان می‌دهد.

جمع‌آوری داده‌ها

پژوهش حاضر از نوع نیمه‌آزمایشی و شامل دو گروه کنترل شده و آزمایش می‌باشد. جامعه آماری شامل تمام خانواده‌های استان بوشهر در سال ۱۴۰۰ می‌باشد. نمونه آماری شامل شامل ۴۰ نفر از خانواده‌هایی بود که به روش نمونه‌گیری اتفاقی انتخاب شدند. خانواده‌ها در دو گروه آزمایشی و کنترل (۲۰ نفر در هر گروه) قرار گرفتند. گروه آزمایش در معرض تلاوت آیات قرآن کریم قرار گرفتند و گروه کنترل تلاوت آیات قرآن را دریافت نکردند. تلاوت آیات قرآن در ۲۰ جلسه (هر جلسه ۳۵ دقیقه) و هفته‌ای دو بار برگزار شد. در این جلسات صوت "سید محمد کرمانی" برای خانواده‌ها در یک مکان ساکت پخش شد. همچنین به منظور توجه بیشتر خانواده‌ها به معنی و مفهوم قرآن، ترجمه روان آیات قرآن در اختیار خانواده‌ها قرار داده شد تا آنها بتوانند در زمان گوش دادن به تلاوت قرآن، معنی قرآن را نیز درک کنند. در هر دو گروه پیش‌آزمون انجام شد و بعد از اعمال جلسات گوش دادن قرآن در گروه آزمایش، پس‌آزمون در مورد هر دو گروه اجرا شد. محوریت اصلی آیات تلاوت شده قرآن صبر و استقامت، راستی و صداقت، اخلاق خوب، اعتقاد به آخرت، کمک‌رسانی به هموعان و... بود. به علاوه در یک در جلسه توجیهی اهداف پژوهش برای هر دو گروه شرکت‌کننده بیان شد.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

در این تحقیق جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نسخه‌ی بیست و یکم نرم‌افزار SPSS استفاده شد. در بخش آمار توصیفی، از شاخص‌های آماری نظیر فراوانی، درصد، میانگین، انحراف استاندارد استفاده و در سطح استنباطی نیز ضریب همبستگی، تحلیل رگرسیون و تحلیل واریانس محاسبه شد.

یافته‌های پژوهش

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه‌ی بین گوش دادن به تلاوت قرآن کریم و آرامش در خانواده‌ها در شهر بوشهر می‌باشد. در ابتدای تحقیق یک پیش‌آزمون سلامت روان از دو گروه آزمایش و کنترل شده گرفته شد. بعد از انجام تحقیق و استفاده از

تلاوت قرآن برای یک گروه و عدم استفاده از تلاوت قرآن برای گروه دیگر، از هر دو گروه یک پس آزمون گرفته شد. جدول ۱ نتایج مربوط به آمار توصیفی در دو گروه آزمایش و کنترل شده در مرحله پیش آزمون و پس آزمون را نشان میدهد.

جدول ۱ میانگین و انحراف معیار سلامت روان خانواده ها در پیش آزمون و پس آزمون

متغیر	مرحله	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار
سلامت روان	پیش آزمون	آزمایش	۲۰	۲۷,۶۰	۵,۴۰
		کنترل	۲۰	۲۷,۱۰	۴,۶۰
	پس آزمون	آزمایش	۲۰	۴۴,۹۰	۵,۷۵
		کنترل	۲۰	۴۰,۲۰	۴,۳۰

همانطور که جدول ۱ نشان میدهد: نمرات میانگین پیش آزمون در گروه آزمایش ۲۷,۶۰ و در گروه کنترل ۲۷,۱۰ بود که تفاوت زیادی را نشان نمی دهد. بعد از اینکه یک گروه در معرض تلاوت قرآن قرار گرفت و گروه دیگر تلاوت قرآن را دریافت نکرد از هر دو گروه یک پس آزمون گرفته شد. ولی همانطور که در جدول مشاهده می شود در پس آزمون میانگین نمرات گروه آزمایش (۴۴,۹۰) نسبت به گروه کنترل (۴۰,۲۰) افزایش زیادی داشت. برای اطمینان از اینکه تفاوت های دو گروه در پس آزمون، از تفاوت های موجود در پیش آزمون نشئت نگرفته است از تحلیل کوواریانس استفاده شد. جدول ۲ نتایج حاصل از این تحلیل کوواریانس را در رابطه با سلامت روان خانواده ها نشان میدهد:

جدول ۲ نتایج تحلیل کوواریانس نمرات سلامت روان خانواده ها

منابع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
پیش آزمون	۹۷,۶۸	۱	۹۷,۶۸	۲,۸۹	۰,۱۲۸
گروه	۱۳۰,۷۵	۱	۱۳۰,۷۵	۳,۴۵	۰,۰۲۸
خطا	۷۵۸,۰۳	۲۶	۲۸,۹۵		
کل	۲۷۷۱۵,۰	۲۸			

همانطور که جدول ۲ نشان میدهد تفاوت معنا داری بین میانگین های دو گروه وجود دارد. به عبارت دیگر می توان گفت میانگین سلامت روان در گروه آزمایش بعد از اعمال متغیر مستقل (تلاوت قرآن)، افزایش معناداری نسبت به گروه کنترل داشته است ($p < ۰,۰۵$). بنابراین نتایج نشان می دهد که گوش دادن به تلاوت قرآن باعث آرامش روح و روان خانواده ها شد و تاثیر بسزایی در بهبود وضعیت سلامت روان آنها داشته است.

بحث و نتیجه گیری

فرضیه این تحقیق عبارت بود از اینکه "بین سلامت روان خانواده هایی که به تلاوت قرآن گوش میدهند و سلامت روان خانواده هایی که در معرض تلاوت قرآن نیستند (گروه کنترل) تفاوت معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر گوش دادن به تلاوت قرآن همراه درک معنی آن به عنوان متغییر مستقل تاثیر بسزایی بر سلامت روان خانواده ها به عنوان متغییر وابسته دارد. براساس یافته های پژوهش، گوش دادن به تلاوت آیات قرآن کریم و توجه به معانی آن سبب ارتقای سطح سلامت روان خانواده ها شد. این نتایج همسو با نتایج تحقیق غانم و عبدالوهاب^۱، (۲۰۱۸) بود که بیان کردند گوش دادن به تلاوت قرآن در جامعه اسلامی اضطراب و استرس فرد را کاهش دهد و سلامت روان را افزایش داد. محبوب و همکاران (۱۳۹۳) نیز در پژوهشی نشان دادند که گوش دادن به قرآن میتواند تاثیر مثبتی بر سلامت روان افراد داشته باشد. نتایج تحقیق حاضر را میتوان از دو جنبه بررسی کرد: نخست اینکه قرآن کریم با سبکی آهنگین و دلنواز و همراه با در بر داشتن معانی عرفانی عمیق و ایجاد فضای معنوی بر روح باعث ایجاد آرامش برای فرد و خانواده می شود و به تقویت سلامت روانی آنها کمک می کند. در واقع، قرآن کریم به عنوان جامع ترین و کامل ترین مرجع دینی و اعتقادی است که بارها سلامت روح و روان انسان در آن ذکر شده است در آیات متعددی، از قرآن به عنوان آرام کننده دل ها یاد شده است، از جمله این آیات می توان به موارد زیر اشاره کرد: "ای مردم عالم، نامه ای که همه پند و اندرز و شفای دل های شما و هدایت و رحمت بر مومنان است از جانب خدا برای نجات شما آمد"^۲. (یونس، ۷۱). "خداست که بر دل های مومنان، سکون و آرامش می بخشد"^۳ (فتح، ۳). این آیات گاهی از قرآن به عنوان شفا دهنده ی دلها^۴ (اسرا، ۸۲) و گاهی آن را مایه ی هدایت و شفا بخشی انسان ها میدانند^۵ (یونس، ۵۷). بعضی آیات قرآن انسان ها را دعوت به صبر می کنند که در کاهش فشارهای روانی بسیار موثرند^۶ (آل عمران، ۱۵۹). همچنین خداوند در قرآن میفرماید: "آگاه باشید که با یاد خداوند دلها آرام میگردد"^۷ (رعد ۲۸). مولای متقیان امام علی (ع) در نهج البلاغه در مورد آیات قرآن میفرماید: قرآن نوری است که در آن تاریکی یافت نمیشود، چراغی است که درخشندگی آن زوال نمی یابد، شفا دهندهای است که بیماری های وحشت انگیز را می زداید. قرآن بهار دل، چشمه ی دانش، سرچشمه ی عدالت و نهر زلال حقیقت می باشد؛ لذا درمان خود را در آن بیابید (ترجمه دشتی، ۱۳۹۱). امام صادق (ع) از حضرت علی (ع) در مورد انس با قرآن نقل میکند: به دنبال مونس بودن که در پناه آن، آرامش پیدا کنیم، آن را در قرائت قرآن یافت. همچنین آن حضرت در نهج البلاغه می فرماید "هر کس با قرآن انس گیرد، از جدایی دوستان، وحشتی نخواهد داشت" (ترجمه دشتی، ۱۳۹۱). تاثیر شنیدن موسیقی مذهبی در سلامت جسمی و روانی غیرقابل انکار است. همچنین گوش دادن به قرائت قرآن به دلیل ماهیت مسالمت آمیز آن، در درمان برای بیماری های جسمی و روحی بسیار موثر است (جعفری و همکاران ۱۳۹۵). تحقیقات نشان می دهد که شنیدن صوت قرآن ۹۷ درصد از تنش ها و استرس ها را کاهش می دهد. این

1 -Ghanem and Abudul Wahab

۲- وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذِكْرِي بآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرَكُمْ عَلَيْكُمْ غَمًّا ثُمَّ افْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنظِرُونِ

۳- وَيُنصِرْكَ اللَّهُ نَصْرًا عَظِيمًا

۴- وَنَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۗ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا

۵- يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

۶- أَقْمَنُ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۗ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلُوبَهُمْ ۗ قُلْ سَمُّوهُمْ ۗ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ يَبْظَاهِرُونَ مِنَ الْقَوْلِ ۗ بَلْ زَيْنَ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرَهُمْ وَصَدُّوا عَنِ السَّبِيلِ ۗ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

۷- الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ ۗ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

نتایج حتی در افرادی که با زبان عربی آشنایی ندارند صدق می کند است، زیرا تحقیقات نشان می دهد که مغز انسان به تحریکات صوتی اصوات دل انگیز منظم پاسخ مثبت می دهد (شیروانی و همکاران ۱۳۹۱). در این راستا، پژوهشی دیگر نشان داد که شنیدن تلاوت آیات قرآن کریم سبب افزایش سیستم ایمنی بدن برای مقابله با شرایط سخت و استرس زا میشود (پژهان و همکاران، ۱۳۹۳). در تایید این تحلیل همچنین می توان به تحقیق خیری و همکاران (۱۳۹۸) اشاره کرد. این محققان در تحقیقی به بررسی سلامت روان و ارتباط آن با قرآن پرداختند: نتایج این پژوهش نشان داد که سلامت روان افرادی که انس بیشتری با قرآن داشتند به میزان قابل توجهی بیشتر از سایر افراد بود. در پژوهش شمسی و همکاران (۱۳۹۰) که تاثیر آوای قرآن کریم بر میزان استرس بررسی شده نتایج نشان داد که گوش دادن به آوای قرآن اثرات شفا بخش بر سلامت جسم و روان داشته است. جنبه دوم مربوط به مضامین اخلاقی، اجتماعی، آموزه های تربیتی فردی و اجتماعی متعدد و متنوع است به نحوی که به افراد کمک می کنند تا بر مشکلات خود غلبه کنند. خداوند در قرآن کریم می فرماید: "البته شما را به اندکی ترس و گرسنگی و بینوایی و بیماری و نقصان در محصول می آزماییم و شکیبایان را بشارت ده" (بقره، ۱۵۵). همچنین خداوند باز هم در قرآن می فرماید "هر کس از یاد من دل بگرداند در حقیقت زندگی تلخ [و دشوار] خواهد داشت" (سوره طه، آیه ۱۲۴). مولای متقیان امیرالمؤمنین علی علیه السلام در روایتی فرمود: «صبر آن است که انسان مصیبتی را که به او می رسد، تحمل کند و خشم خود را فرو برد.» (ترجمه رسولی محلاتی، ۱۳۷۸). به علاوه در آیات قرآن، خداوند انسان را به کارهای نیک و عبادت دعوت میکند^۳ (انبیاء، ۷۳). در تفسیر این آیه گفته شده است که انسان بعضی اوقات در انجام کارهای نیک و دوری از کارهای ناشایست افراط می کند و به جای اینکه از رذائل اخلاقی دوری کند از انجام کارهای نیک دوری می کند. به علاوه این آیه به یک خصیصه انسانی که او ذاتا خیر گرا است- هر چند گاهی اشتباه میکند- و در راه رسیدن به این خیر بسیار شتاب زده عمل میکند اشاره دارد (قرشی، ۱۳۷۷). در این راستا حضرت علی (ع) می فرماید: درمان خود را از قرآن بخواهید و در سختی ها از قرآن طلب یاری کنید (ترجمه دشتی، ۱۳۹۱). آیات قرآن با ایجاد بصیرت و آگاهی انسان ها نقش بسزایی در طمانینه و آرامش آنها در مراحل مختلف مسیر زندگی دارند. خداوند بارها در قرآن اشاره می کند که اعمال انسان باید توأم با تفکر، علم و آگاهی باشد تا باعث خسران و زیان نگردد به عنوان مثال در سوره اسراء بارها می فرماید که اثر و نتیجه اعمال انسان فقط به خود او بازگشت دارد^۴ (اسراء، ۷). به علاوه خداوند در قرآن بیان می کند که خواست انسان بی اندازه است و باید در چهارچوب الهی محدود شود. بارها در قرآن، انسان از عجله کردن و حرص در متاع های دنیوی منع شده است مگر از آنچه قدر و خداوند برای او مقدر کرده است همانطور که خداوند در آیه ۱۷-۱۸ سوره اسرا می فرماید: "هر کس متاع عاجل و زودگذر دنیا را طالب است متاع دنیا را به او می دهیم (لیکن باز) به هر که خواهیم و هر چه مشیت ازلی ما باشد، سپس (در عالم آخرت به کیفر کردارش) دوزخ را نصیب او کنیم که با نکوهش و مردودی به جهنم درآید"^۵ (اسرا، ۱۷-۱۸). آیات قرآن انسان را به تزکیه و تهذیب نفس دعوت می کند طوری که بارها در قرآن بیان شده است انسان بدون تزکیه نمی تواند به فضائل برسد و امید به آینده داشته باشد. قرآن کریم در آیاتی به برخی اعمال آنان برای تهذیب نفس همچون تلاوت آیات الهی و خواندن نماز در نیمه های شب (آل عمران، ۱۱۴) گوشه گیری از مردم برای عبادت و خودسازی (مریم، ۱۶) ترک دنیا و انتخاب رهبانیت (مائده، ۸۲) اشاره کرده است. در جای دیگر خداوند در قرآن می فرماید پاداش مؤمنانی که قلوب خود را از آلودگی ها

۱- وَلَنَبِّئُوَكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالشَّرَاتِ ۗ وَبَشِيرِ الصَّابِرِينَ

۲- وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى ۝

۳- وَجَعَلْنَاهُمْ أَيْمَةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ ۗ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ۝ انبیا

۴- إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ ۗ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا ۗ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُوءُوا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبَرَّوْا مَا غَلَوْا ۗ تَبَارَكَ

۵- مَنْ كَانَ يُرِيدِ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا

تزکیه نموده و اعمال صالح انجام دهند درجات بالایی بهشت و زندگی دائمی در آن است^۴ (طه، ۷۵ و ۷۶) علاوه بر این که این گونه افراد از آتش جهنم مبرا بوده و از ناحیه آن ضرری نخواهند دید (لیل ۱۴-۱۸). در مطالعه ای کوئینیک و لارسن (۲۰۰۱) تاثیرات مذهب بر سلامت و زندگی انسان ها را در ۸۵۰ پژوهش مورد بررسی قرار دادند. نتایج این مطالعه نشان داد که بین نگرش ها و رفتارها، جهت گیری مذهبی درونی بر سلامت روانی تاثیر مثبتی دارد. نتایج مطالعه حاضر نشان داد که قرآن با پیام ها و رهنمود های سازنده و مفید راهکارهای بسیاری را برای رفع مشکلات انسان ها ارائه می کند. همچنین نتایج این مطالعه نشان داد که گوش دادن به قرآن، انس با قرآن، درک معانی قرآن و به کاربردن توصیه های قرآن کریم تاثیر مثبتی در سلامت روان انسان ها دارد. نهاد های دانشگاهی، آموزگاران، رسانه ها و موسسات فرهنگی می توانند برای ارتقای سطح سلامت روحی و روانی جامعه و خانواده به ترویج و اجرای بیشتر برنامه های قرآنی بپردازند و به منظور آشنا کردن هر چه بیشتر خانواده ها با قرآن و مفاهیم قرآنی تلاش کنند. تعداد کم شرکت کننده ها از جمله محدودیت های این پژوهش است و پیشنهاد می شود تحقیق های تجربی و نیمه تجربی گسترده تر در گروه های مختلف جامعه و در شهرهای مختلف ایران انجام پذیرد.

References

- Amadi Abul Fatah Naseh al-Din Abd al-Wahed (510 AH - 550 AH). Gharral al-Hakm and Darr al-Kalam. Translated by Rasul Mahalati (1378). Islamic culture publishing office. [in persian]
- Alipour, Bion., and Mohammad Beigi. Mustafa (1376), psychological health (first edition, p. 1). Tehran: Diklameh Gran Publications. [in persian]
- Atarudi, Alireza. Motaghi Mahmoudreza. , and Atarudi, Farah (2013), a comparative study of the effect of prayer and praise on mental peace and physical health from the perspective of male and female students in Gonabad middle schools in 2013. Salamat Islamic Life Center, Volume 1, Vol. 2, pp. 28-33. [in persian]
- Bonab, B. G. & Koohsar, A. A. H., (2011). Relation between Quality of Image of God and Mental Health in College Students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 29(3), 247-251.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.11.233>
- Bonab, B. G., Miner, M., & Proctor, M. T. (2013). Attachment to God in Islamic Spirituality. *Journal of Muslim Mental Health*, 7(2), 77-105
- Ghanem, E., & Abdul Wahab, M.(2018). The Effect of Recitation Quran on the Human Emotions. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(2), 50-70.
- Goldberg, D. P. & Hillier, V. F (1979), A scaled version of general health questionnaire. *Psychological Medicine*. (9), 45-131.
- Khalil, A. (2014). Contentment, Satisfaction and Good-Pleasure: Rida in Early Sufi Moral Psychology. *Studies in Religion/Sciences Religieuses*, 43(3), 371-389. doi:10.1177/0008429814538227
- Ghaemi, Ali (1373), *Family Life System in Islam*, Tehran: Publications. parents and teachers community. [in persian]

- Haque, A., & Keshavarzi, H. (2013). Integrating indigenous healing methods in therapy: Muslim beliefs and practices. *International Journal of Culture and Mental Health*, 7(3), 297–314. doi:10.1080/17542863.2013.794249
- Hamidi, Farida. , Bagherzadeh, Zohra., and Jafarzadeh, Subhan (2009), The Role of Islamic Education in Mental Health, *Social and Behavioral Sciences Procedure*, Volume 5, Vol. 4, pp. 1-15. [in persian]
- Jafari, Hedayat: Bagheri Nasami, Ma Soumeh and Abdulejad, Mohammad Reza (2015), The effect of the sound of the Qur'an and religious music on the health of the body and mind. *Journal of Clinical Excellence*, Volume 4, Volume 2, Pages 1-14. [in persian]
- Kamal, N. F., Mahmood, N. H., & Zakaria, N. A. (2013). Modeling Brain Activities during Reading Working Memory Task: Comparison between Reciting Quran and Reading Book. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 97, 83–89. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.10.207>
- Kaplick, P.M. & Skinner, R. (2017). The evolving Islam and psychology movement. *European Psychologist*, 22(3), 198-204. 10.1027/1016-9040/a000297.
- Keshavarzi, H., & Khan, F. (2018). Outlining a case illustration of traditional Islamically integrated psychotherapy. In Y. C. Al-Karam (Ed.), *Islamically integrated psychotherapy: Uniting faith and professional practice*. West Conshohocken, PA: Templeton Press
- Koenig, H., and Larson, D.B. (2001). Religion and mental health: Evidence for an association. *International review of psychiatry* .13(1) ,67-78.
- Khairi, Youssef: Nemati, Javad: Qaraei, Hojat Elah and Rezapour, Ramin (2018), Mental health and its relationship with the Qur'an: a comprehensive review of studies in Iran. *Journal of Research and Studies of Islamic Sciences*, Volume 1, Volume 6, pp. 31-14.[in persian]
- Motaghi, Mohammad Ismail, Ismaili, Reza, and Rouhani, Zeinab (2013), The effect of reciting the Quran on the level of anxiety of sportsmen, *Quran and Medicine Quarterly*, Volume 1, Vol. 1, pp. 1-4. [in persian]
- Mahjoub, Munira, Nejati, Jalil, Hosseini, Alireza and Bakhshani, Noor Mohammad (2013), The effect of the sound of the Holy Quran on mental health. *National Academy of Medicine*, Volume 55, Vol. 1, pp. 38-42. [in persian]
- Nasrallahi, Narhas (2009), Educational psychology in the Qur'an, *Islamic Quarterly of Sciences*, Volume 5, Vol. 19, 153 p. 187. [in persian]
- Pejhan, Akbar, Rwanalar: Hassan, Abbasi: Mustafa, Mohammadi: Khadijah, Mahdavi Javad lineage: Rakhshani, Mohammad Hassan, Haddadnia, Javad and Gulmohammadi, Rahim (2013). The effects of listening to the Holy Quran on the factors of the immune system in humans. *Journal of Sabzevar University of Medical Sciences*. 21(1). 53-60. [in persian]
- Qureshi, Seyyed Ali Akbar (1377), *Tafsir Ahsan al-Hadith*, Tamran: Baddat Foundation. [in persian]
- Rothman, A., & Coyle, A. (2018). Toward a framework for Islamic psychology and psychotherapy: An Islamic model of the soul. *Journal of Religion and Health*, 57, 1731–1744.

- Shirvani, Mina: Mirzaian, Razieh and Qadri, Arash (2013), study of the effect of recitation of the Holy Quran on vital signs and arterial blood oxygen pressure in anesthetized patients in the ICU. Special letter of the third provincial conference of Quran and health. [in persian]
- Shamsi, Mohsen: Jahani, Farzaneh: Farhang Nia, Leila (2013), Studying the effect of the Holy Quran on the perceived stress of the employees of Arak University of Medical Sciences. Bimonthly scientific-research journal of Shahid University. Volume 19, No. 95, p. 1-10. [in persian]
- Sadeghi, Hajar (2010), The Voice of the Qur'an and Health: A Review of Studies Conducted in Iran. Qur'an and Summer Medical Quarterly, Volume 1, Volume 1, pp. 33-37. [in persian]
- The Holy Qur'an, (2010). Gholam Ali Haddad Adel. Mashhad: Astan Quds Razavi Publishing House (to be published), Sharif Al-Razi Islamic Research Foundation, Muhammad bin Hossein (359 AH-405 AH). Nahj al-Balagha. Translated by Mohammad Dashti (1391), Qom: Cultural Propaganda Institute of Amir al-Mominin, peace be upon him. [in persian]

Islamic psychology in the present era: investigating the effect of listening to the Holy Quran on the mental health of families

Hajar Shahhoseini¹

Type of article: Research

Date Received: 2022-09-02

Date Accepted: 2022-10-12

Abstract

One of the main priorities in human life is mental health and how to achieve it. Many problems in life can cause discomfort and mental abnormalities and affect the mental health of people in life. Therefore, the aim of this study is to investigate the effect of listening to the Holy Quran on the mental health of families. To carry out this research, 40 people from the families of Bushehr, who were selected by random sampling, were placed in two experimental and control groups (20 people in each group). For both groups, a general health questionnaire was used in the pre-test and post-test stages. After the pre-test, the experimental group listened to the recitation of the verses of the Holy Quran in 20 (35) minutes sessions, while the control group was not exposed to the recitation of the verses of the Holy Quran. The data were analyzed and tested through the covariance method. The results of the research showed that listening to the recitation of the verses of the Holy Quran had a positive effect on the mental health of the families in the experimental group.

Keywords: mental health, Holy Quran, families, Islamic psychology.

1 -PhD Student, Department of Foreign Languages, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran, shahhoseinihajar@gmail.com

فصلنامه رویکرد فلسفه در مدارس و سازمان ها، دوره ۱، شماره ۱، تابستان ۱۴۰۱، صفحه ۳۳ تا ۴۳

تاثیر آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر خوش بینی تحصیلی دانش آموزان دختر دارای اضطراب امتحان مقطع متوسطه دوم شهر بوشهر در زمان پاندومی کرونا

فریبا شفییعی زرمیتانی^۱، محمد شیخیانی^۲*

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۸

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

هدف از پژوهش حاضر تاثیر آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر خوش بینی تحصیلی دانش آموزان دختر دارای اضطراب امتحان مقطع متوسطه دوم شهر بوشهر در زمان پاندومی کرونا بود. روش پژوهش حاضر نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل می باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر را ۳۰۴۰ نفر از دانش آموزان دختر مقطع متوسطه دوم شهر بوشهر تشکیل می دادند. حجم نمونه این پژوهش شامل ۴۰ نفر می باشد که از طریق نمونه گیری خوشه ای بدست آمد. ابزار جمع آوری اطلاعات در این تحقیق پروتکل آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی معصومیان و همکاران (۱۳۹۲) و پرسشنامه های خوش بینی تحصیلی موران و همکاران (۲۰۱۳) و اضطراب امتحان فریدمن (۱۹۹۷) بود. به منظور تحلیل داده ها از آزمون تحلیل کوواریانس استفاده شد و نتایج نشان داد که آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی باعث بهبود هر یک از مولفه های خوش بینی تحصیلی یعنی اعتماد دانش آموزان به معلمان، تأکید تحصیلی و یگانگی مدرسه در آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل گردید.

واژه های کلیدی: آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی، خوش بینی تحصیلی، اضطراب امتحان.

مقدمه

با توجه به خصوصیت بیماری زایی ویروس کووید ۱۹، سرعت انتشار و همچنین درصد مرگ و میر ناشی از آن ممکن است این بیماری وضعیت سلامت روان دانش آموزان را در سطوح مختلف جامعه به نوعی متفاوت در معرض مخاطره قرار دهد. بی شک داشتن اطلاعات درست درباره بیماری کرونا در از بین بردن ترس و نگرانی‌های دانش‌آموزان نسبت به بیماری کمک می‌کند و آنها را برای مقابله با هرگونه پیامد ثانویه بیماری بر زندگی‌شان آماده می‌سازد (دهقانی، ۱۳۹۹). از سویی شیوع ویروس کرونا یا همان کوید ۱۹ که موجب ترس هراس تمام مردم دنیا شده است ناخواسته مدارس و اماکن آموزشی را به سمت تعطیلی کشانده است. از آنجایی که مدرسه دومین نهاد اجتماعی آموزش کودک و نوجوان می باشد موجب بروز مشکلات متعددی شده است که لازم است با طولانی شدن ایام کرونا و احتمال عود و تکرار چنین بیماری های مشابه نگاه ویژه و متفاوت تری به اهمیت آموزش مدارس باشد زیرا اهمیت آموزش مدارس نقش مهمی در شکل گیری رشد و شخصیت کودکان در آینده خواهد داشت (آزفنداک، ۱۳۹۷). توجه به مشغله‌های مختلف روزمره، نشخوارهای فکری مداوم و شرایط پراسترسی که پیرامون اکثریت دانش آموزان وجود دارد، اهمیت آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بیش از پیش نمایان می‌شود (چای^۱، ۲۰۲۰). از سویی اضطراب امتحان^۲ حالت تشویش، نگرانی و هیجان ناخوشایندی است که اغلب دانش آموزان در ایام امتحانات بدان مبتلا می شوند. اضطراب امتحان، اضطرابی است که با خودپنداره ضعیف دانش آموز درباره توانایی های ذهنی اش شناخته می شود و موجب کاهش عملکرد او در روزهای پایانی سال تحصیلی می شود. میزان قابل قبولی از تنش و دلهره در زمان امتحان می تواند سیستم عصبی خودکار انسان را فعال کند و موجب هوشیاری بیشتر او برای کسب موفقیت در امتحان شود (حامدی نسب، ۱۳۹۷). دلیل اصلی این اضطراب همیشه کم کاری، تنبلی و یا عدم تسلط بر محتوای درس ها نیست، بلکه گاهی دانش آموزان موفق، با انگیزه و درس خوان نیز دچار آثار منفی اضطراب ناشی از امتحان می شوند (پیسانسکی^۳، ۲۰۱۶). از سویی یکی از متغیرهایی که مرتبط با پیشرفت دانش آموزان است و می تواند نقش مؤثری بر زندگی فردی و تحصیلی آنان داشته باشد، خوش بینی تحصیلی^۴ است. خوش بینی به جهت‌گزینی اشاره دارد که در آن معمولاً پیامد های مثبت مورد انتظارند و این پیامد ها به‌عنوان نتایج عوامل ثابت، کلی و درونی در نظر گرفته می شوند. فرهنگ لغت خوش‌بینی را «تمایل به پیش‌بینی و چشم‌داشت بهترین پیامدهای ممکن» تعریف می‌کند. خوش بینی تمایل به جستجو، به خاطر آوردن و انتظار کسب تجارب لذت‌بخش. این تمایل یکی از اولویت‌های فعالانه فرد است، نه صرفاً نوعی واکنش انفعالی که او را به توجه جنبه‌های روشن و آفتابی زندگی تشویق می‌کند. خوش بینی تحصیلی یک تصویر غنی از عاملیت انسانی و به معنای باور مثبت دانش آموزان مبنی بر اینکه آنها قادر هستند با تاکید بر یادگیری خود، اعتماد به معلمان و احساس هویت نسبت به مدرسه زمینه پیشرفت تحصیلی خود را فراهم آورند (کولوولونیس^۵، ۲۰۱۸). خوش بینی اصول یا ایده‌هایی که نشان می دهند واقعیت، اساساً خوب است یا این که تا حدی که بتوان تصور کرد، مطلوب به نظر می رسد؛ یا عبارت است از تمایل نسبت به مطلوب ترین ساختار در برابر کنش ها و اتفاقات؛ به حداقل رسانیدن جنبه ها، و احتمالات مغایر، یا پیش بینی بهترین پیامدهای ممکن. خوش بینی توانایی ملاحظه ی جنبه روشنتر زندگی و حفظ نگرش های مثبت، حتی در رویارویی با مخالفت ها است.

1- Chai

2- Exam stress

3- Pisanski

4- Academic optimism

5- Kolovelonis

خوش بینی، مقیاس امید را در رویکرد افراد و توسل آنها به زندگی شان، مورد فرض قرار می دهد. زندگی روزانه، خودش یک رویکرد مثبت محسوب می شود. خوش بینی، متضاد بدبینی است، که نشانه ای شایع از افسردگی می باشد (فلدمن^۱، ۲۰۱۵).

از طرفی آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی^۲ یکی از روش های مناسب جهت بهبود خوش بینی تحصیلی دانش آموزان می باشد. آموزش مهارت مدیریت استرس به طیف وسیعی از تکنیک ها و روش های روان درمانی اشاره دارد که به هدف کنترل سطح استرس فردی و به خصوص استرس مزمن، و بهبود عملکرد روزانه فرد طراحی شده اند (امانورمز^۳، ۲۰۲۱).

استرس علائم فیزیکی و ذهنی بسیاری دارد که بر اساس فاکتورهای موقعیتی هر فرد متغیر است. این علائم می توانند از کاهش سلامتی جسمی تا افسردگی متغیر باشند (یوان، ۲۰۲۱). فرایند مدیریت استرس در دنیای مدرن امروز به عنوان یکی از کلیدهای ساختن زندگی شاد و موفق معرفی شده است. از آنجایی که زندگی امروز ما را دائماً با رویدادهای مختلف به چالش می کشد، آموزش مهارت مدیریت استرس تعدادی از روش ها را برای مدیریت بر حفظ سلامتی عمومی ارائه می کند (نوروزی^۴، ۲۰۲۰).

بسیاری از روش های عملی مدیریت استرس شناخته شده و در دسترس عموم قرار دارند، برخی از آنها توسط متخصصین سلامتی اعمال می شود و برخی دیگر توسط خود فرد باید به کار گرفته شوند (یوریزار^۵، ۲۰۱۹). این روش هایی هستند که به فرد کمک می کنند سطح استرسش را پایین بیاورد، در خود احساسات مثبت ایجاد کند (کوربیس^۶، ۲۰۱۹).

همچنین با بررسی پژوهش ها در داخل و خارج در راستای موضوع مشخص شد که تاکنون پژوهشی جامع در مورد تاثیر آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر خوش بینی تحصیلی دانش آموزان دارای اضطراب امتحان صورت نگرفته است و صرفاً موضوعاتی نسبتاً نزدیک در این حوزه انجام شده از جمله اینکه: آهنگران (۱۳۹۹) در پژوهشی به تاثیر برنامه ذهن آگاهی مبتنی بر کاهش استرس بر خوش بینی تحصیلی و شادکامی دانش آموزان پرداخت. نتایج نشان داد که برنامه ذهن آگاهی مبتنی بر کاهش استرس بر خوش بینی تحصیلی دانش آموزان موثر است. برنامه ذهن آگاهی مبتنی بر کاهش استرس بر شادکامی دانش آموزان موثر است. هاشمی (۱۳۹۸) در پژوهشی به آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر مولفه های خوش بینی تحصیلی دانش آموزان (اعتماد اجتماعی، تاکید تحصیلی و احساس هویت) پرداخت. نتایج نشان داد که گروه های آزمایش و کنترل در مرحله پیش آزمون از نظر مولفه های خوش بینی تحصیلی یعنی اعتماد اجتماعی، تاکید تحصیلی و احساس هویت تفاوت معناداری نداشتند، اما در مرحله پس آزمون از نظر مولفه های خوش بینی تحصیلی تفاوت معناداری داشتند. علیدادی (۱۳۹۷) در پژوهشی به تاثیر درمان کاهش استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر اضطراب امتحان در دانش آموزان دختر متوسطه شهر تهران پرداخت. نتایج نشان داد که درمان استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر اضطراب امتحان در دانش آموزان دختر متوسطه شهر تهران تاثیرگذار است. شهیدی (۱۳۹۶) در پژوهشی به اثربخشی درمان کاهش استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر تنظیم هیجانی و خوش بینی تحصیلی دانش آموزان دختر متوسطه مبتلا به اضطراب امتحان پرداخت. نتایج نشان داد که آموزش استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر اضطراب امتحان دانش آموزان دختر متوسطه تحت اپیدمی کووید ۱۹ موثر است. نتایج حاکی از آن بود که مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر تاب آوری و خوش بینی تحصیلی نوجوانان تحت اپیدمی کووید ۱۹ موثر است. نتایج حاکی از آن بود که مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر تاب آوری نوجوانان تحت اپیدمی کووید ۱۹ موثر است.

1- Feldman

2- Mindfulness-based stress management training

3- Amanvermez

4- Norouzi

5- Urizar

6- Kuerbis

است. پاندی^۱ (۲۰۱۹) در پژوهشی به تاثیر مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر خوش بینی تحصیلی و تنظیم هیجانات پرداخت. نتایج حاکی از آن بود که مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر خوش بینی تحصیلی موثر است. مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر تنظیم هیجانات موثر است.

در بحث اهمیت و ضرورت پژوهش می بایست بیان نمود که با انجام این پژوهش تا حدودی مشکلات و ابهامات در زمینه خوش بینی تحصیلی دانش آموزان دختر دارای اضطراب امتحان در زمان پاندومی کرونا مشخص می شود و با شناخت نقاط قوت و ضعف در این حوزه می توان زمینه اطلاعات لازم را برای برنامه ریزی و افزایش خوش بینی تحصیلی دانش آموزان دارای اضطراب امتحان فراهم نمود. همین طور علاوه بر مراکز مشاوره و کلینیک های کشور، خانواده ها و ... از کاربران اصلی یافته های این پژوهش محسوب می شوند و می توانند از نتایج حاصل از این مطالعه در برنامه ریزی و تصمیم گیری های خود استفاده نمایند. بنابر آنچه بالا گفته شد سؤال اصلی در این تحقیق به این صورت مطرح است که آیا آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر خوش بینی تحصیلی دانش آموزان دختر دارای اضطراب امتحان مقطع متوسطه دوم شهر بوشهر تاثیر دارد؟

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری این پژوهش تمامی دانش آموزان دختر مقطع متوسطه دوم شهر بوشهر در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ می باشد که بر اساس آمار رسمی واحد کارگزینی اداره کل آموزش و پرورش استان بوشهر را شامل ۳۰۴۰ نفر می باشند. در پژوهش حاضر از روش نمونه گیری خوشه ای استفاده شد. بدین ترتیب از بین افراد جامعه آماری ۴۰ نفر که با توجه به مقیاس اضطراب فریدمن بالاترین نمره کسب نموده بودند به صورت تصادفی به عنوان افراد نمونه انتخاب شدند و سپس به طور تصادفی در دو گروه آزمایش (۲۰ نفر) و گواه (۲۰ نفر) جایابی شدند بنابراین تعداد نمونه آماری برابر با ۴۰ نفر است. در توضیح می توان بیان داشت که این پژوهش با افزودن پیش آزمون به طرح پس آزمون با گروه کنترل شکل گرفت. در این پژوهش قبل از اجرای متغیر مستقل، آزمودنی های انتخاب شده در هر دو گروه آزمایش و کنترل بوسیله ی پیش آزمون مورد اندازه گیری قرار گرفتند. نقش پیش آزمون در این پژوهش، اعمال کنترل (کنترل آماری) و مقایسه است. پس از انجام پیش آزمون برای هر دو گروه، متغیر مستقل، فقط بر روی گروه آزمایش در مدت زمان معین اجرا شده که پس از اتمام دوره اجرا، دوباره پس آزمون بر روی هر دو گروه آزمایش و کنترل اجرا گردید که در نهایت با کمک این روش معلوم شد که تغییرات ایجاد شده در آزمودنی ها ناشی از متغیر مستقل بوده یا عوامل دیگر سبب آن شده است. با توجه به شرایط خاص ویروس کرونا آموزش های لازم در گروه های ۳ تا ۵ نفره صورت گرفت و در گروه کنترل هیچ گونه آموزشی صورت نگرفت. پرسشنامه های استفاده شده از ۳ قسمت تشکیل شده است:

پرسشنامه اضطراب امتحان فریدمن (۱۹۹۷): اضطراب امتحان فریدمن دارای ۲۳ سوال بوده و هدف آن سنجش ابعاد مختلف اضطراب امتحان (تحقیق اجتماعی سوال های ۱ تا ۷، خطای شناختی سوال های ۹ تا ۱۷ و تنیدگی سوال های ۱۸ تا ۲۳) می باشد. این پرسشنامه بر اساس مقیاس لیکرت (کاملاً مخالفم ۰، مخالفم ۱، موافقم ۲، کاملاً موافقم ۳) می باشد. شیوه نمره گذاری در مورد سوالات ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲ معکوس می باشد. فریدمن (۱۹۹۷) از طریق ضریب آلفای کرونباخ پایایی پرسشنامه را ۰/۹۰ گزارش نمودند. موحد (۱۳۹۶) از طریق ضریب آلفای

کرونباخ پایایی پرسشنامه را ۰/۸۲ گزارش نمود. پایایی پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضرایب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ بدست آمد. فریدمن (۱۹۹۷) روایی پرسشنامه را از طریق اعتبار سازه ۰/۹۱ بدست آمده است. روایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضرایب همبستگی هر سوال با نمره کل محاسبه گردید و نشان داد که همه سوالات با نمره کل همبستگی معنی داری دارند.

پرسشنامه خوش بینی تحصیلی موران و همکاران (۲۰۱۳): پرسشنامه خوش بینی تحصیلی موران و همکاران (۲۰۱۳) دارای ۲۸ سوال و سه بعد (اعتماد دانش آموزان به معلمان سوال های ۱ تا ۱۰، تأکید تحصیلی سؤال های ۱۱ تا ۱۸ و یگانگی مدرسه سؤال های ۱۹ تا ۲۸) می باشد و بر اساس مقیاس ۵ درجه ای لیکرت از خیلی زیاد ۵، زیاد ۴، متوسط ۳، کم ۲ و خیلی کم ۱ تنظیم شده است. البته شیوه نمره گذاری سؤال های ۳، ۱۷، ۲۳ و ۲۸ به صورت معکوس است. نمره تمام سئوالات باهم جمع می گردد و نمره کل خوش بینی تحصیلی بدست می آید. موران و همکاران (۲۰۱۳) پایایی پرسشنامه را در تحقیق خود به کمک ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۲ گزارش نمودند. پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضرایب آلفای کرونباخ ۰/۸۰ گزارش شد. روایی پرسشنامه توسط موران و همکاران (۲۰۱۳) از طریق اعتبار ملاکی ۰/۸۳ گزارش شده است. روایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضرایب همبستگی هر سوال با نمره کل محاسبه گردید و نشان داد که همه سوالات با نمره کل همبستگی معنی داری دارند.

پروتکل آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی: در این پژوهش آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی طی ۸ جلسه و برگرفته از پروتکل معصومیان و همکاران (۱۳۹۲) به دانش آموزان ارائه شد (معصومیان و همکاران، ۱۳۹۲).

جدول ۱ خلاصه محتوای جلسات آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی (معصومیان و همکاران، ۱۳۹۲)

جلسه	محتوای آموزشی
اول	- اجرای پیش آزمون. هدایت خودکار: برقراری ارتباط و مفهوم سازی، ارائه توضیحاتی در مورد درد، لزوم استفاده از آموزش ذهن آگاهی، ارائه توضیحاتی پیرامون سیستم هدایت خودکار.
دوم	روبارویی با موانع: مرور تکلیف هفته ی گذشته، تمرین واریسی بدن، دادن پسخوراند و بحث در مورد تمرین واریسی بدن، تمرین مراقبه ذهن آگاهی تنفس.
سوم	حضور ذهن از تنفس: مرور تکلیف هفته ی گذشته، تمرین مراقبه نشسته، بازنگری تمرین، تمرین فضای تنفس سه دقیقه ای.
چهارم	جلسه ۴) ماندن در زمان حال: مرور تکلیف هفته گذشته، تمرین پنج دقیقه ای دیدن یا شنیدن، تمرین مجدد ذهن آگاهی تنفس و واریسی بدن.
پنجم	اجازه / مجوز حضور: مرور تکلیف هفته گذشته، تمرین تنفس، مراقبه نشسته (آگاهی از تنفس، بدن، صداها، افکار)، توضیحاتی پیرامون استرس و رابطه آن با درد، بررسی آگاهی از وقایع خوشایند و ناخوشایند بر احساس، افکار و حس های بدنی.
ششم	افکار حقایق نیستن: مرور تکلیف هفته گذشته، یوگای هشیارانه، بحث پیرامون متفاوت دیدن افکار یا افکار جانشین.
هفتم	چطور می توانم به بهترین شکل از خودم مراقبت کنم: مرور تکلیف هفته ی گذشته، بهداشت خواب، تکرار تمرینات جلسات قبل، تهیه فهرستی از فعالیت های لذت بخش.
هشتم	پذیرش و تغییر: مرور تکلیف هفته گذشته، تمرین واریسی بدن، جمع بندی جلسات، واریسی و بحث در مورد برنامه ها و ادامه تمرینات می باشد. - اجرای پس آزمون.

یافته ها

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول ۲ به بحث و بررسی پیرامون نرمال بودن داده ها و در ادامه در جداول ۳ تا ۴ به تحلیل فرضیه های پژوهش پرداخته شد.

جدول ۲ نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنف برای فرض توزیع نرمال

متغیرها	مراحل	آماره	سطح معناداری
خوش بینی تحصیلی	گروه آزمایش	۰/۱۸۷	۰/۲
	گروه گواه	۰/۱۲۵	۰/۲

نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنف در جدول ۲ نشان داد که سطح معناداری برای متغیر خوش بینی تحصیلی بیشتر از ۰/۰۵ است، بنابراین آماره کولموگروف- اسمیرنف در خصوص متغیرها در سطح ۰/۰۵ خطا معنی دار نبوده و بر این اساس توزیع متغیرها نرمال می باشد. جهت بررسی اثر مداخله آزمایشی، تحلیل کوواریانس چندمتغیری (مانکوا) روی نمره های پس آزمون، با کنترل نمره پیش آزمون های مولفه های خوش بینی تحصیلی آزمودنی ها انجام گرفت.

جدول ۳ خلاصه نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیری روی نمره های پس آزمون هریک از مولفه های خوش بینی تحصیلی (اعتماد

دانش آموزان به معلمان، تأکید تحصیلی و یگانگی مدرسه)

اثر	آزمون	ارزش	مقدار F	درجه آزادی فرضیه	درجه آزادی خطا	سطح معنی داری	اندازه اثر
گروه	پیلایی - بارتلت	۰/۵۱۷	۱۱/۷۶	۳	۳۳	۰/۰۰۰۱	۰/۵۱۷
	لامبدای ویلکز	۰/۴۸۳	۱۱/۷۶	۳	۳۳	۰/۰۰۰۱	۰/۵۱۷
	اثر هتلینگ	۱/۰۶	۱۱/۷۶	۳	۳۳	۰/۰۰۰۱	۰/۵۱۷
	بزرگترین ریشه خطا	۱/۰۶	۱۱/۷۶	۳	۳۳	۰/۰۰۰۱	۰/۵۱۷

جدول ۳ بیانگر نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری روی نمره های پس آزمون با کنترل نمره پیش آزمون هر یک از مولفه های خوش بینی تحصیلی (اعتماد دانش آموزان به معلمان، تأکید تحصیلی و یگانگی مدرسه) می باشد. همانطور که در این جدول مشاهده می شود بین گروه های آزمایشی و گواه از لحاظ حداقل یکی از هریک از مولفه های خوش بینی تحصیلی (اعتماد دانش آموزان به معلمان، تأکید تحصیلی و یگانگی مدرسه) تفاوت معنی داری در سطح ($P < 0.0001$) وجود دارد به عبارت دیگر می توان گفت که آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی باعث بهبود هریک از مولفه های خوش بینی تحصیلی (اعتماد دانش آموزان به معلمان، تأکید تحصیلی و یگانگی مدرسه) در آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل می شود. برای بررسی تفاوت بین گروه ها به لحاظ متغیرهای مورد مطالعه، تحلیل کوواریانس های یکراهه در متن مانکوا روی مولفه های خوش بینی تحصیلی (اعتماد دانش آموزان به معلمان، تأکید تحصیلی و یگانگی مدرسه) انجام شد. نتایج این تحلیل در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴ نتایج تحلیل کوواریانس یکراهه در متن مانکوا روی نمره های پس آزمون با کنترل نمره پیش آزمون مولفه های خوش بینی

منبع	شاخص ها	مجموع مجدورات	درجه آزادی	تحصیلی		مجدورات	مقدار F	سطح معنی داری	مجدورات
				متغیرها	مقدار				
گروه	اعتماد	۱۳۱/۶۵	۱	۱۳۱/۶۵	۲۱/۵۱	۰/۰۰۰۱	۰/۳۸۱		
	دانش آموزان به معلمان								
	تاکید تحصیلی	۱۰۱/۶۵	۱	۱۰۱/۶۵	۷/۰۵	۰/۰۱۲	۰/۱۶۸		
	یگانگی مدرسه	۲۱۴/۱۸	۱	۲۱۴/۱۸	۱۱/۸۲	۰/۰۰۲	۰/۲۵۳		

نتایج تحلیل کوواریانس های یکراهه در متن مانکوا مندرج در جدول ۴ نشان داد که از نظر اعتماد دانش آموزان به معلمان ($F=۲۱/۵۱$ و $P<۰/۰۰۰۱$)، تأکید تحصیلی ($F=۷/۰۵$ و $P<۰/۰۱۲$) و یگانگی مدرسه ($F=۱۱/۸۲$ و $P<۰/۰۰۲$) بین گروه آزمایش و گواه تفاوت معنی داری وجود دارد. به عبارت دیگر آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی باعث بهبود هر یک از مولفه های خوش بینی تحصیلی (اعتماد دانش آموزان به معلمان، تأکید تحصیلی و یگانگی مدرسه) در آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل می شود. برای درک بهتر این تفاوت، میانگین نمره برآوردشده هر یک از مولفه های خوش بینی تحصیلی (اعتماد دانش آموزان به معلمان، تأکید تحصیلی و یگانگی مدرسه) را در مرحله پس آزمون بین گروه آزمایش و گواه با یکدیگر مقایسه می کنیم. با توجه به نتایج مندرج در جدول بالا، میانگین نمره برآورد شده هر یک از مولفه های خوش بینی تحصیلی (اعتماد دانش آموزان به معلمان، تأکید تحصیلی و یگانگی مدرسه) در آزمودنی های گروه آزمایش در مرحله پس آزمون بطور معناداری بیشتر از گروه کنترل است که نشان از تاثیر مثبت آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر هر یک از مولفه های خوش بینی تحصیلی (اعتماد دانش آموزان به معلمان، تأکید تحصیلی و یگانگی مدرسه) در آزمودنی های گروه آزمایش نسبت به گروه گواه دارد.

بحث و نتیجه گیری

مطالعه حاضر به دنبال تاثیر آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی بر خوش بینی تحصیلی دانش آموزان دختر دارای اضطراب امتحان مقطع متوسطه دوم شهر بوشهر در زمان پاندومی کرونا بود. به منظور پاسخگویی به این فرضیه از تحلیل کوواریانس چندمتغیری استفاده شد که نتایج نشان داد که بین گروه های آزمایشی و گواه از لحاظ حداقل یکی از هر یک از مولفه های خوش بینی تحصیلی (اعتماد دانش آموزان به معلمان، تأکید تحصیلی و یگانگی مدرسه) تفاوت معنی داری در سطح ($P<۰/۰۰۰۱$) وجود دارد به عبارت دیگر می توان گفت که آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی باعث بهبود هر یک از مولفه های خوش بینی تحصیلی (اعتماد دانش آموزان به معلمان، تأکید تحصیلی و یگانگی مدرسه) در آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل می شود. مشابه با این یافته ها در تحقیقات آهنگران (۱۳۹۹)، هاشمی (۱۳۹۸)، شهیدی (۱۳۹۶)، یوان (۲۰۲۱)، یوریزار (۲۰۱۹) و پان (۲۰۱۹) به دست آمده است. بررسی و تبیین پژوهش فوق نشان می دهد که آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی این است که آشفتگی معمولاً با فکر به گذشته یا رویدادهای پیشرو و آینده در ارتباط است چون به گذشته رفتن فکر با حزن در ارتباط بوده و اساساً فکر به آینده با نگرانی عجین می باشد. با رها کردن خود از قید و بندهای گذشته و آینده می توان آغوش خود را نسبت به اطلاعات محیطی مرتبط و کنونی باز کرد که این امر امکان افزایش پاسخ های سازگاران را ارتقاء می دهد. آموزش مهارت مدیریت استرس به طیف وسیعی از تکنیکها و

روش‌های روان‌درمانی اشاره دارد که به هدف کنترل سطح استرس فردی و به خصوص استرس مزمن، و بهبود عملکرد روزانه فرد طراحی شده‌اند (ویلیامز، ۲۰۱۲). آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی به عنوان سبکی برای زندگی، با استفاده از تمرین‌های مراقبه‌ای که در زندگی روزمره ادغام می‌شود به افراد کمک می‌کند تا با وضعیت‌های دوگانه ذهن آشنا شوند و آگاهانه از آن‌ها به صورت یک ذهن انسجام‌یافته استفاده کنند. با این روش دانش آموزان متوجه شوند که آن‌ها تنها فکر نمی‌کنند، بلکه می‌توانند فکر کردن خود را مشاهده کنند. ذهن آگاهی توجه کردن به شیوه ای خاص، هدفمند، در زمان کنونی و بدون قضاوت و پیش داوری است (ویلیامز، ۲۰۱۲). از سویی یکی از متغیرهایی که مرتبط با پیشرفت دانش آموزان است و می‌تواند نقش مؤثری بر زندگی فردی و تحصیلی آنان داشته باشد، خوش بینی تحصیلی یکی از اولویت‌های فعالانه فرد است، نه صرفاً نوعی واکنش انفعالی که او را به توجه جنبه‌های روشن و آفتابی زندگی تشویق می‌کند. خوش بینی تحصیلی یک تصویر غنی از عاملیت انسانی و به معنای باور مثبت دانش آموزان مبنی بر اینکه آنها قادر هستند با تاکید بر یادگیری خود، اعتماد به معلمان و احساس هویت نسبت به مدرسه زمینه پیشرفت تحصیلی خود را فراهم آورند (کلولونیس، ۲۰۱۸). از سویی یکی از متغیرهایی که مرتبط با پیشرفت دانش آموزان است و می‌تواند نقش مؤثری بر زندگی فردی و تحصیلی آنان داشته باشد، خوش بینی تحصیلی است. سازه نوین خوشبینی تحصیلی، باوری مثبت در دانش آموزان است مبنی بر اینکه آنها قادرند با تاکید بر تدریس و یادگیری، با اعتماد به مشارکت والدین و دانش آموزان و با ایمان به ظرفیت و کارایی خود در غلبه بر مشکلات و شکست، با تلاش و پشتکار، سبب پیشرفت تحصیلی دانش آموزان شوند. خوش بینی تحصیلی مدارس یک ساختار جمعی است که شامل وجوه شناختی، محرکی، و رفتاری کارآمدی جمعی، اعتماد به کادر علمی، و تاکید تحصیلی می‌باشد (کلولونیس، ۲۰۱۸).

از این رو در بحث پیشنهادات پژوهش می‌بایست بیان نمود که این پژوهش ممکن است انگیزه ای برای خانواده ها و مراکز مشاوره باشد تا آموزش مدیریت استرس مبتنی بر ذهن آگاهی را در قالب برنامه های مکمل در کنار سایر درمان ها برای دانش آموزان در نظر بگیرند و تاثیرات بسیار مثبت این آموزش را در افزایش خوش بینی تحصیلی دانش آموزان در زمان پاندومی کرونا مشاهده نمایند و بدین ترتیب فرصتی برابر برای بهبود مهارت های دانش آموزان فراهم آورند. همچنین ایجاد برنامه‌های تحرک بخش مانند برگزاری دوره های آموزشی تا حد زیادی به افزایش خوش بینی تحصیلی دانش آموزان در زمان پاندومی کرونا کمک می‌نماید.

References

- Alidadi, Nasrin., Rabat Milli, Samieh., Esmaili, Maryam. (2017). The effect of mindfulness-based stress reduction therapy on exam anxiety in secondary school girls in Tehran, National Conference on New World Achievements in Education, Psychology, law and cultural-social studies.[in persian]
- Azfindak, Kaja., Azad Abdullapour, Mohammad. (2017). the relationship between academic optimism and academic self-efficacy with academic engagement in students, Journal of Sociology of Education, No. 7.[in persian]
- Ahangarani, Amin., Amopour, Mohammad Mahdi. (2019). The impact of mindfulness program based on stress reduction on academic optimism and happiness of students, 6th international school psychology conference. [in persian]
- Chai, L., Xue, J., & Han, Z. (2020). Excessive weight and academic performance among Chinese children and adolescents: Assessing the mediating effects of bullying victimization and self-rated health and life satisfaction. *Children and Youth Services Review*, 119, 105586.
- Dehghani, Youssef., Hekmatian Fard, Sadegh. (2019). Investigating the role of academic optimism, metacognitive beliefs and cognitive emotion regulation in predicting self-handicapping of students with special learning disabilities, *Psychology of Exceptional People Quarterly*, Volume 10, Number 37 , pp. 135-159.[in persian]
- Feldman, D. B., & Kubota, M. (2015). Hope, self-efficacy, optimism, and academic achievement: Distinguishing constructs and levels of specificity in predicting college grade-point average. *Learning and Individual Differences*, 37, 210-216.
- Hashemi, Farishte., Dartaj, Fariborz., Farkhi, Noorali., Nasralahi, Bitia. (2018). The effectiveness of stress management training based on mindfulness on the components of students' academic optimism (social confidence, academic emphasis and sense of identity), course 7, No. 53. [in persian]
- Hamidi Nesab, Sadegh., Asgari, Ali. (2017). investigating the relationship between scientific optimism and motivation to progress with regard to the mediating role of academic self-efficacy, *Journal of Education and Learning Research*, No. 13.[in persian]
- Kuerbis, A., Lynch, K. G., Shao, S., & Morgenstern, J. (2019). Examining motivational interviewing's effect on confidence and commitment using daily data. *Drug and alcohol dependence*, 204, 107472.
- Kolovelonis, A., & Goudas, M. (2018). The relation of physical self-perceptions of competence, goal orientation, and optimism with students' performance calibration in physical education. *Learning and Individual Differences*, 61, 77-86.
- Norouzi, E., Gerber, M., Masrouf, F. F., Vaezmosavi, M., Pühse, U., & Brand, S. (2020). Implementation of a mindfulness-based stress reduction (MBSR) program to reduce stress, anxiety, and depression and to improve psychological well-being among retired Iranian football players. *Psychology of Sport and Exercise*, 47, 101636.
- Pandey, D. K., Levy, J., Serafini, A., Habibi, M., Song, W., Shafer, P. O., & Loeb, J. A. (2019). Self-management skills and behaviors, self-efficacy, and quality of life in people with epilepsy from underserved populations. *Epilepsy & Behavior*, 98, 258-265.

- Pisanski, K., Nowak, J., & Sorokowski, P. (2016). Individual differences in cortisol stress response predict increases in voice pitch during exam stress. *Physiology & behavior*, 163, 234-238.
- Shahidi, Shekoh., Zargar, Fatemeh. (2016). The effectiveness of mindfulness-based stress reduction treatment on emotional regulation and academic optimism of female high school students with test anxiety, 4th National School Psychology Conference. [in persian]
- Urizar Jr, G. G., Yim, I. S., Rodriguez, A., & Schetter, C. D. (2019). The SMART Moms Program: A randomized trial of the impact of stress management on perceived stress and Cortisol in low-income pregnant women. *Psychoneuroendocrinology*, 104, 174-184.
- Williams, M. & Penman, D. (2012). *Mindfulness: A practical guide to finding peace in a frantic world*. Piatkus. co. uk.
- Yuan, Y. (2021). Mindfulness training on the resilience of adolescents under the COVID-19 epidemic: A latent growth curve analysis. *Personality and Individual Differences*, 172, 110560.

The effect of mindfulness-based stress management training on the academic optimism of female students with exam anxiety in the second secondary level of Boushehr during the Corona pandemic

Fariba Shafiee Zermitani¹, Mohammad Sheikhi*²

Type of article: Research

Date Received: 2022-08-30

Date Accepted: 2022-10-09

Abstract

The aim of the present study was the effect of mindfulness-based stress management training on the academic optimism of female students with exam anxiety in the second secondary level of Bushehr during the Corona pandemic. The present research method is semi-experimental with a pre-test and post-test design with a control group. The statistical population of the present study consisted of 3040 female students of the second secondary level of Bushehr city. The sample size of this research includes 40 people, which was obtained through cluster sampling. The data collection tool in this research was Masoomian et al.'s mindfulness-based stress management training protocol (2013), Moran et al.'s academic optimism questionnaire (2013), and Friedman's exam anxiety (1997). In order to analyze the data, the covariance analysis test was used and the results showed that stress management training based on mindfulness improved each of the components of academic optimism, i.e. students' trust in teachers, academic emphasis and school unity in the subjects of the experimental group. compared to the control group.

Keywords: stress management training based on mindfulness, academic optimism, exam anxiety.

1. MA of Department of General Psychology, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran

2. Ph.D. Department of Psychology, Farhangian University, Bushehr, Iran (corresponding author) mztf6509@yahoo.com

فصلنامه رویکرد فلسفه در مدارس و سازمان‌ها، دوره ۱، شماره ۱، تابستان ۱۴۰۱، صفحه ۴۴ تا ۵۴

موانع و چالش‌های فراروی تعلیم و تربیت جنسی در بعد ارزش‌های فرهنگی از دیدگاه معلمان مدارس دولتی دخترانه ابتدایی ناحیه یک اصفهان

ندا نادری^۱، نرگس کشتی آرای*^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۲۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۵

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی موانع و چالش‌های فراروی تعلیم و تربیت جنسی در بعد ارزش‌های فرهنگی از دیدگاه معلمان مدارس دولتی دخترانه ابتدایی ناحیه یک اصفهان در سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۴ انجام گرفت. جامعه آماری این پژوهش را کلیه معلمان مدارس دخترانه ناحیه یک در پایه دوم به تعداد ۱۳۹ نفر تشکیل دادند. روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای بود. با استفاده از فرمول حجم نمونه کوکران از این میان تعداد ۱۰۲ نفر به عنوان حجم نمونه برآورد و انتخاب گردید. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه ۳۸ گویه محقق ساخته بود که روایی صوری و محتوایی آن توسط پاسخگویان و متخصصان موضوعی مورد تایید قرار گرفت و روایی سازه آن با استفاده از تحلیل عاملی تایید شد. پایایی آن توسط ضریب الفای کرونباخ (۰٫۸۲) تایید شد. تجزیه و تحلیل اطلاعات در دو سطح توصیفی (انحراف معیار، فراوانی) و استنباطی (آزمون تی، آزمون فریدمن، تحلیل واریانس و تحلیل عاملی) انجام گرفت. یافته‌ها نشان عوامل ارزش‌های فرهنگی از جمله: تعارض بین ارزش‌های سنتی و مدرن، ناهمسانی ارزش‌های دانش‌آموزان از نظر تنوع قومیتی و فرهنگی، ارزش‌های مردسالارانه غالب، برداشت‌های غیرمعقول و منطقی از آموزه‌های دینی، کاهش حساسیت نسبت به ارزش‌های اسلامی، تصورات قالبی و کلیشه‌ای درباره مسائل جنسیتی، قالبی بودن نقش‌های جنسیتی (انتظاراتی که جامعه از زنان و مردان دارد)، تفاوت در ارزش‌گذاری مسائل جنسی و تغییر در ارزش‌های فرهنگی به عنوان موانع و چالش‌های تربیت جنسی کودکان قلمداد می‌گردد. نتایج کلی پژوهش نشان داد ارزش‌های فرهنگی یکی از مهم‌ترین موانع آموزش جنسی کودکان در سطح اجتماع می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: تعلیم و تربیت جنسی، ارزش‌های فرهنگی، معلمان دوره ابتدایی.

۱- دانشجوی دکتری گروه برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز، تهران، ایران n.naderi5927@gmail.com
 ۲- دانشیار گروه برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول) keshtiaray@gmail.com

مقدمه

موضوع تربیت جنسی کودکان از دغدغه‌های اصلی و مهم والدین و معلمان است. با این وجود این بخش از تعلیم و تربیت با موانع و چالش‌هایی رو به رو است. تربیت جنسی باید در یک برنامه ریزی زمان بندی شده متناسب با مقتضیات سنی و مبتنی بر شناخت نیازها و قابلیت‌های دانش آموزان صورت گیرد. عدم توجه به شرایط سنی و ذهنی در هر مرحله از رشد و طرح شتاب زده‌ای مسائل جنسی می‌تواند آسیب زا باشد و ناهنجاری‌هایی را به وجود آورد که با فلسفه‌ی تربیت و رشد ناسازگارند. ممکن است رفتار غلط معلمان و والدین در این زمینه، تبعات جبران ناپذیری را بر روح و ذهن کودکان باقی گذارد به گونه‌ای که آثار آن در سنین بزرگسالی هم وجود داشته باشد. علاوه بر این ممکن است رفتارها و همچنین واکنش نا درست والدین تا حد زیادی تعلیم و تربیت جنسی کودکان و دانش آموزان را با چالش مواجه نماید. نمی‌توان انکار کرد که نظام آموزشی در هر کشور سهم قابل توجهی در تعلیم و تربیت جنسی کودکان دارد. اگر چه بخش اعظمی از آموزش‌های جنسی از طریق برنامه درسی پنهان و همچنین شیوه‌های غیررسمی و همچنین نظام غیر سازماندهی آموزشی به کودکان منتقل می‌گردد اما نمی‌توان علیرغم همه این محدودیت‌ها سهم نظام آموزشی را نادیده انگاشت. با توجه به وجود چنین مأموریتی در نظام آموزشی رفع موانع و چالش‌هایی که ممکن است برای آموزشی جنسی دانش آموزان محدودیت ایجاد نماید یکی از موضوعات قابل تأمل در حوزه پژوهشی خواهد بود. این امر به ویژه هنگامی که مخاطبین در سنین خاص و مقطع حساس دبستان قرار دارند از اهمیت بیشتری برخوردار می‌گردد.

از سویی در میان مشکلات و معضلات متعدد این عصر، مشکل روابط نابهنجار جنسی امروزه بی تردید یکی از مسایلی است که ذهن بسیاری از پژوهشگران حوزه مطالعات درسی و پژوهشگران علوم اجتماعی و روان شناسی را به خود مشغول کرده است. یکی از وظایف مهم نظام آموزشی در کنار خانواده‌ها در برابر فرزندشان، بحث آموزش و تربیت جنسی است. تربیت جنسی شاخه‌ای از تربیت است که به مباحثی نظیر کنترل و جهت‌دهی به میل جنسی، روابط سالم دختر و پسر، آمادگی برای ازدواج و آشنایی با حقوق و تکالیف خانوادگی می‌پردازد (خدمتیان، ۱۳۹۰). نگاه صحیح و واقع بینانه به گزینه جنسی و ارضا هدایت و جهت دهی آن عاملی از جهت تکمیل، تکامل و سعادت فرد و راهکاری برای اصلاح، ارتقای معنوی، آرامش و آسایش جامعه بشری است. اما برخورد ناصواب و رفتار نامناسب با آن و پیمودن مسیر افراط و آزادی جنسی و یا مسیر تفریط و سرکوب، بدون تردید آسیب زا ست و آسایش و آرامش افراد، خانواده‌ها و جامعه را تباه و سلامت جسم و جان و سعادت و کمال انسان را از بین می‌برد و جامعه بشری را با چالش‌های فراوان مواجه می‌سازد (بهشتی، ۱۳۸۵). شکی نیست که مدرسه در رابطه با تربیت به ویژه تربیت جنسی نقش مکمل دارد. تربیت جنسی به دلیل ابهامات نظری و مشکلات اجرایی، همواره به عنوان یک برنامه درسی مغفول مطرح است (امینی، تمنایی فر و پاشایی، ۱۳۹۰). فقدان آموزش جنسی در میان دانشجویان بر رفتارهای جنسی ناسالم که به طور بالقوه سلامت جسمی و روانی را تخریب می‌کند تأثیر دارد (یو، ۲۰۱۵). آموزش مسایل جنسی چندان سخت و پیچیده نیست. اما در مقطع ابتدایی و به صورت رسمی آموزش چنین مسایلی به چالش‌ها و موانع زیادی روبرو است. این در حالی است که سیاست جهانی در حوزه آموزش تلاش برای رسیدن به سطح قابل قبولی از این آموزش‌ها است. در تمامی جهان آموزش جنسی یک مسئله بحث برانگیز است که با رشد روز افزون مسایل مربوط به جنسیت در جهان، آموزش بهداشت در چشم انداز مدارس بین‌المللی قرار گرفته است (ونکا و کان، ۲۰۱۵). همان‌طور که کلمن^۳ و همکاران (۲۰۱۳)

1- Yu

2- Venka, Kane

3- Coleman

مطرح می‌کنند سلامت جنسی در ایالات متحده و کانادا رو به کاهش است و علت عمده آن آموزش بهداشت جنسی در مدارس است. چندین دانشگاه در حال حاضر برنامه درسی بهداشت جنسی را در دستور کار قرار دادند. پژوهش‌ها در ایران نشان می‌دهد معلمان و دانش‌آموزان بر اهمیت گنجاندن محتوا و تجارب یادگیری مرتبط با تربیت جنسی در دوره متوسطه تاکید دارند (امینی و تمنایی فرو پاشایی، ۱۳۹۰). این در حالی است که در مقطع ابتدایی مباحث جنسی از پیچیدگی بالایی برخوردار است. واکاوی برنامه درسی برای تربیت جنسی دانش‌آموزان در مقطع راهنمایی تحصیلی نشان می‌دهد بسیاری از قلمروهای موضوعی برای تربیت جنسی دانش‌آموزان این مقطع مورد غفلت واقع شده است (ابراهیمی هرستانی، مهرام و لیاقت دار، ۱۳۹۴). در مقطع ابتدایی همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد بین دیدگاه والدین با معلمان تفاوت وجود دارد. همان‌طور که ابوالقاسمی و همکاران (۱۳۸۹) تصریح می‌کنند مربیان توانمندی کافی برای تربیت جنسی کودکان را ندارند.

مسئله پژوهش اینجاست که علیرغم افزایش آگاهی‌های والدین و همچنین افزایش توانمندی‌های معلمان همچنان در مقطع دبستان به دلیل اقتضائات و ویژگی‌های دانش‌آموزان تربیت جنسی با چالش‌هایی روبه‌رو است. مسایل فرهنگی و مذهبی، چالش‌های خانوادگی، تفاوت شخصیتی و خلقی، رسانه‌های جدید و موضوعاتی از این دست بر این پیچیدگی‌ها افزوده است. بررسی موانع و چالش‌های فرا روی تعلیم و تربیت جنسی تا حد زیادی می‌تواند زمینه برنامه ریزی درسی را در این مقطع میسر سازد همچنین آشنایی با نگرش‌های معلمان می‌تواند تا حد زیادی میزان درک معلمان و تمایل آن‌ها به آموزش این مسایل را در این مقطع سنجید. چرا که معلمان و معلمان مهم‌ترین رکن و کلیدی‌ترین بخش فرآیند آموزشی محسوب می‌شوند. درک چالش‌ها و موانعی که از نظر معلمان در فرآیند آموزش این مسایل وجود دارد تا حد زیادی می‌تواند برنامه ریزان و تصمیم‌گیرندگان نهاد آموزشی را توجیه و هدایت نماید. بر این اساس پژوهش حاضر درصدد است به بررسی موانع و چالش‌های فرا روی تعلیم و تربیت جنسی در بین معلمان پرداخته شده است.

همچنین با بررسی پژوهش‌ها در داخل و خارج در راستای موضوع مشخص شد که تاکنون پژوهشی جامع در مورد موانع و چالش‌های فراروی تعلیم و تربیت جنسی در بعد ارزش‌های فرهنگی از دیدگاه معلمان صورت نگرفته است و صرفاً موضوعاتی نسبتاً نزدیک در این حوزه انجام شده از جمله اینکه: ابراهیمی هرستانی، مهرام و لیاقت دار (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان واکاوی برنامه درسی مغفول برای تربیت جنسی دانش‌آموزان پسر مقطع راهنمایی تحصیلی نشان دادند در مقایسه وضع موجود و وضع مطلوب بسیاری از قلمروهای موضوعی برای تربیت جنسی دانش‌آموزان مورد غفلت واقع شده است. احمدی (۱۳۹۱) در بررسی نیاز سنجی برنامه درسی تربیت جنسی از دیدگاه دبیران دوره متوسطه ناحیه یک آموزش و پرورش شیراز به روش پیمایشی نشان داد که از دیدگاه دبیران به تمامی مولفه‌ها، گویه‌های مطرح شده در پرسنامه نیاز سنجی در حد زیاد و خیلی زیاد تاکید کرده‌اند و از لحاظ اولویت عناصر برنامه درسی تربیت جنسی نیز نتایج نشان داد که اهداف و محتوای برنامه درسی بیشترین اولویت و ارزشیابی برنامه درسی تربیت جنسی در اولویت کمتر مورد توجه قرار گرفته است. نتیجه آن که توجه به برنامه‌ی درسی تربیت جنسی یک ضرورت است که دبیران آن را مورد تأیید قرار داده‌اند. محمدی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان میزان توجه به مولفه‌های تربیت جنسی در برنامه درسی دین و زندگی و دوره متوسطه ایران نشان داد در برنامه درسی دین و زندگی دوره متوسطه در بخش اهداف ۲۵/۱۳ درصد و در بخش محتوا ۲۰/۴ درصد و در بخش محتوای کتب راهنمای معلم تنها ۳۱/۳ درصد به مولفه‌های تربیت جنسی توجه شده است. در مجموع می‌توان گفت در برنامه درسی دین و زندگی دوره متوسطه فقط ۸۷/۳ درصد به مولفه‌های تربیت جنسی توجه شده است. امینی، تمنایی فر و پاشایی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان بررسی ضرورت وجودی و چگونگی توجه به تربیت جنسی در برنامه درسی مقطع متوسطه از دیدگاه دبیران و دانش‌آموزان نشان دادند، که در مجموع دبیران و دانش‌آموزان بر اهمیت گنجاندن محتوا و تجارب یادگیری مرتبط با تربیت جنسی در دوره متوسطه تاکید کرده‌اند. در عین حال، میان دیدگاه‌های آن‌ها در مورد اهمیت برخی عناصر محتوا و تجارب

یادگیری تربیت جنسی به لحاظ آماری، تفاوتی معنادار وجود دارد. ضمن آن که بین دیدگاه دانش آموزان دختر و پسر در زمینه محتوا، تجارب و فرصت های یادگیری تربیت جنسی تفاوت معناداری وجود ندارد. یانگ و همکاران^۱ (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «عوامل مربوط به رفتارهای جنسی و برنامه‌های آموزش جنسی برای نوجوانان آسیایی آمریکایی» نشان دادند پنج عامل موثر خانواده محوری، ارزش‌های فرهنگی، رابطه پدر و مادر، فرهنگ پذیری، نقش‌های جنسیتی و دانش و اطلاعات در مورد جنس و بیماریها به توسعه آموزش‌های جنسی در مدارس تأثیر گذار است. آناستازیا و لاون^۲ (۲۰۱۵) در پژوهشی نشان دادند فقدان برنامه مداخله آموزشی در آموزش‌های جنسی کودکان و نوجوانان به ویژه کودکان معلول یک مشکل قابل توجه است. پژوهش آن‌ها نشان داد مداخله آموزشی بسیار در نوجوان مبتلا به سندرم پرادر موثر بود و آن را می‌توان به دیگر نوجوانان با این مشخصات شناختی آموزش داد. یو^۳ (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «آموزش جنسی و نگرش دانشجویان در چین» نشان داد بسیاری از پاسخ دهندگان فاقد آموزش جنسی رسمی نه مدارس و نه توسط پدر و مادر بودند. همچنین نگرش آن‌ها نسبت به رابطه جنسی قبل از ازدواج و زندگی مشترک بدون ازدواج و روابط همجنسگرایانه باز تر و بردبارتر از کسانی که از نسل های قدیمی تر هستند گزارش شده است. جون و جسیکا^۴ (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان «آموزش جنسی: برای بهداشت، برابری و عدالت اجتماعی در ایالات متحده» مطرح می‌کنند از لحاظ تاریخی، آموزش جنسی در مدارس در ایالات متحده آمریکا با اریب زیادی همراه است. در حال حاضر، نشانه استقبال از اصلاحات و حرکت به سوی یک رویکرد جامع تر و مترقی، وجود دارد. بررسی برنامه‌های آموزش جنسی در مدارس نشان می‌دهد نیاز به پرورش سلامت جنسی بیشتر به خصوص برای افراد LGBTQ، دانش آموزان، و افراد معلول همچنان وجود دارد. جیان و جیا لینگ^۵ (۲۰۱۲) در پژوهشی نشان دادند که آموزش بهداشت جنسی به زنان پس از زایمان می‌تواند تمایل به از سرگیری زندگی جنسی را در زنان افزایش دهد. جوآن و همکاران^۶ (۲۰۱۲) نشان دادند آموزش مسائل جنسی شانس داشتن رابطه جنسی با سن ۱۵ را کاهش می‌دهد همچنین احتمال داشتن رابطه جنسی خارج از چارچوب را کاهش و استفاده از روشهای پیشگیری از بارداری را افزایش می‌دهد.

در بحث اهمیت و ضرورت پژوهش می‌بایست بیان نمود که اگرچه نقش خانواده در تربیت جنسی انکار ناپذیر است؛ اما نمی‌توان نقش نهاد آموزشی را نیز نادیده انگاشت. در واقع آموزش مدرسه‌ای در این زمینه، مکمل آموزش‌های خانوادگی است. مدارس نقش ویژه‌ای در این خصوص دارند. افراد بهترین سال‌های عمرشان را در محیط‌های آموزشی می‌گذرانند. بحث مربوط به آموزش مسائل جنسی به کودکان از آن جهت که امر نوینی در آموزش کودکان محسوب می‌شود، مورد مناقشه بسیاری از روان‌شناسان و متخصصان علوم رفتاری و جنسی است. باید تأکید شود این آموزش شامل سن شروع یادگیری، مسئولیت آموزش آن، محدوده اطلاعات داده شده و چگونگی اطلاع رسانی به کودکان است که در مورد آن‌ها نظریات مختلفی میان کارشناسان وجود دارد. ولی اکثراً اتفاق نظر دارند که ریشه‌ی بسیاری از انحرافات جنسی در بزرگسالی از کودکی آغاز شده است، بنابراین ضرورت توجه به تربیت جنسی کودکان اهمیت می‌یابد. در واقع تربیت جنسی باید از همان مراحل اولیه زندگی انسان صورت گیرد و والدین باید در مورد بعضی از مسائل با فرزندان خود به گفتگو بنشینند و پاسخ مناسبی برای سوالات آنان داشته باشند تا کودکان مجبور به پرسیدن سؤالات خود از دوستان و افراد ناشایست نشوند (بهشتی، ۱۳۸۵). دادن اطلاعات

1-Young

2- Anastasia, Ioanna

3- Yu

4- John, Jessica

5- Jian, Jia-Ling

6- Joan

غلط و بی ربط، برخورد‌های تحقیرکننده و خشونت آمیز در جواب سؤالات جنسی کودکان، تمسخر و سرزنش کودک همگی از جمله رفتاری است که نه تنها اعتماد به نفس کودکان را تخریب می‌کند و آسیب‌های جدی به شخصیت آن‌ها در بزرگسالی می‌زند، بلکه روابط کودک را با خانواده برای کل زندگی‌اش تیره و تار کرده و حس اعتماد و اطمینان وی به والدین برای همیشه سلب می‌شود. همچنین ضرورت دیگر این اطلاع رسانی بجا و مناسب، آگاهی کودک از حد و مرزهای بدنش در مواجهه با افراد آشنا و غریبه است و می‌تواند مانعی در برابر تعرض به کودک و سکوت وی در صورت احتمال وقوع چنین اتفاقی ایجاد کند. ضمن آنکه باعث جلوگیری از بلوغ زودرس در کودکان می‌شود و آن‌ها را نسبت به آگاهی‌ها و اطلاعات نامناسب و غلط واکسینه می‌کند. چالش اصلی دیگر در زمینه آموزش مسائل جنسی به کودکان چگونگی پاسخ به سؤالات آن‌هاست و اینکه اساساً در هر زمینه‌ای چه نوع اطلاعاتی باید در اختیار کودکان و نوجوانان قرار بگیرد. تربیت صحیح، باعث به وجود آمدن آگاهی صحیح و داشتن توقعات بجا از هویت جنسی کودکان می‌شود. این آگاهی صحیح می‌تواند با توانایی‌های آن‌ها مطابقت کامل داشته باشد. این هدف باید در دوره‌ی کودکی و نوجوانی بر آورده شود، تا فرد در سنین بزرگسالی بتواند مسئولیت‌های خود را متناسب با جنسیتش انجام دهد (رهنما، ۱۳۸۶). از دیگر سو ورود تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی به زندگی‌های نوین در سال‌های اخیر، موجی از آگاهی‌ها و اطلاعات درست و نادرست جنسی و زناشویی را در اختیار افراد مختلف قرار داده است. از سوی دیگر پیچیدگی‌ها و گسترش روابط انسانی در دنیای معاصر، خود راه دیگری شده است تا چرخش اطلاعات میان افراد به سادگی و به سرعت، رو به افزایش رود و در واقع هرگونه اطلاعاتی که از طریق ابزارهای مدرن ارتباطاتی همچون اینترنت و ماهواره به شخص داده می‌شود، به سرعت از طریق افراد به یکدیگر هم منتقل گردد. در این میان آسیب پذیرترین گروه هدف به عنوان مخاطبان این وسایل مدرن ارتباطاتی، کودکان و نوجوانان هستند که کم‌ترین آگاهی و پیش زمینه ذهنی قبلی را در مورد مسائل جنسی داشته و خود به خود نیز دارای کنجکاوی‌های جنسی هستند. ممکن است کودکان در مدرسه با هم کلاسی‌هایی آشنا شوند که از لحاظ اخلاقی، افرادی بی بند و بار هستند. این افراد با صحبت‌های جنسی فکر کودکان را منحرف کرده و آن‌ها را با اعمال جنسی آشنا می‌کنند و باعث می‌شوند که کودکان زودتر از زمان مقرر با این اعمال آشنا شوند. در نتیجه انحرافات جنسی در کودکان پدید می‌آید (ابوالقاسمی، ۱۳۸۹). بنابر آنچه بالا گفته شد سؤال اصلی در این تحقیق به این صورت مطرح است که ۱. موانع و چالش‌های فرا روی تعلیم و تربیت جنسی در بعد ارزش‌های فرهنگی از دیدگاه معلمان مدارس دولتی دخترانه ابتدایی ناحیه یک اصفهان چیست؟

روش پژوهش این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و روش آن توصیفی از نوع پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه معلمان دوره دوم ابتدایی دخترانه مقطع دبستان ناحیه یک در شهر اصفهان به تعداد ۱۳۹ نفر است. نمونه‌گیری در این پژوهش با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران برای تعداد معلمان برابر ۱۰۲ نفر برآورد گردید. همچنین به صورت تصادفی متناسب با حجم بر اساس مدارس از هر مدرسه به نسبت نمونه‌گیری صورت گرفت. در این پژوهش نیز از پرسشنامه محقق ساخته ۸ سوالی استفاده شد. برای نمره گذاری از طیف پنج درجه‌ای لیکرت (بسیار زیاد ۵، زیاد ۴، متوسط ۳، کم ۲، بسیار کم ۱) استفاده شد. جهت سنجش روایی پرسشنامه از روایی صوری، محتوایی و سازه استفاده گردیده است. بدین صورت که ابتدا پرسشنامه مقدماتی با توجه به مبانی نظری و اهداف پژوهش تدوین شد، سپس به منظور تعیین ارتباط گویه‌ها با متغیرها، رابطه محتوایی گویه‌ها با همدیگر، واضح بودن و شکل ظاهری آنان، منطقی بودن و چیدمان آن‌ها در اختیار اساتید راهنما و چند تن از اساتید متخصص قرار گرفت؛ با توجه به نظرات اساتید راهنما و چند تن از اساتید و کارشناسان مجرب، محقق به رفع ابهامات موجود در سوالات پرداخت. برای روایی صوری نیز از نظرات چند تن از معلمان استفاده شد. سادگی و قابل فهم بودن سوالات نیز در این سطح روایی تایید شد. به منظور حصول اطمینان از روا بودن ابزار از روایی سازه نیز استفاده به عمل آمد. برای تعیین پایایی در این پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که نتیجه برای ارزش‌های فرهنگی ۰/۸۴

بدست آمد. تجزیه و تحلیل حاصل از این پژوهش با استفاده از نرم افزار آماری SPSS-19 در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی انجام شد. در بخش آمار توصیفی مشخصه‌های آماری مانند فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار و در بخش آمار استنباطی از آزمون t تک متغیره، آزمون فریدمن و آزمون تحلیل واریانس به شرح زیر استفاده شد.

یافته ها

اطلاعات مندرج در جدول ۱ به بحث و بررسی پیرامون میانگین و انحراف از معیار گویه های پرسشنامه بر حسب بعد ارزش‌های فرهنگی پرداخته شد. جدول ۲ پیرامون نرمال بودن داده ها و در ادامه جدول ۳ به تحلیل میانگین موانع و چالش‌های فراروی تعلیم و تربیت جنسی در بعد ارزش‌های فرهنگی از دیدگاه معلمان پرداخته است.

جدول ۱ میانگین و انحراف از معیار گویه های پرسشنامه بر حسب بعد ارزش‌های فرهنگی

ردیف	بعد	عبارات	میانگین	انحراف از معیار	واریانس
۱	ارزش‌های فرهنگی	تعارض بین ارزش‌های سنتی و مدرن	۳/۰۰۰	۰/۷۷۸۵۰	۰/۶۰۶
۲		ناهمسانی ارزش‌های دانش آموزان از نظر تنوع قومیتی و فرهنگی	۳/۷۰۰	۰/۹۰۴۵۳	۰/۸۱۸
۳		ارزش‌های مردسالارانه غالب	۳/۳۹۰	۱/۱۱۸۲۱	۱/۲۵۰
۴		برداشت های غیر معقول و منطقی از آموزه‌های دینی	۳/۰۷۰	۰/۹۸۷۳۴	۰/۹۷۵
۵		کاهش حساسیت نسبت به ارزش‌های اسلامی	۲/۹۱۰	۱/۵۳۸۰۴	۲/۳۶۶
۶		تصورات قالبی و کلیشه‌ای درباره مسایل جنسیتی	۳/۸۹۰	۰/۹۵۲۳۵	۰/۹۰۷
۷		قالبی بودن نقش‌های جنسیتی (انتظاراتی که جامعه از زنان و مردان دارد)	۳/۹۲۰	۰/۸۳۷۰۲	۰/۷۰۱
۸		تفاوت در ارزش گذاری مسائل جنسی	۲/۲۷۰	۱/۳۹۱۵۷	۱/۹۳۶
۹		تغییر در ارزش‌های فرهنگی	۳/۴۶۸۷	۱/۰۲۵۵۰	۱/۰۵۲

یافته‌های جدول ۱ در خصوص میانگین و انحراف از معیار گویه های پرسشنامه بر حسب بعد ارزش‌های فرهنگی به غیر از گویه های شماره ۸، و ۵ سایر گویه ها میانگین بالاتر از سه دارند.

جدول ۲ آزمون کلموگروف اسمیرنوف نمرات موانع و چالش‌های فراروی تعلیم و تربیت جنسی از دیدگاه معلمان مدارس دولتی دخترانه ابتدایی ناحیه یک اصفهان

متغیرها	آماره K-S	سطح معنی داری
ارزش‌های فرهنگی	۱,۱۹۷	۰,۱۱۴

نتایج جدول ۲ آزمون کلموگروف اسمیرنوف حاکی از آن است که نمره موانع و چالش‌های فراروی تعلیم و تربیت جنسی در بعد ارزش‌های فرهنگی از دیدگاه معلمان مدارس دولتی دخترانه ابتدایی نرمال است.

جدول ۳ میانگین موانع و چالش‌های فرا روی تعلیم و تربیت جنسی در بعد ارزش‌های فرهنگی از دیدگاه معلمان مدارس دولتی دخترانه ابتدایی ناحیه یک اصفهان با میانگین فرضی ۳

گروه	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	درجه آزادی	سطح معناداری
ارزش‌های فرهنگی	۳/۲۷	۰/۳۴	۰/۰۳	۷,۶۷۵	۹۵	۰/۰۰۰
تعارض بین ارزش‌های سنتی و مدرن	۳/۰۰۰۰	۰/۷۷۸۵۰	۰/۰۷۷۸۵	۰/۰۰۰	۹۹	۱/۰۰۰
ناهمسانی ارزش‌های دانش آموزان از نظر تنوع قومیتی و فرهنگی	۳/۷۰۰۰	۰/۹۰۴۵۳	۰/۰۹۰۴۴۵	۷/۷۳۹	۹۹	۰/۰۰۰
ارزش‌های مردسالارانه غالب	۳/۳۹۰۰	۱/۱۱۸۲۱	۰/۱۱۸۲	۳/۴۸۸	۹۹	۰/۰۰۱
برداشت‌های غیر معقول و منطقی از آموزه‌های دینی	۳/۰۷۰۰	۰/۹۸۷۳۴	۰/۰۹۸۷۳	۰/۷۰۹	۹۹	۰/۴۸۰
کاهش حساسیت نسبت به ارزش‌های اسلامی	۲/۹۱۰۰	۱/۵۳۸۰۴	۰/۱۵۳۸۰	-۰/۵۸۵	۹۹	۰/۵۶۰
تصورات قالبی و کلیشه‌ای درباره مسایل جنسیتی	۳/۸۹۰۰	۰/۹۵۲۳۵	۰/۰۹۵۲۳	۹/۳۴۵	۹۹	۰/۰۰۰
قالبی بودن نقش‌های جنسیتی (انتظاراتی که جامعه از زنان و مردان دارد)	۳/۹۲۰۰	۰/۸۳۷۰۲	۰/۰۸۳۷۰	۱۰/۹۹۱	۹۹	۰/۰۰۰
تفاوت در ارزش‌گذاری مسائل جنسی	۲/۲۷۰۰	۱/۳۹۱۵۷	۰/۱۳۹۱۶	-۵/۲۴۶	۹۹	۰/۰۰۰
تغییر در ارزش‌های فرهنگی	۳/۴۶۸۸	۱/۰۲۵۵۰	۰/۱۰۴۶۶	۴/۴۷۹	۹۵	۰/۰۰۰

بر اساس یافته‌های جدول ۳ میانگین نمره ارزش‌های فرهنگی ۳/۲۷ می‌باشد. با توجه به سطح معناداری ارزش‌های فرهنگی از دیدگاه معلمان مدارس دولتی دخترانه ابتدایی ناحیه یک اصفهان میانگین بالاتر از سطح متوسط می‌باشد. نتایج همچنین نشان می‌دهد گویه‌هایی چون «برداشت‌های غیر معقول و منطقی از آموزه‌های دینی»، «کاهش حساسیت نسبت به ارزش‌های اسلامی»، «تعارض بین ارزش‌های سنتی و مدرن» با میانگین‌های در حدود متوسط معنا دار نیستند.

بحث و نتیجه گیری

مطالعه حاضر به دنبال موانع و چالش‌های فراروی تعلیم و تربیت جنسی در بعد ارزش‌های فرهنگی از دیدگاه معلمان مدارس دولتی دخترانه ابتدایی ناحیه یک اصفهان بود. به منظور پاسخگویی به سوال پژوهش از تحلیل کوواریانس چندمتغیری استفاده شد که نتایج نشان داد که میانگین نمره ارزش‌های فرهنگی ۳/۲۷ می‌باشد. با توجه به سطح معناداری ارزش‌های فرهنگی از دیدگاه معلمان مدارس دولتی دخترانه ابتدایی ناحیه یک اصفهان میانگین بالاتر از سطح متوسط می‌باشد. نتایج همچنین نشان می‌دهد گویه‌هایی چون «برداشت‌های غیر معقول و منطقی از آموزه‌های دینی»، «کاهش حساسیت نسبت به ارزش‌های اسلامی»، «تعارض بین ارزش‌های سنتی و مدرن» با میانگین‌های در حدود متوسط معنا دار نیستند.

نتایج این بخش از پژوهش با دیدگاه‌های رفیعی (۱۳۸۳) و رزاقی (۱۳۹۳) هم‌سو می‌باشد. آن‌ها معتقدند که کاهش حساسیت نسبت به ارزش‌های اسلامی کنترل‌کننده انحراف جنسی و تصورات قالبی و کلیشه‌ای درباره مسایل جنسیتی یکی از عوامل مهمی است که می‌تواند باعث در تربیت جنسی تأثیر گذار باشد. در حالی که نتایج پژوهش نشان می‌دهد کاهش حساسیت نسبت به ارزش‌های اسلامی اگرچه به عنوان یک عامل مهم در تربیت جنسی به حساب می‌آید اما برای تربیت جنسی کودکان

به نظر نمی‌رسد عامل تعیین کننده‌ای باشد. این یافته‌ها را می‌توان این‌گونه تحلیل کرد که کودکان شناخت دقیقی نسبت به آموزه‌های اسلامی کنترل کننده انحراف جنسی ندارند. از این رو کاهش حساسیت در خصوص آن می‌تواند عاملی در سطح اجتماع قلمداد گردد نه در فضای مدرسه و آموزشگاه؛ از سوی دیگر موانعی همچون غلبه ارزش‌های مردسالارانه در جامعه ایران وجود تصورات قالبی و کلیشه‌ای درباره مسایل جنسیتی و همچنین قالبی بودن نقش‌های جنسیتی (انتظاراتی که جامعه از زنان و مردان دارد) در کنار تغییر در ارزش‌های فرهنگی جامعه زمینه‌ای را ایجاد کرده است که محتوی درسی تحت تأثیر قرار گیرد. نتایج این بخش از پژوهش با دیدگاه ایزائیل (۱۹۹۷) هم‌سوئی دارد. او تحلیل می‌کند قالبی بودن نقش‌های جنسیتی به عنوان یک مانع مهم در تربیت جنسی به شمار می‌رود. چرا که باعث می‌شود محتوی آموزشی تحت تأثیر ارزش‌ها و نقش‌های فرهنگی کارایی خودش را از دست بدهد. البته این امر اگرچه برای کودکان میسر نشده است اما در محتوی آموزش‌های جنسی در جامعه مرد سالار غلبه ارزش‌های مردانه مثل پرخاشگری، زیاده‌خواهی و قالبی بودن نقش‌های جنسیتی زنانه مثل تسلیم پذیری و سوژه بودن برای لذت جنسی حاکم است. از این رو جامعه به زنان به طور غیر رسمی می‌آموزاند که باید برای مردان زیبا باشند. لذت آن‌ها در گروه لذت مردانه است و از همین طریق ارزش زن در تسلیم پذیری او در مقابل مرد تعریف می‌شود. در جامعه مرد سالار کودکان نیز از طریق فرهنگ پذیر کردن و جامعه پذیر نمودن نقش‌ها سوژه‌ای برای مردان می‌شوند. در جوامع برابری طلب به نظر می‌رسد آموزش‌های جنسی در مدارس بسیار سهولت داشته باشد.

از این رو در بحث پیشنهادات پژوهش می‌بایست بیان نمود که به آموزش ارتباطات اثر بخش در محیط خانواده و مدرسه توجه ویژه شود. این آموزش‌ها می‌تواند تصورات قالبی و کلیشه‌ای درباره مسایل جنسیتی را تا حد زیادی کاهش دهد. همچنین بر روی ارزش‌های بومی و فرهنگ اصیل ایرانی در محتوی آموزشی در مدارس توجه بیشتری شود. این مسئله می‌تواند تا حد زیادی تغییر در ارزش‌های فرهنگی نسل جدید را تعدیل کند. از دیگر سو از طریق برگزاری جلسات مداوم با خانواده‌ها مشکلات کودکان به اطلاع آن‌ها رسانده شود و همچنین آموزش‌های لازم در خصوص ارزش‌های جنسی و تصورات قالبی در مورد جنسیت و شکل گیری آن در بین افراد ارایه گردد.

References

- Abul Qasimi Naria, Merqati Khoei Efat Al Sadat, Taqdisi Mohammad Hossein. (2009). Explaining sexual education of Iranian students from the point of view of elementary school health teachers, Journal of Health School and Health Research Institute, Volume 8, Number 2, 27-39.[in persian]
- Amini Mohammad, Tamnai Far Mohammadreza, Pashaei Roghieh. (2013). Investigating the existential necessity and how to pay attention to sex education in secondary school curriculum from the point of view of teachers and students, Curriculum Research, Volume 1, Number 1, 169-202.[in persian]
- Anastasia Alevriadoua, Ioanna Seretib. (2015). Educational Intervention Programme in Sexual Education of a Pre-Adolescent Boy with Prader- Willi Syndrome: A Case Study, The Proceedings of 3rd World Conference on Psychology and Sociology, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Volume 185, Pages 98-103.
- Beheshti, Muhammad. (2007). Sexual education from the perspective of Faiz Kashani, Islamic Education, Volume 2, Number 3, 89-113.[in persian]

- Coleman Eli, Joycelyn Elders, David Satcher, Alan Shindel, Sharon Parish, Gretchen Kenagy, Carey Roth Bayer, Gail Knudson, Sheryl Kingsberg, Anita Clayton, Mitchell R. Lunn, Elizabeth Goldsmith, Perry Tsai, Candidate, Alexis Light.(2013). Summit on Medical School Education in Sexual Health: Report of an Expert Consultation, *The Journal of Sexual Medicine*, Volume 10, Issue 4, Pages 924–938.
- Ebrahimi Harestani Asghar, Mehram Behrouz, Liaqat Dar Mohammad Javad. (2014). Analysis of the neglected curriculum for sexual education of middle school male students, *Research in Curriculum Planning (Knowledge and Research in Educational Sciences - Curriculum Planning)*, Volume 12, Number 17, 26-40.[in persian]
- Jian-Tao Lee, Jia-Ling Tsai. (2014). Transtheoretical Model-based Postpartum Sexual Health Education Program Improves Women's Sexual Behaviors and Sexual Health, *The Journal of Sexual Medicine*, Volume 9, Issue 4, Pages 986–996.
- Joan Marie Krafta, Aniket Kulkarnia, Jason Hsiab, Denise J. Jamiesona, Lee Warnera. (2012). Sex education and adolescent sexual behavior: do community characteristics matter?, *Contraception*, Volume 86, Issue 3, Pages 276–280.
- John P. Elia, Jessica Tokunaga. (2015). "Sexuality education: implications for health, equity, and social justice in the United States", *Health Education*, Vol. 115 Iss: 1, pp.105 – 120.
- Rahnama, Akbar, Aliin Hameed, Mohammadi Hossein. (2006). Examining and explaining the foundations, principles, and methods of sex education with an emphasis on the Islamic point of view, *Daneshwar Behavaret*, Volume 14, Number 24 (Special Educational Science Articles 8), 98-110.[in persian]
- Shemmedian, Mohammad. (2010). Examining the viewpoints of Islamic thinkers on sex education, Master's thesis, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shiraz University.[in persian]
- Venka Simovska, Ros Kane. (2015). "Sexuality education in different contexts: limitations and possibilities", *Health Education*, Vol. 115 Iss: 1, pp.2 – 6.
- Young-Me Lee, PhD, Elizabeth Florez, PhD, Joseph Tariman, PhD, Sarah McCarter, Laren Riesche. (2015). Factors related to sexual behaviors and sexual education programs for Asian-American adolescents, Special issue on Sexuality, *Applied Nursing Research*, Volume 28, Issue 3, Pages 222–228.
- Yu Song. (2015). "The sexuality education and attitudes of college students in China", *Health Education*, Vol. 115 Iss: 1, pp.93 – 104.

Obstacles and challenges facing sex education in terms of cultural values from the point of view of teachers of girls' primary public schools in the first district of Isfahan

Neda Naderi¹, Narges keshtiaray*²

Type of article: Research

Date Received: 2022-08-27

Date Accepted: 2022-10-14

Abstract

The present study was conducted with the aim of investigating the obstacles and challenges facing sex education in terms of cultural values from the perspective of the teachers of girls' primary public schools in the first district of Isfahan in the academic year of 2014-2015. The statistical population of this research was made up of all the teachers of girls' schools in district one in the second grade, numbering 139 people. The random sampling method was cluster. Using Cochran's sample size formula, among these, 102 people were estimated and selected as the sample size. The data collection tool was a 38-item researcher-made questionnaire, whose formal and content validity was confirmed by the respondents and subject experts, and its construct validity was confirmed using factor analysis. Its reliability was confirmed by Cronbach's alpha coefficient (0.82). Data analysis was done at two descriptive levels (standard deviation, frequency) and inferential (t-test, Friedman test, analysis of variance and factor analysis). The findings show the factors of cultural values, including: conflict between traditional and modern values, heterogeneity of students' values in terms of ethnic and cultural diversity, dominant patriarchal values, unreasonable and logical perceptions of religious teachings, reduced sensitivity to Islamic values, stereotypical ideas Regarding gender issues, the formality of gender roles (the society's expectations of men and women), the difference in valuing sexual issues, and the change in cultural values are considered as obstacles and challenges of children's sexual education. The general results of the research showed that cultural values are one of the most important obstacles to the sexual education of children at the community level.

Keywords: Sex education, cultural values, primary school teachers.

1. PhD Student, Department of Curriculum planning, Islamic Azad University, Tehran Branch, Tehran, Iran

2. Associate Professor, Department of Curriculum planning, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran (corresponding author) keshtiaray@gmail.com

تاثیر آموزش فلسفه ورزشی بر خلاقیت و تفکر انتقادی دانش آموزان دختر

پایه پنجم ابتدایی شهر آبخش

* سلیمه روا^۱، رضا فراشبندی^۲، رضا غلامیان^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۷/۲۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۶/۲

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی تاثیر آموزش فلسفه ورزشی بر خلاقیت و تفکر انتقادی دانش آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی شهر آبخش بود. روش پژوهش حاضر نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری پژوهش حاضر را تمامی دانش آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی شهر آبخش تشکیل دادند. حجم نمونه این پژوهش شامل ۳۰ نفر بود که از طریق نمونه گیری در دسترس بدست آمد. ابزار جمع آوری داده ها در این پژوهش پرسشنامه های خلاقیت تورنس (۱۹۹۸) و تفکر انتقادی فاشیون (۱۹۸۹) بود. یافته ها نشان داد که میانگین نمره تعدیل شده هر یک از مؤلفه های خلاقیت یعنی سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف پذیری در آزمودنی های گروه آزمایش در مرحله پس آزمون بطور معناداری بیشتر از گروه گواه می باشد که نشان از تاثیر مثبت آموزش فلسفه ورزشی بر هر یک از مؤلفه های خلاقیت یعنی سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف پذیری در آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه گواه دارد. آموزش فلسفه ورزشی موجب ارتقای تفکر انتقادی آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه گواه شده است که نشان از تاثیر مثبت آموزش فلسفه ورزشی بر تفکر انتقادی در آزمودنی های گروه آزمایش نسبت به گروه گواه دارد. نتیجه گیری کلی پژوهش نشان داد که با تقویت آموزش فلسفه ورزشی در بین دانش آموزان می توان به بهبود خلاقیت و تفکر انتقادی آنان در مدارس کمک فراوانی نمود.

واژه های کلیدی: آموزش فلسفه ورزشی، خلاقیت، تفکر انتقادی.

۱- کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران (نویسنده مسئول) salimeh.rava@yahoo.com
۲- دکتری گروه فلسفه تعلیم و تربیت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران r.farashbandi@khuif.ac.ir
۳- دکتری برنامه ریزی درسی، سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان بوشهر reza7659@yahoo.com

مقدمه

اهمیت دوره ابتدایی در جهت رشد و شکوفایی استعداد دانش آموزان تا این اندازه است که در تعریف نظام جدید آموزشی به دوره «اساس» نام گرفته است. از کارکردهای مهم این مقطع تحصیلی رشد ارزش‌ها، رشد اجتماعی و رشد عقلانی می باشد. مهمترین هدف نظام های آموزشی در عصر حاضر، آموزش چگونه فکر کردن به دانش آموزان است و در این جهت، قبل از هر چیز، معلمان باید از تفکری صحیح، منطقی و خلاق برخوردار باشند. اگر قرار است معلمان چگونه فکر کردن را به دانش آموزان بیاموزند، بدیهی است که خود باید از توانایی های فکری پیش نیاز برخوردار باشند تا بتوانند رفتار دانش آموز را تعدیل یا الگوسازی کند و از این طریق است که می توانند بر تفکر و خلاقیت آنها موثر واقع شوند.

نظام آموزشی باید روش های گوناگون فلسفه و فلسفه ورزی را در روح و جان دانش آموزان عین کند و مسئله آموزش فلسفه به کودکان را در مدارس گسترش دهد. در واقع آموزش فلسفه ورزی^۱، به عنوان روشی برای پرورش قوه ی فکر، اندیشه، ذوق و... به کودکان کمک می کند با ذهنی بازتر و با استدلال های منطقی، دنیای ناشناخته خود را تحلیل و تفسیر کنند، پس زمانی که فلسفه برای کودکان اجرا می شود هدف آن آموزش فلسفه(مجموعه ای از آرای فلسفی) به منزله، موضوع درسی به کودکان نیست بلکه هدف این است که از طریق گفت و گو های کلاسی روش فلسفی را به کودکان آموزش دهد روش فلسفی؛ یعنی روش پژوهش مدلل و تحلیل منطقی که اغلب به منزله روش سقراطی از آن نام برده می شود(میتیس^۲، ۲۰۱۴). فلسفه ورزی به معنای توانایی ذهن، شیوه تفکر، محصول طرز فکر و یا تصویر ذهنی بیان شده است(فیشر^۳، ۲۰۱۳). هدف اصلی فلسفه ورزی، پی بردن تفکر برای دانستن چیزی درباره چگونگی کارکرد ذهن است، که به عنوان یک دستگاه پردازشگر اطلاعات به آن نیاز داریم (گونزالس^۴، ۲۰۱۵). برای طراحی ابزارهای تفکر فهم، چگونگی کارکرد مغز بسیار مهم است، تفکر مستلزم حرکت از وضعیتی آگاهانه به وضعیت بهتری است، هر چه اطلاعات ما بیشتر باشد، تفکر ما بهتر خواهد بود. بعضی از اندیشمندان معتقدند که تفکر از لحاظ ذهنی یا درونی، فعالیتی است اتفاقی، نامنظم و ناهماهنگ و به عبارتی تفکر، عبارت است از پاسخ در برابر مشکلی که نمی توانیم به وسیله گزینه یا به طریق معمولی بدان فایق شویم (جهانگیری، ۱۳۹۳). لیپمن^۵ (۲۰۰۳) معتقد است که فلسفه برای کودکان اقدامی آموزشی است که به بهبود تفکر در کودکان می پردازد و از فلسفه به منزله ی شیوه ای برای پرورش، تفکر اخلاقی، تفکر انتقادی و تفکر خلاق بهره می برد. مولفه های فلسفه ورزی که در پژوهش های مختلفی قید شده است؛ تحیر یا شگفت زدگی و عادت زدایی(حمیدزاده، ۱۴۰۰)، تردید منطقی یا شک روانشناختی(حسینی، ۱۳۹۴)، کنجکاو ی یا میل به دانستن (چن^۶، ۲۰۱۶)، وابستگی تاریخی(صفایی، ۱۴۰۰)، استدلال ورزی یا دلیل گرایی(غلامی، ۱۴۰۰)، عنایت و دل مشغولی به نقد (کمالی مطلق، ۱۳۹۶)، تحلیل فلسفی (مهدی زاده، ۱۳۹۷)، فراخ اندیشی یا گشودگی ذهنی (هوشمندی، ۱۳۹۹)، خیال ورزی یا تخیل (سالمون^۷، ۲۰۲۱)، نظریه پردازی (ایران نژاد، ۱۳۹۶) را می توان نام برد. اگر بخواهیم کودکان را برای چالش های آینده آماده کنیم، باید مهارت های ویژه ای را به آنها بیاموزیم که بر اساس آن بتوانند بر زندگی و یادگیری خود مسلط شوند.

- 1- Teaching philosophy
- 2- Mitis
- 3- Fisher
- 4- Gonzales
- 5- Lipman
- 6 - Chen
- 7- Salmon

همان طور که در تعریف لیپمن به آن اشاره شد یکی از متغیرهایی که تحت تاثیر آموزش فلسفه ورزشی قرار دارد خلاقیت^۱ است. در تدوین و اجرای برنامه های آموزشی مراکز و سازمان ها باید از شیوه هایی استفاده شود که توان تفکر، تحلیل، نقد، تحقیق، ابتکار و خلاقیت را تقویت کند و زمینه مناسب برای خودآموزی فراگیران را فراهم نماید. در این زمینه از خلاقیت توسط صاحب نظران، تعاریف گوناگونی شده است. خلاقیت به طور کلی، معنای خلق کردن چیزی تازه و منحصر به فرد است که به گونه ای مناسب و مفید، موجب حل یک مساله، سوال یا نیاز علمی و اجتماعی و مانند آن باشد. فرهنگ وبستر^۲ (۱۹۵۳) خلاقیت را مترادف اصطلاحاتی مانند اکتشاف، اختراع، ابداع و نوآوری آورده و کلمه خلاقیت را به معنی بوجود آوردن تعریف کرده است. به کارگیری توانایی هایی ذهنی در تلفیق عناصر کهنه برای ایجاد یک فکر یا راه حل نو و ارزشمند و هدفدار؛ را خلاقیت گویند (کویاتکوسکا^۳، ۲۰۱۹). در لغت نامه روان شناسی سیلامی آمده که خلاقیت استعداد، ابتکار و خلق کردن است و به صورت بالقوه در هر فردی و هر سنی وجود دارد و با محیط اجتماعی- فرهنگی در رابطه تنگاتنگ است. به قول راجرز^۴ آدمی ذاتاً خلاق متولد می شود. با این حال خلاقیت در مراحل ابتدایی زندگی تکامل یافته نیست و به همین دلیل نیاز به توجه، هدایت و تربیت دارد. توجه به خلاقیت امروزه، به ویژه در مدارس بسیار بیشتر از گذشته شده است (سوه^۵، ۲۰۱۷). از تعاریف و توضیحاتی که در مورد ماهیت و کارکرد خلاقیت داده شده است چنین پیداست که در واقع خلاقیت برآیند نوع تفکر بدیع و عاطفی است که فرد خلاق عناصر نامعقول و احساسی را به عناصر عینی و آگاهانه تبدیل می کند (کالهنون^۶، ۱۳۹۴). دیوئی^۷ متفکر بزرگ مسائل تربیتی اعتقاد دارد سازمانها باید خود انگیختگی فراگیران را تشویق کنند و فقط مقررات را محور کار قرار ندهد تا فراگیران فرصت بروز خلاقیت خود را داشته باشند. کودکان باید در فعالیت های کلاسی، انجام تکالیف و ... از آزادی نسبی برخوردار شوند البته این موضوع نافی ضرورت استقرار نظم و انضباط نیست چرا که مطابق اصول علمی، هر هدف آموزشی می تواند در کلیات تابع نظم و در جزئیات تابع انعطاف باشد. در این صورت هم مربی و هم فراگیران، با اعتماد به نفس به انجام فعالیت های خلاقانه می پردازند (کیوانی، ۱۳۹۴). خلاقیت را دارای چهار بعد سیالی، ابتکار، انعطاف و بسط می باشد (تورنس^۸ به نقل از ساگارا^۹، ۲۰۱۸). به طور خلاصه سیالی توانایی برقراری رابطه معنی دار بین فکر و اندیشه و بیان، که افراد را قادر می سازد راه حل های متعددی در حل مسأله ارائه دهند و ابتکار عبارت از دور شدن از چیزهای واضح و معمولی یا قطع رابطه با تفکر مبتنی بر عادت است. انعطاف پذیری توانایی تفکر به راه های مختلف برای حل مسأله جدید و نوعی تفکر فی البداهه و لحظه ای به هنگام مواجه شدن با شرایط و مسائل جدید است و بسط پذیری توانایی توجه به جزئیات در حین انجام یک فعالیت که به کلیه ی جزئیات لازم یک طرح می پردازد و چیزی را از قلم نمی اندازد (تورنس، ۱۹۹۸).

یکی دیگر از ویژگی های اساسی که تحت تاثیر آموزش فلسفه ورزشی قرار دارد، نیروی تفکر انتقادی^{۱۰} است. تفکر انتقادی، فراتر از کسب دانش صرف است و در سطحی بالاتر از تفکر جای می گیرد (پیترس و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۶). توسعه ی تفکر انتقادی در

-
- 1- Creativity
 - 2- Webster
 - 3- Kwiatkowska
 - 4- Rajerz
 - 5- Soh
 - 6- Calhoun
 - 7- Dewey
 - 8- Torens
 - 9- Sagara
 - 10- Critical Thinking
 - 11- Pieterse

بین یادگیرندگان به عنوان یکی از اهداف آموزش تلقی می شود (واها و زارموزهاییه^۱، ۲۰۱۶). تفکر انتقادی به عنوان یک فرآیند قضاوت خود تنظیم و هدف دار است که سبب حل مشکلات و تصمیم گیری مناسب در فرد می شود و فرد قادر خواهد بود با بررسی دقیق مشکلات و مسائل مرکب و منفرد، نحوه عمل و نوع باوری را که باید داشته باشد، تعیین نماید و جهت رسیدن به چنین باور و عملکردی، نقش مداخله گرانه مهارت های اصلی شناختی تفکر انتقادی بسیار چشم گیر است (لیو^۲، ۲۰۱۹). فیلسوف معروف سقراط شروع کننده این نوع روش تفکر و دیویی را می توان به عنوان پدر سنت تفکر انتقادی مدرن دانست. دیویی این نوع تفکر را «تفکر منطقی» خوانده و آن را این گونه تعریف می کند: تفکر انتقادی؛ در برگرفته بررسی فعال دقیق و پایدار هر باور یا دانش فرضی است که بر اساس یک سری دلایل حمایت کننده و نتایج از آن ایجاد می گردد. گروهی بر این عقیده اند که یافتن تعریفی جامع و قابل قبول از تفکر انتقادی کاری مشکل تر از یادگیری آن است. واتسون^۳ و گلاسر^۴ می گویند تفکر انتقادی را به عنوان چیزی فراتر از مهارت های ادراکی خاص در نظر می گیرند تفکر انتقادی به اعتقاد آنها ترکیبی از نگرش ها، دانشها و مهارت هاست (رضایان، ۱۳۹۸). پاسکار^۵ و ترنزینی^۶ می گویند تفکر انتقادی را به منزله یک ردیف از توانایی های کلی فرد در انجام امور مانند تعریف مسائل محوری، فرضیه سازی و تشخیص اهمیت روابط، استنتاج، استنباط، تغییر نتایج حاصل از شواهد معتبر و نیز ارزشیابی انتقادی دانسته اند (نقیب زاده، ۱۳۹۴). تفکر انتقادی تلاش برای ایجاد ارزشیابی هایی منطقی و قابل اطمینان است تا ببینیم که چه چیزی را می توانیم منطقی باور کنیم و چه چیز را نمی توانیم. در تفکر انتقادی از ابزارهای علم و استدلال استفاده می شود چون در آن ارزش شک گرایی به ساده لوحی یا تعصب، منطبق بر ایمان، علم بر فرضیه و عقلانیت برخواسته اندیشی نشان داده می شود (قبول، ۱۳۹۸). تفکر انتقادی شاخص ترین پایه شخصیت فرد، میل به اندیشیدن و توانایی فکر به صورت انتقادی است که به دانش آموزان در حل مسائل، تصمیم گیری در موقعیت های زندگی و شکل گیری هویت و عادت با ثبات در شخص کمک می کند. بنابراین هدف اصلی آموزش و پرورش می بایست فراتر از کسب آسان دانش، تربیت متفکران انتقادی باشد (صادقی، ۱۳۹۴). امروزه کارشناسان تعلیم و تربیت اتفاق نظر دارند که تفکر انتقادی باید بخش لاینفک آموزش در هر مقطعی باشد، زیرا که به تحلیل، ارزشیابی و گزینش و کاربرد بهترین راه حل در انسان را به وجود می آورد، همان چیزی که نیاز دنیای امروز است (دعایی، ۱۳۹۸).

با بررسی پژوهش های محققین در راستای موضوع مشخص شده، کمتر پژوهشی در زمینه فلسفه ورزی در مقطع ابتدایی صورت گرفته است و یا موضوعاتی نسبتاً نزدیک در این حوزه انجام شده از جمله: کنعانی هرنندی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به تأثیر برنامه درسی فلسفه برای کودکان بر رشد خلاقیت دانش آموزان پرداختند که یافته های پژوهش مبین آن است که برنامه درسی فلسفه برای کودکان میزان خلاقیت فراگیران و مولفه های آن یعنی انعطاف پذیری، ابتکار، بسط، سیالی را در گروه آزمایش نسبت به گروه گواه را افزایش داده است. فلاح مهنه و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش خود به تأثیر رویکرد محتوایی آموزش فلسفه برای کودکان بر باورهای فراشناختی و تفکر انتقادی دانش آموزان ابتدایی پرداخت. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که میانگین نمرات باورهای فراشناختی دانش آموزان گروه آزمایشی بعد از اعمال آموزش فلسفه به طور معناداری کاهش و نمرات تفکر انتقادی آنان افزایش داشته است و در گروه کنترل تغییرات معناداری رخ نداده است.

1- Wahat & Zaremohzzabieh

2- Liu

3- Watson

4- Glaser

5- Paskar

6- Trnzeini

مهدی زاده (۱۳۹۷) در پژوهشی به تاثیر آموزش فلسفه برای کودکان بر پرورش تفکر خلاق دانش آموزان پسر پایه پنجم ابتدایی ناحیه یک آموزش و پرورش بهارستان پرداخت. نتایج نشان داد تفکر خلاق در دانش آموزان مورد مطالعه متفاوت است و آموزش فلسفه برای کودکان بر پرورش تفکر خلاق دانش آموزان پسر پایه پنجم ابتدایی ناحیه یک بهارستان تاثیر دارد. رستمی و همکاران (۱۳۹۵) طی پژوهش درباره تاثیر داستان های فکری فیلیپ کم بر رشد خلاقیت کودکان دوره آمادگی پرداختند که دریافتند بازگویی داستان های مبتنی بر فلسفه بر بهبود خلاقیت و خرده مولفه های آن موثر است. پورینه خلخال (۱۳۹۲) در پژوهشی به بررسی تاثیر آموزش فلسفه بر ارتقای مهارت های پرسشگری و تفکر انتقادی دانش آموزان دختر پایه پنجم پرداخت. نتایج نشان داد بین نمرات پیش آزمون و پس آزمون مهارت های پرسشگری دانش آموزانی که در دوره آموزش فلسفه شرکت کردند تفاوت معناداری وجود دارد و آموزش فلسفه موجب تقویت مهارت های پرسشگری، تفکر انتقادی، همکاری گروهی، فرضیه سازی، مهارت گفتاری، دقت و تمرکز شده و تاثیر مثبت داشته است. کیم کیونگ هی^۱ (۲۰۲۰) در پژوهش خود با عنوان ابهام زدایی از خلاقیت نشان داد که آموزش بر بروز خلاقیت موثر است. نتایج پژوهش ورلی^۲ (۲۰۱۶) با عنوان فلسفه و کودکان نشان داد که برنامه فلسفه به کودک می تواند در جهت رشد و بهبود توانایی استدلال، پرورش خلاقیت، پرورش تفکر انتقادی، پرورش درک اخلاقی و ارزش های هنری، پرورش شهروندی و رشد فردی و میان فردی، پرورش توانایی مفهوم یابی در تجربه موثر باشد. پژوهش دی ماسی و سانتی^۳ (۲۰۱۶) با عنوان یادگیری تفکر آزادمنشانه با استفاده از آموزش فلسفه برای کودکان مشخص شد که آموزش فلسفه برای کودکان، دانش آموزان را قادر به اندیشیدن به سبک تفکر آزادمنشانه در تصمیم گیری می کند و نیز می توانند باورهای فراشناختی خود را بهبود بخشند. چان یوک کنگ و همکارانش^۴ (۲۰۰۷) در کشور سنگاپور پژوهشی انجام داده اند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که دانش آموزان شرکت کننده در برنامه درسی فلسفه برای کودکان عملکرد بهتری در مهارت های مربوط به تفکر انتقادی و تفکر خلاق نشان داده اند. آنها همچنین توانایی بیان افکار و احترام به عقاید دیگران را نشان داده اند.

اهمیت و ضرورت موضوع را از این نظر می توان توجه نمود که منظور از آموزش فلسفه برای کودک اصلاً این نیست که مکاتب فلسفی را به کودکان آموزش دهیم بلکه فلسفه دانشی است که ابزار تفکر درست را در اختیار قرار می دهد و تا با آموختن آن نقادانه به مسایل نظر کرد و خلاقانه آن ها را حل نمود. در مدرسه این وظیفه مربی است که دانش آموزان را به چالش بکشد؛ و آنها را از حالت انفعالی و پذیرندگی به داشتن نقشی خلاق و تفکر انتقادی تشویق کند. بنابراین با آموزش فلسفه ورزی از سنین کودکی، ذهن فرزندانمان را فعال و حقیقت جو می کنیم و با آموزش تکنیک های فلسفی به کودکان متناسب با شرایط سنیشان می توان فرزندانمان تربیت کرد که قدرت تشخیص درست و نادرست را داشته باشند و بتوانند با قدرت تحلیل و تشخیصی که کسب کرده اند مسیر درست زندگی شان را کشف کنند و با گفت و گوی عقلانی مسایل را حل کنند. شیوه های سنتی آموزش و پرورش نه تنها به رشد خلاقیت و تفکر انتقادی دانش آموزان کمکی نمی کند بلکه آنان را از حرکت در این مسیر باز می دارد. با آموزش تکنیک های فلسفه ورزی به کودکان می توان نسلی متفکر تربیت کرد تا در آینده بتوانند جامعه ای رشد یافته بسازند. جهت رسیدن به این هدف در گام اول با زمینه سازی مناسب و فراهم آوردن لوازم اندیشه، درحقیقت آزادی، استقلال و فرصت ها را به کودکان و نوجوانان تقدیم می کنیم، چراکه متکی کردن آنان به خود و محدود کردن فرصتها نمی تواند آنها را به انسان هایی با تفکر انتقادی یا اندیشه باز و خلاق تبدیل کند و معلمان باید در حد امکان فضای مناسب و مطمئن در کلاس پدید آورند و از روش های آموزشی فعال و پژوهش محور گروهی در کلاس بهره گیرند تا دانش آموزان را در

1- Kyung He

2- Worley

3- De Masi and Santi

4-Chan Yuk Kong & et al

بهره برداری از نیروی خلاق خویش یاری کنند. بدین خاطر، محقق برآن شده که به بررسی تاثیر آموزش فلسفه ورزی بر خلاقیت و تفکر انتقادی دانش آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی شهر آپخش را مورد واکاوی قرار دهد و سؤال اصلی در این پژوهش به این صورت مطرح است که آیا آموزش فلسفه ورزی بر خلاقیت و تفکر انتقادی دانش آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی شهر آپخش بود موثر بوده است؟

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری پژوهش حاضر را تمامی دانش آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی شهر آپخش تشکیل دادند. حجم نمونه این پژوهش شامل ۳۰ نفر بود که از طریق نمونه گیری در دسترس بدست آمد. معیار های ورود به پژوهش شامل: ۱- نداشتن اختلالات حاد روانی و شخصیتی (بر اساس تست شخصیت) ۲- انگیزه دانش آموز برای حضور منظم در جلسات بود. همچنین معیار های خروج از پژوهش شامل: ۱- عدم حضور در بیش از دو جلسه متوالی ۲- درخواست عدم همکاری به وسیله فرد ۳- عدم انگیزه برای انجام فعالیت ها بود. در بحث ملاحظات اخلاقی به آزمودنی ها اطمینان داده شد که این سوالات صرفاً جنبه پژوهشی دارد و نیاز به نوشتن نام و نام خانوادگی نیست. از سوی شرکت آزمودنی ها در پژوهش آزادانه و هیچ اجباری در کار نیست. همچنین به آزمودنی ها اطمینان داده شد که هر وقت که تمایل داشتند می توانند جلسات آموزش را ترک نمایند. در ادامه ابزار گردآوری اطلاعات شامل ۲ قسمت می باشد.

۱) پرسشنامه خلاقیت تورنس (۱۹۹۲): این مقیاس توسط تورنس ساخته شده است. این آزمون شامل چهار عامل تشکیل دهنده خلاقیت یعنی سیالی، ابتکار، انعطاف و بسط را مورد سنجش قرار می دهد که به ترتیب شامل ۱۶، ۲۲، ۱۱ و ۱۱ گزینه است. یعنی سوال های ۱ تا ۲۲ عامل سیالی، ۲۳ تا ۳۳ عامل بسط، ۳۴ تا ۴۹ عامل ابتکار و ۵۰ تا ۶۰ عامل انعطاف پذیری را می سنجند. البته هریک از این دسته سوالات در واقع یک خرده آزمون را تشکیل می دهند. هر گزینه سه پاسخ متفاوت الف، ب و ج (کیفی) با ارزش تبدیل به کمیت عددی ۰، ۱ و ۲ را دارند. در هر سوال انتخاب کننده گزینه الف کمترین و انتخاب کننده ج بیشترین میزان خلاقیت را دارد. مجموع نمرات کسب شده در هر خرده آزمون، نمایانگر نمره آزمودنی در آن بخش است و مجموع نمرات آزمودنی در چهار خرده آزمون، نمره کلی خلاقیت فرد را نشان می دهد. تورنس پایایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۱ و روایی آن را با کمک تحلیل عاملی ۰/۸۳ گزارش نمود. روایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضرایب همبستگی هر سوال با نمره کل محاسبه گردید و نشان داد که همه سوالات با نمره کل همبستگی معنی داری دارند.

۲) پرسشنامه تفکر انتقادی فاشیون (۱۹۸۹): پرسشنامه مهارت تفکر انتقادی مشتمل بر ۳۴ سوال و در طیف ۵ درجه ای لیکرت از (کاملاً موافقم ۵ تا کاملاً مخالفم ۱) می باشد و مهارت های تفسیری شامل: طبقه بندی، رمزگشایی جملات، روشننگری معنا، بررسی ایده ها و تحلیل ایده ها؛ مهارت های استنباطی شامل: جستجو برای شواهد، گمانه زنی در مورد جایگزین ها و استخراج نتایج؛ مهارت های ارزشیابی شامل: ارزشیابی ادعاها؛ ارزشیابی بحث ها، بیان نتایج، توجیه رویه ها، و ارائه استدلال، استدلال قیاسی شامل: استدلال منطقی در ریاضیات، استدلال استقرایی شامل: نتیجه گیری از بحث به دنبال رویارویی با حقایق مربوط به پیش فرض ها، را اندازه می گیرد. پایایی پرسشنامه تفکر انتقادی توسط فاشیون (۱۹۸۹) به کمک ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۴ و در پژوهش حاضر ۰/۸۰ گزارش شد. روایی پرسشنامه به کمک تحلیل عاملی ۰/۸۸ گزارش

نمود. روایی این پرسشنامه در پژوهش حاضر با استفاده از ضرایب همبستگی هر سوال با نمره کل محاسبه گردید و نشان داد که همه سوالات با نمره کل همبستگی معنی داری دارند.

۳) پروتکل آموزش فلسفه ورزی: در این پژوهش آموزش فلسفه ورزی با استفاده از محتوای پروتکل حمیدی و همکاران (۱۳۹۹) طی ۸ جلسه به دانش آموزان آموزش داده شد (حمیدی و همکاران، ۱۳۹۹). از جمله محتویات این پروتکل آموزشی در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱ خلاصه محتوای جلسات آموزش فلسفه ورزی

جلسات	داستان	شرح جلسات
جلسه اول	داستان موش و قورباغه برگرفته از مثنوی معنوی	- اجرای پس آزمون داستان در مورد موش تنهایی است که در کنار آنگیری زندگی میکند، روزی قورباغه را می بیند و با او دوست می شود. موضوع بحث این داستان مفهوم «دوستی» است. چرا ما با کسی دوست می شویم؟ اصلا دوستی موش و غورباغه درست بود؟ با چه کسی باید دوست شد؟ معیار دوستی چیست؟ دوستی یعنی چه؟ دوستی با آشنایی چه تفاوتی دارد؟ آیا دوستی می تواند یک طرفه باشد؟ آیا تعداد دوست ها مهم است؟ در دوستی چه چیزهایی مهم است؟ آیا دوست ما باید دقیقا مثل ما باشد؟ آیا می شود با کسی که تفاوت داریم دوست شویم؟ در چه صورت می شود دوستی را بهم زد؟
جلسه دوم	این داستان از داستان های مذهبی اسلامی است که که دانش آموزان پس از خواندن باید برای آن اسمی انتخاب کنند.	در مورد مامون حاکم بغداد است. مامون که امام رضا (ع) را به شهادت رسانده اند، در دل مردم ترس و دلهره می اندازند. مفهوم مورد نظر این داستان «شجاعت» است. تبادل نظر و گفتگو را می توان به سمت پاسخ به این گونه پرسش ها سوق داد: شجاعت چه معنایی دارد؟ معیار شجاعت چیست؟ مفاهیم متضاد با شجاعت کدامند؟ آیا پرورشی کردن و بی ادبی کردن کردن، لازمه شجاعت داشتن است؟ فایده های شجاعت داشتن چیست؟ آیا شجاعت پیامدی هم به دنبال دارد؟ چند نمونه از افراد شجاع شجاع و معروف را مثال بزنید.
جلسه سوم	گلدان های خالی	داستان روایتی است از پسری در سزمین چین بنام پینک، مفهوم مستتر در این داستان «صداقت» است. گفتگو را می توان بر محورهای این داستان دایر کرد: آیا صداقت، شجاعت نیاز دارد؟ آیا بیان هر حرف راستی لازم است؟ زمانی که گفتن حرف راست باعث ایجاد فتنه ای می شود چه باید کرد؟ مفاهیم متضاد با صداقت کدامند؟ چرا بعضی ها واقعیت را نمی گویند؟ میان «دروغ گفتن» و «نگفتن» حقیقت تفاوتی هست؟ فایده های صداقت چیست؟ اگر راستگویی از محبوبیت ما کم کند باید چکار کنیم؟
جلسه چهارم	بودا و قو، داستان بودایی	داستان در مورد تولد بوداست. مفهوم کلیدی داستان « حقوق حیوانات» است. مباحث مورد کندوکاو در این داستان می تواند این گونه باشد: قاضی چه تصمیمی گرفت؟ آیا تصمیم قاضی درست بود؟ فکر می کنید بودا در مورد قو چه چیزی به قاضی گفت؟ راه صحیح رفتار با حیوانات چیست؟ آیا انسان حق دارد حیوانات را شکار کند یا بکشد؟ درباره حیوانات اهلی، دست آموز و گونه های در حال انقراض صحبت کنند و نام ببرند؟
جلسه پنجم	خرگوش های ترسو، قصه عامیانه هندی	داستان روایت یک خرگوش بسیار ترسو است که تفکرات عجیبی دارد. موضوع و هسته اصلی این داستان «دانش» است. می توان با کندوکاو به سوالات از این قبیل رسید به آن ها پاسخ داد: پرسش کلیدی «دانستن» و «قبول کردن» یعنی چه؟ چه چیزهایی را به طور قطع می دانید؟ می توانید مثال هایی بزنید؟ «دانش» یعنی چه؟ آیا اگر چیزی را بدانید، معنی اش این است که آن چیز باید درست باشد؟ آیا اگر دیگران بگویند چیزی را می دانند، معنایش این است که آن چیز باید درست باشد؟ آیا هر چیزی را می بینید قبول می کنید؟ چرا؟ هر چیزی را به شما بگویند

<p>قبول می کنید؟ چرا؟</p> <p>داستان درباره قحط سالی در افریقا است. مفهوم اصلی داستان در مورد «حافظه» بود. می توان در مورد مسائلی چون سوالات زیر به کندوکاو پرداخت. لاکپشت چه راه حلی برای حفظ نام درخت پیدا کرد؟ حافظه چیست؟ آیا حافظه خوبی دارید؟ چرا چنین فکر می کنید؟ آیا به خاطر آوردن چیز ها مهم است؟ چرا؟ حافظه در کجا قرار دارد و چگونه کار می کند؟ چه چیز هایی را آسانتر به خاطر می آورید؟ چرا؟</p> <p>قصه درباره پسری است که همیشه در حال پرسیدن سوالات تمام نشدنی اش از پدر و مادر خود است. مفهوم محوری داستان درباره «پرسش و پاسخ» است. با سوالاتی این گونه می توان بحث را آغاز کرد، سوال و جواب چیست؟ سوال چیست و معملا با چه واژه هایی آغاز می شوند؟ سوال کردن چگونه به شما کمک می کند؟ آیا شما هم سوال می کنید؟ معمولا چه سوال هایی می کنید؟ بین یک پاسخ درست و یک پاسخ غلط چه تفاوت هایی وجود دارد؟ آیا همه جواب ها درست هستند یا غلط؟</p> <p>داستان در مورد پیرمرد روستایی فقیری است که خانوادگی قایق ران بوده اند. معنا و مفهوم داستان در مورد «خرد» و «یادگیری» است؟ باید بوسیله گفتگو با بچه ها کشف شود. میتوان با بحث و گفتگو به سوالاتی این گونه پی برد، ارزش یادگیری چیست؟ چرا بچه ها مدرسه می روند؟ آموزش چیست؟ آیا آموزش فقط در مدرسه انجام می شود؟ بیشتر در کجا یاد می گیرید؟ خانه یا مدرسه؟ چرا این طور فکر می کنید؟ آیا باید پیر باشید تا عاقل باشید؟ چرا؟ آیا باید خیلی بداندیتا عاقل باشد؟ چه باید بدانید تا عاقل شوید؟ موضوعاتی را که در مدرسه یاد می گیرند فهرست کنند و آن ها را به ترتیب اهمیت قرار دهند، موضوعات مورد علاقه خود را فهرست کنید، این فهرست ها را با هم مقایسه کنید و با هم بحث کنید.</p> <p>- اجرای پس آزمون</p>	<p>جلسه ششم حافظه، قصه ای عامیانه از افریقا</p> <p>جلسه هفتم پسری که همیشه سوال می کرد، قصه ای عامیانه از اروپا</p> <p>جلسه هشتم استاد و ناخدا فری، داستان عامیانه هندی</p>
---	---

یافته ها

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول ۲ به بحث و بررسی پیرامون نرمال بودن داده ها و در ادامه در جداول ۳ تا ۷ به تحلیل فرضیه های پژوهش پرداخته شد.

جدول ۲ نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنف برای فرض توزیع نرمال

متغیرها	مراحل	آماره	سطح معناداری
خلاقیت	گروه آزمایش	۰/۲۰۸	۰/۰۸۱
	گروه گواه	۰/۱۵۵	۰/۲
تفکر انتقادی	گروه آزمایش	۰/۲۱۵	۰/۰۶
	گروه گواه	۰/۱۸۵	۰/۱۷۸

نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنف در جدول ۲ نشان می دهد که سطح معناداری برای متغیرهای این پژوهش بیشتر از ۰/۰۵ است، بنابراین آماره کولموگروف- اسمیرنف در خصوص متغیرها در سطح ۰/۰۵ خطا معنی دار نبوده و بر این اساس توزیع متغیرها نرمال می باشد.

جدول ۳ شاخص های تعدیل شده مربوط به مولفه های خلاقیت به تفکیک گروه گواه و گواه در مرحله پس آزمون

متغیرها	گروه آزمایش		گروه گواه	
	تعداد	میانگین	تعداد	میانگین
سیالی	۱۵	۲۷/۰۶	۲۰	۲۵/۶۳
بسط	۱۵	۱۵/۶۶	۲۰	۱۲/۸۳
ابتکار	۱۵	۲۳/۷۷	۲۰	۲۰/۹۲
انعطاف پذیری	۱۵	۱۵/۷۵	۲۰	۱۲/۷۴

نتایج نشان داد که میانگین نمره تعدیل شده هریک از مؤلفه های خلاقیت یعنی سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف پذیری در آزمودنی های گروه آزمایش در مرحله پس آزمون بیشتر از گروه گواه می باشد.

جدول ۴ خلاصه نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیری روی نمره های پس آزمون مولفه های خلاقیت

اثر	آزمون	ارزش	مقدار F	درجه آزادی فرضیه	درجه آزادی خطا	سطح معنی داری	اندازه اثر
گروه	پیلای - بارتلت	۰/۵۳۶	۸/۹۴	۴	۳۱	۰/۰۰۰۱	۰/۵۳۶
	لامبدای ویلکز	۰/۴۶۴	۸/۹۴	۴	۳۱	۰/۰۰۰۱	۰/۵۳۶
	اثر هتلینگ	۱/۱۵	۸/۹۴	۴	۳۱	۰/۰۰۰۱	۰/۵۳۶
	بزرگترین ریشه خطا	۱/۱۵	۸/۹۴	۴	۳۱	۰/۰۰۰۱	۰/۵۳۶

نتایج نشان داد که بین گروه های آزمایش و گواه از لحاظ حداقل یکی از مولفه های خلاقیت یعنی سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف پذیری تفاوت معنی داری در سطح ($P < ۰/۰۰۰۱$) وجود دارد به عبارت دیگر می توان گفت که آموزش فلسفه ورزشی موجب ارتقاء هریک از مولفه های خلاقیت یعنی سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف پذیری در آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه گواه می شود.

جدول ۵ نتایج تحلیل کوواریانس یکراهه در متن مانکوار روی نمره های پس آزمون با گواه نمره پیش آزمون مولفه های خلاقیت

منبع	شاخص ها	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معنی داری	مجذور اتا
گروه	سیالی	۸/۷۵	۱	۸/۷۵	۶/۱۸	۰/۰۱۸	۰/۱۵۴
	بسط	۳۴/۱۶	۱	۳۴/۱۶	۸/۱۴	۰/۰۰۷	۰/۱۹۳
	ابتکار	۳۴/۶۵	۱	۳۴/۶۵	۲۲/۹	۰/۰۰۰۱	۰/۴۰۳
	انعطاف پذیری	۳۸/۵۲	۱	۳۸/۵۲	۱۴/۱۴	۰/۰۰۱	۰/۲۹۸

نتایج نتایج تحلیل کوواریانس های یکراهه در متن مانکوا مندرج نتایج جدول ۴ نشان داد که از نظر سیالی ($F=۶/۱۸$) و بسط ($p=۰/۰۱۸$)، $F=۸/۱۴$ و $p=۰/۰۰۷$)، $F=۳۴/۱۶$ و $p=۰/۰۰۰۱$)، $F=۲۲/۹$ و $p=۰/۰۰۰۱$) و انعطاف پذیری ($F=۱۴/۱۴$ و $p=۰/۰۰۰۱$) بین گروه آزمایش و گواه تفاوت معنی داری وجود دارد. به عبارت دیگر آموزش فلسفه ورزشی موجب ارتقاء هریک از مولفه های خلاقیت

یعنی سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف پذیری در آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه گواه می شود. برای درک بهتر این تفاوت، میانگین نمره تعدیل شده هریک از مؤلفه های خلاقیت یعنی سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف پذیری در مرحله پس آزمون بین گروه آزمایش و گواه با یکدیگر مقایسه می کنیم. با توجه به نتایج مندرج در جدول ۳، میانگین نمره میانگین نمره تعدیل شده هر یک از مؤلفه های خلاقیت یعنی سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف پذیری در آزمودنی های گروه آزمایش در مرحله پس آزمون بطور معناداری بیشتر از گروه گواه می باشد که نشان از تاثیر مثبت آموزش فلسفه ورزی بر هریک از مؤلفه های خلاقیت یعنی سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف پذیری در آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه گواه دارد.

جدول ۶ شاخص های تعدیل شده مربوط به متغیر تفکر انتقادی در آزمودنی های گروه آزمایش و گواه در مرحله پس آزمون

گروه آزمایش		گروه گواه		مراحل
میانگین	خطای استاندارد	میانگین	خطای استاندارد	متغیرها
۸/۰۴	۰/۲۸۹	۵/۵۵	۰/۲۸۹	تفکر انتقادی

نتایج نشان داد که میانگین نمره تعدیل شده متغیر مهارت های تفکر انتقادی در آزمودنی های گروه آزمایش در مرحله پس آزمون بیشتر از آزمودنی های گروه کنترل است. برای بررسی اختلاف مشاهده شده، تحلیل کوواریانس یک متغیری روی نمره های پس آزمون مهارت های تفکر انتقادی با گواه نمره پیش آزمون صورت گرفت.

جدول ۷ نتایج تحلیل کوواریانس یکطرفه اثر آموزش فلسفه ورزی بر تفکر انتقادی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معنی داری	مجذور اتا
پیش آزمون	۰/۰۸۳	۱	۰/۰۸۳	۰/۰۵	۰/۸۲۵	۰/۰۰۱
گروه	۶۱/۹۲	۱	۶۱/۹۲	۳۷/۰۶	۰/۰۰۰۱	۰/۵
خطا	۶۱/۸۱	۳۷	۱/۶۷	-	-	-
کل	۱۹۷۴	۴۰	-	-	-	-

نتایج تحلیل کوواریانس یکطرفه نتایج نشان داد که پس از کنترل اثر پیش آزمون بر مهارت های تفکر انتقادی آزمودنی ها به روش تحلیل کوواریانس، F محاسبه شده برای گروه های آزمایش و گواه برابر با ۳۷/۰۶ در سطح ($P < ۰/۰۰۱$) معنادار است. بنابراین، می توان گفت که آموزش فلسفه ورزی موجب ارتقای تفکر انتقادی آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه گواه شده است که نشان از تاثیر مثبت آموزش فلسفه ورزی بر تفکر انتقادی در آزمودنی های گروه آزمایش نسبت به گروه گواه دارد. با توجه به مقدار مجذور اتا می توان گفت که میزان تاثیر آموزش فلسفه ورزی بر تفکر انتقادی برابر با ۰/۵ است به این معنا که آموزش فلسفه ورزی ۵۰ درصد از تغییرات تفکر انتقادی دانش آموزان را توضیح می دهد.

بحث و نتیجه گیری

مطالعه حاضر به دنبال تاثیر آموزش فلسفه ورزشی بر خلاقیت و تفکر انتقادی دانش آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی شهر آپخش بود. نتایج تاثیرپذیری خلاقیت از آموزش فلسفه ورزشی نشان می دهد که میانگین نمره تعدیل شده هر یک از مؤلفه های خلاقیت یعنی سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف پذیری در آزمودنی های گروه آزمایش در مرحله پس آزمون بطور معناداری بیشتر از گروه گواه می باشد که نشان از تاثیر مثبت آموزش فلسفه ورزشی بر هر یک از مؤلفه های خلاقیت یعنی سیالی، بسط، ابتکار و انعطاف پذیری در آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه گواه دارد. همچنین نتایج تاثیرپذیری تفکر انتقادی از آموزش فلسفه ورزشی نشان می دهد که آموزش فلسفه ورزشی موجب ارتقای تفکر انتقادی آزمودنی های گروه آزمایش در مقایسه با گروه گواه شده است که نشان از تاثیر مثبت آموزش فلسفه ورزشی بر تفکر انتقادی در آزمودنی های گروه آزمایش نسبت به گروه گواه دارد.

یافته های پژوهش حاضر همسو با یافته های مطالعات کنعانی هرندی و همکاران (۱۴۰۰)، مهدی زاده (۱۳۹۷)، رستمی و همکاران (۱۳۹۵)، کیم کیونگ هی^۱ (۲۰۲۰) و ورلی (۲۰۱۶) به دست آمده است. بررسی و تبیین فرضیه فوق نشان می دهد که خلاقیت قابل آموزش است و با شیوه ها و محتوای مناسب می توان خلاقیت را در دانش آموزان پرورش داد که یکی از این شیوه ها، آموزش به صورت فلسفی است که موجب پرورش استعدادها و کمک به تقویت خلاقیت که جزو اهداف رسمی و سیاست های تعریف شده مراکز و سازمان هاست، می شود و همچنین باید برنامه ریزی ها به گونه ای باشد که به فراگیران مجال تفکر داده شود و آنان را به اندیشیدن و تفکر ترغیب نماید و در تنظیم محتوا و مواد درسی و تدریس باید از شیوه های فلسفی استفاده شود. که متکی بر مشارکت فعال فراگیران در درس و بحث باشد و به آنان فرصت کافی جهت ارائه یافته های خود، راه حل های مختلف برای حل مسائل و شیوه های ابتکاری داده شود. خلاقیت، توانایی ایجاد چیزهای جدید است و تفکر خلاق مهارتی است که شخص از تلفیق مهارت های حل مسائل و تصمیم گیری از افکار یا روابط نو برخوردار می شود و قدرت کشف و انتخاب راه حل های جدید را پیدا می کند. بعضی افراد بطور طبیعی و ذاتی خلاق تر از دیگران هستند، اما تفکر خلاق با تمرین و تکرار می تواند قوی و قوی تر شود. بنابراین اگر آموزش و پرورش، معلمان و والدین خواهان داشتن فرزندان خلاق و مبتکر هستند، لازم هست اصول ابتکار، خلاقیت و فن های آموزش فلسفه در متن و محتوایی کلیه دروس و روش های تدریس معلم به صورت منسجم و هدف دار گنجانده شود؛ همچنین این اصول در سنین پایین به دانش آموزان آموزش داده شود تا خلاقیت در آنان نهادینه شود. همچنین بر مبنای نتیجه دیگر پژوهش رابطه مثبت و معناداری بین فلسفه ورزشی و تفکر انتقادی دانش آموزان وجود دارد به این معنا که هر چقدر آموزش تفکر فلسفی در دانش آموزان بیشتر باشد، تفکر انتقادی در آنها بهتر می شود. نتایج پژوهش حاضر در این زمینه با یافته های پژوهش فلاح مهنه و همکاران (۱۳۹۷)، پوربنه خلخال (۱۳۹۲)، دی ماسی و سانتی (۲۰۱۶)، چان یوک کنگ و همکارانش (۲۰۰۷) همسو می باشد. بررسی و تبیین این فرضیه نشان داد که درگیر شدن دانش آموزان با آموزش های فلسفی و تفکر برانگیز باعث می شود تا بجای حافظه پروری، قدرت تفکر و تعمق آنها پرورش یابد و با نقد و تحلیل دانش و اطلاعات کسب شده از محیط و کتب آموزشی، سازمان ذهنی خود را سامان بخشیده و هر نظر و عقیده ای را به راحتی نپذیرند، قدرت نقد پیدا کنند و افکارشان منطبق بر واقعیات و اصول علمی سازمان یابد، آموزش به روش فلسفی به دانش آموزان می آموزد که عقاید خود و دیگران را به چالش کشیده و به راحتی اسیر افکار باورهای خرافه گونه نشود، افکارش را بازبینی و کنترل کند، نگرانی های بی جا در مورد افکارش نداشته باشد و قادر شود افکار منفی و مزاحم را از خویش دور کند و نهایتاً مسئول افکار و باورهای خود را باشد. بنابراین چنانچه ذهن کودک را درگیر مباحث فلسفی کنیم، می توانیم نحوه ی تفکر او را رشد دهیم.

با توجه به نتایج به دست آمده از این پژوهش و نیز تأثیرات مثبت آموزش فلسفه ورزی برای کودکان و نوجوانان بر خلاقیت و تفکر انتقادی دانش آموزان به نظر می رسد این برنامه می تواند در اصلاح ساختار نظام آموزشی که هدف آن پرورش افراد خلاق و دارای تفکر نقاد است، تأثیر مثبت داشته باشد. از این رو هیچگاه معلم به تنهایی نمی تواند به این اهداف دست یابد اولیای هم باید به این مهم توجه کنند و با استفاده از نتایج تحقیقات مهمی که در این زمینه انجام شده، رشد این مهارت ها در دانش آموزان را تسهیل کنند. به عبارتی مدرسه بهتر است تبدیل به یک حلقه کاندوکاو شود تا دانش آموزان تفکر خلاقانه و تفکر انتقادی را در آن بیاموزند و در کلاس این مهارت ها را در زمان کافی تمرین کنند و آماده ایفای نقش در جامعه بزرگتر باشند. از این رو پیشنهاد می شود به منظور آموزش و اصلاح فرآیند تفکر در دانش آموزان، تغییر کلی در روش کار معلم و انتظارات نظام آموزشی از دانش آموزان صورت گیرد و در برنامه درسی دانش آموزان مقطع ابتدایی درس و یا فرصتی خاص برای فلسفیدن، خلاقیت و تفکر انتقادی در نظر گرفته شود. همچنین برای اجرای این طرح ابتدا تربیت مربی ورزیده و کارآمد در جهت پیش برد اهداف آموزش فلسفه به کودک باید در اولویت قرار گیرد. زیر مربی به عنوان اولین مجری پایه بحث در کلاس و هدایتگر این طرح نقش کلیدی را ایفا می کند. در ادامه پیشنهاد می شود که اطلاع رسانی و آموزش به خانواده، اینکه باید به این نگرش برسند که در قبال فرزند خلاق و نقاد، چه موضعی داشته و چطور بتواند فرزندش را در رشد فکری همراهی کند.

References

- Chan Yoke, K., & Khatijah, B., & Mohamad, I. (2007), *Philosophy for Children. Proceeding of the Redesigning Pedagogy: Culture, Knowledge and Understanding conference*, Singapore
- Chen, C. H., & Chiu, C. H. (2016). Employing intergroup competition in multitouch design-based learning to foster student engagement, learning achievement, and creativity. *Computers & Education*, 103, 99-113.
- Doaei, Habib Elah., (2018), *Human resource management with a practical approach*, Tehran: Bayan Hedayat Noor publishing house. [In Persian].
- Fisher, Robert., (2019). *Teaching thinking to children*, translated by Masoud Safai Moghadam and Afshana Najarian, Ahvaz: Resesh Publishing House. [In Persian].
- Fallah Mahneh, Tourj, Yamini, Mohammad, Mahdian, Hossein., (2017), The effect of the content approach of philosophy education for children on the metacognitive beliefs and critical thinking of primary school students. *Research in educational systems*, 42 (12), 157-172. [In Persian].
- Gholami, Negin., (2022), *Ways to cultivate creative thinking in primary school students*, the first national conference of applied studies in educational processes, Bandar Abbas. [In Persian].
- Guval, Ehsan., (2018), *Critical Thinking*, Science Production Congress, Tehran. [In Persian].
- González- González, I., & Jiménez-Zarco, A. I. (2015). Using learning methodologies and resources in the development of critical thinking competency: an exploratory study in a virtual learning environment. *Computers in human behavior*, 51, 1359-1366.

- Hosseini, Syed Ahmad., Begum Hosseini, Ansieh., (2014), Investigating the effect of teaching philosophy based on native content on the questioning spirit of fifth grade female students in Neishabur city, National Conference on Elementary Education. [In Persian].
- Houshmandi, Fatemeh., Houshmandi, Babak., Shamshiri, Ab Roshan, Hassan., (2019), The effect of the philosophy education program for children on questioning skills in science lessons (case study: first grade students of elementary school), Educational and Educational Studies Quarterly , period 9, number 1. [In Persian].
- Hamidzadeh, Hajer., Yari Qoli, Behbod., Nikokar, Zahra., (2022), Teaching Philosophy to Children, 9th National Conference on Sustainable Development in Educational Sciences and Psychology, Social and Cultural Studies, Tehran. [In Persian].
- Irannejad, Parisa., Talebi, Samira., (2016), Comparison of descriptive evaluation in terms of creative and critical thinking of sixth grade elementary students in public and non-profit schools, International Congress on Improving Management and Educational System of Iran, Tehran. [In Persian].
- Jahangiri, Shoaib., (2014), Examining the role and relationship between the philosophical mindset of elementary school principals in Konarak city and organizational change among teachers, Master's thesis of Sistan and Baluchistan University. [In Persian].
- Kiwani, Mahsa., Jafari, Asghar., (2014), Investigating the effect of teaching metacognitive strategies on increasing creativity and improving students' academic performance, Education and Evaluation Quarterly, Volume 8, Number 30, pp. 99-116. [In Persian].
- Kamali Mutlaq, Tahira., Noshadi, Nasser., (2016), the effect of teaching philosophy for children on the level of questioning of elementary school students, Tizfar and Mozada, No. 1. [In Persian].
- Kwiatkowska, M. M., Rogoza, R., & Poole, K. L. (2019). Exploring shy minds: Relations between shyness and creativity. *Personality and Individual Differences*, 142, 249-254.
- Kyung Hee, K (2020). Demystifying Creativity: What Creativity Isn't and Is?, *Journal of Roeper Review*, 41(2), 119-128.
- Kanaani Harandi, Setare, Noorian, Mohammad, Nowrozi, Dayosh, Abai Kopay, Mahmoud., (2022), The effect of the philosophy curriculum for children on the development of students' creativity. *Thinking and children*. 12(1), 203-230. [In Persian].
- Liu, N. Y., Hsu, W. Y., Hung, C. A., Wu, P. L., & Pai, H. C. (2019). The effect of gender role orientation on student nurses' caring behaviour and critical thinking. *International journal of nursing studies*, 89, 18-23.
- Lipman, M. (2003). *Moral Education*, Cambridge: Cambridge University.
- Mehdizadeh, Amirhossein., Mehdizadeh, Ali., Araqieh Alireza., Heydarieh, Hossein., (2017), The effect of teaching philosophy for children on the development of creative thinking of male students of the fifth grade of primary education in the first district of Baharestan, *Ebtekar and Creativity in Humanities*, No. 31. [In Persian].
- Masi, D., & Santi, M. (2016). Learning democratic thinking: a curriculum to philosophy for children as citizens. *Journal of Curriculum Studies*, 48(1), 136-150
- Mitias, Laram (2014). 'P4C: Philosophy Process, Perspective, and Pluralism for Children', *Thinking: The Journal of Philosophy for Children*, Vol. 17, No. 1 and 2.
- Naqibzadeh, Abdul Hossein, (2014), *A Look at the Philosophy of Education*, Tehran: Tahori Publishing. [In Persian].

- Pieterse, T., Lawrence, H., & Friedrich-NeL, H. (2016). Critical thinking ability of 3rd year radiography students. *Health SA Gesondheid*, 21, 381-390.
- Rostami, Kaveh., Fayaz, Irandokht., Ghasemi, Omid., (2015), The effect of Philip Kam's intellectual stories on the creativity of children in the preparatory period of Tehran. *Educational Psychology Quarterly*. 12(41), 1-13. [In Persian].
- Rezaian, Ali., (2018), *Fundamentals of Organization and Management*, Tehran: Publication of Organization for the Study and Compilation of University Humanities Books. [In Persian].
- Safai, Nusrat., Zarei, Iqbal., Samavi, Abdul Wahab., (2022), design and validation of a curriculum model based on creative thinking skills for primary school students, *Educational Technology Quarterly*, Volume 15, Number 3. [In Persian].
- Salmon, A. K., & Barrera, M. X. (2021). Intentional questioning to promote thinking and learning. *Thinking Skills and Creativity*, 40, 100822.
- Soh, Kaycheng. (2017). Fostering student creativity through teacher behaviors, *Thinking Skills and Creativity*. Vol 23, P. 58-66.
- Saggar, M., Xie, H., Beaty, R. E., Stankov, A. D., Schreier, M., & Reiss, A. L. (2019). Creativity slumps and bumps: Examining the neurobehavioral basis of creativity development during middle childhood. *NeuroImage*, 196, 94-101.
- Sadeghi, Ashraf., (2014), Investigating the effect of exploratory model on tendency towards critical thinking, attitude towards experimental science course and academic achievement of female students of the first year of high school in Arak city in the academic year 2014-2015, Master's thesis of Islamic Azad University, Arak Branch. [In Persian].
- Torrance, E. P. (1998). 'An Interview with E. Paul Torrance about Creativity', *Educational Psychology Review*, Vol. 10.
- Wahat, A., & Zaremohzzabieh, Z. (2016). Deepening critical thinking skills through civic engagement in Malaysian higher education. *Thinking, Skills and Creativity*, 22, 121-128.
- Worley, P (2016). Philosophy and children. *The Philosophers' Magazine*, 72; 119-120.

The effect of philosophizing education on creativity and critical thinking of female students the fifth grade of the city of Abpakhsh

*Salimeh Rava¹, Reza Farashbandi², Reza Gholamian³

Type of article: Research

Date Received: 2022-02-7

Date Accepted: 2022-10-15

Abstract

The aim of the present study was to investigate the effect of philosophizing education on creativity and critical thinking of fifth grade female students in Abpakhsh city. The present research method was semi-experimental with a pre-test and post-test design with a control group. The statistical population of the present study was made up of all female students of the fifth grade of Abpakhsh city. The sample size of this research included 30 people, which was obtained through available sampling. The tools of data collection in this research were Torrance's (1998) creativity and Fashion's (1989) critical thinking questionnaires. The findings showed that the average adjusted score of each of the components of creativity i.e. fluidity, development, initiative and flexibility in the subjects of the experimental group in the post-test stage is significantly higher than that of the control group, which shows the positive effect of philosophizing education on Each of the components of creativity, i.e. fluidity, expansion, initiative and flexibility in the subjects of the experimental group compared to the control group. Philosophizing training has improved the critical thinking of experimental group subjects compared to the control group, which shows the positive effect of philosophizing training on critical thinking in experimental group subjects compared to the control group. The general conclusion of the research showed that by strengthening the education of philosophizing among the students, it is possible to improve their creativity and critical thinking in schools.

Keywords: Teaching philosophy, creativity, critical thinking.

1. MA of Department of Educational Administration, Boushehr Branch, Islamic Azad University, Boushehr, Iran (Correspondence) salimeh.rava@yahoo.com

2. PhD in Philosophy of Education, Islamic Azad University, Isfahan (Khorasgan) Branch, Isfahan, Iran

3. PhD in Curriculum Planning, Management and Planning Organization of Bushehr Province

قیمت: صد هزار تومان